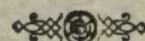

О. БІЛОУСЕНКО.

СТАРІЙ ЗАПОВІТ.

БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ
ДЛЯ ШКІЛ СЕРЕДНІХ.

Видання перше.

ВАРШАВА.
Друкарня Синодальна.
1 9 2 7.

О. БІЛОУСЕНКО.

СТАРИЙ ЗАПОВІТ.

БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ
для шкіл середніх.

Видання перше.

ВАРШАВА.
Друкарня Синодальна.
1 9 2 7.

Друковано
за благословенням Блаженнійшого ДІОНИСІЯ,
Митрополита Варшавського й Волинського та всеї
Польщі.

Початок світа й життя перших людей.

ПОЧАТОК СВІТА.

(Книга Битія, розділ I).

З початку сотворив Бог небо та землю. Земля була пуста та невпорядкована, і темрява вкривала її. Дух Божий витав над водами.

І сказав Бог: «Нехай буде світ». І настав світ. І бачить Бог світ, що воно добре, та й oddілив світ од темряви, назвав світ днем, а темряву ніччу. І настав вечір, і настав ранок,—день перший.

Сказав Бог: «Нехай проміж водами стане твердь і розлучає води з водами». І сталося так. І розлучив Бог воду, що була під твердю, із водою, що була над твердю. І назвав Бог твердь небом. І настав вечір, і настав ранок,—день другий.

Сказав Бог: «Нехай збереться вода, що під небом, в одно місце, і появиться суходіл». І сталося так. І назвав Бог суходіл землею, а куди стекли води, назвав морем. І бачив Бог, що добре, і сказав: «Нехай земля поростить рослину, зілля з насінням і дерево плодовите». І бачив Бог, що добре. І настав вечір, і настав ранок,—день третій.

Сказав Бог: «Нехай на небі будуть світила, щоб світити на землю і одріжчяти день од ночі». І сталося так. Появилося два світила великі: світило велике про день, світило менше про ніч, і зорі. І настав вечір, і настав ранок,—день четвертий.

Сказав Бог: «Нехай породять води живе створіння і нехай полине птаство над землею під твердю небесною». І бачив Бог, що добре, і благословив їх і сказав: «Плодітеся і множтеся, сповняйте воду в морях, і птаство нехай множиться на землі». І настав вечір, і настав ранок,—день п'ятий.

Сказав Бог: «Нехай виведе земля живе створіння, і скотину, і гадину, і дикого звіра, по родові іх». І сталося так. І бачив Бог, що добре. І сказав Бог: «Створімо чоловіка в наш образ і в подобу¹⁾, і нехай панує над рибою морською, і над птаством небесним, і над скотиною, і над усіким диким звірем, і над усіким гадом, що повзає по землі». І створив Господь чоловіка в свій образ—чоловіка і жінку. Бачив Бог: все, що створив, було добре. І настав вечір, і настав ранок,—день шостий.

Докінчив Бог шостого дня діло своє, і почив на сьомий день від усього діла, що створив. І благословив Бог день сьомий.

¹⁾ Образ Божий значить те, що чоловік свою душою подібний до Бога, а подоба — що він може й приподоблятись до Бога добрими ділами.

ПЕРШІ ЛЮДЕ.

(Бит. II).

Першого чоловіка створив Бог з землі, вдихнув йому живу душу, і став чоловік живим.

Насадив Бог сад-рай — і оселив там чоловіка. І зростив Господь усяке дерево із землі, гарне на погляд і смачне плодом своїм, і дерево життя посеред саду, і дерево пізнавання добра і зла. І заповів Господь Бог чоловікові: «З усякого дерева в раю можна тобі по вподобі їсти, з того ж дерева, що дає знати добре й лихе, не їж¹».

Привів Господь до чоловіка усяку скотину і птаство небесне, і всякого польового звіря, і подав чоловік назви усякому створенню. Та про чоловіка ні знайшлося, що було б до пари йому. І сказав Господь Бог: «Не добре чоловікові бути самому; створімо йому таку пособницю, що була б до пари йому». І попустив Господь твердому сну обняти чоловіка і, як той заснув, то взяв Бог одно ребро його, створив жінку з ребра і привів її до чоловіка. Господь поблагословив їх словами: «Ростітесь і розмножайтесь, наповніть землю і володійте нею, і пануйте над рибою морською, і над птаством небесним, і над усім звірем, що є на землі».

І назвав Господь першого чоловіка Адамом — се значить червоний, взятий із землі, з глини. А жінці своїй чоловік дав ім'я Єва, — себто мати всіх живих.

І були обоє — чоловік і жінка — нагі і не соромились.

ГРІХ ПЕРШИХ ЛЮДЕЙ.

(Бит. III, 1—12).

Раз жінка сама зупинилася перед забороненим деревом і побачила там змія²). Змій був хитріший

¹) Не було те дерево шкідливим, і не жаль було його Богою. Господь заказав його їсти тільки для того, щоб чоловік мав заповідь, пильнував її, слухав Творця свого і що дальнє робився літшим і Богові милішим.

²) То був диявол в тілі змія. Ще до чоловіка Господь створив велику силу янголів — безсмертних духів, що служили Госпodesі й славили Його. Одна з найстарших янголів загордився та й став духом темним, злим, дияволом. Він спокусив за собою і деяких інших янголів.

над усякого польового звіря, і каже він жінці: «Чи справді заборонив вам Бог їсти з усякого дерева райського». Жінка одказала: «З усякого дерева райського можемо їсти, а тільки з того, що посеред раю, Бог, сказав: не їжте і не доторкайтесь, щоб не вмерти». І каже змій жінці: «Ні, не помрете. А се Бог знав, що в той самий день, як ізісте з його, очі у вас одкриються, і ви, як боги, знатимете, що добре, що зло». І поглянула жінка, що добре дерево на смак, гарне на вигляд і надило ще й тим, щоб усе знати. І взяла плоду з його та й стала їсти, дала чоловікові своєму, і їли обое.

І відкрились їм обом очі, і побачили вони, що були нагі; і поєшили листя смоковне та й поробили пояси. Після полудня почули вони, що Господь ходить по раю, і поховглисісь від лиця Господа Бога посеред райського дерева. Покликав Господь чоловіка: «Де ти?» І каже чоловік: «Голос Твій почув я в раю та й злякався, бо я нагий, та й скитається». Сказав Господь: «Хто ж показав тобі, що ти нагий. Чи не єшти з того дерева, що я заказав тобі їсти?» І одказав чоловік: «Жінка, що Ти дав мені жити зо мною, — вона дала мені плоду з дерева, і я їв». Сказав Господь до жінки: «Що це ти зробила?» І каже жінка: «Змій спокусив мене, і я їла».

КАРА ЗА ГРІХ І ОБІТНИЦЯ ПРО СПАСИТЕЛЯ.

(Бит. III, 13—23).

Найперше сказав Бог змієві: «За те, що ти вдіяв таке, будь же ти проклятим гірш од усякої скотини й усякого звіря на землі¹⁾. На грудях і череві будеш повзати і цілий вік свій їсти землю. Положу усобицю між тобою і жінкою, і між насінням твоим і насінням її; воно зітре тобі голову, а ти жалитимеш його в п'яту»¹⁾.

¹⁾ Насінням жінки назвав Бог Спасителя Господа Ісуса Христа, який мав народитись на землі од Пречистої Діви Марії. Він мав стерти голову дияволові, визволити людей з його неволі і викоренити його царство. Так Господь, караючи грішних людей, дав їм надію на кращу долю.

Жінці Господь сказав, що багато журби зазнає вона, буде в недугах родити дітей і буде коритися своїому чоловікові.

Чоловікові сказав Бог: «Проклята земля через тебе. Терен і будяки вона виростить тобі, і будеш істи зілля польове. Потом лиця свого добуватимеш хліб свій, поки не повернешся в землю, що з неї взято тебе; бо ти земля, в землю і підеш».

Поробив Господь Бог чоловікові й жінці його одежду із шкір, зодяг іх та й вигнав з раю, а щоб вони не повернулись та не зіли окочів з дерева життя, поставив янгола херувима з огненим мечем, щоб нікого не пускав у рай.

КАЇН, АВЕЛЬ ТА ЇХ БЛИЖЧІ НАЩАДКИ.

(Бит. IV, 1—6).

В Адама і Єви були діти: старший Каїн, молодший Адель. Каїн був хліборобом, Адель вівчарем. Раз принесли вони жертву Богозі.— Каїн з польового врожаю, а Адель з перших ягнят. Господь подав ознаку, що приймає жертву одного тільки Аделя. Розлютився Каїн, аж з лиця спав. І сказав Господь Каїнові: «Чого ти лютуєш і чого змарнів? Коли чиниш добре, то й лице весело позирає; коли ж чиниш не добре, то на тебе гріх чигає, щоб одоліти; ти ж мусиш панувати над ним». Та не зважив Каїн на слово Господнє, покликав брата свого: «Ходімо в поле». І як були вони в полі, напав Каїн на брата та й убив його. Сказав Господь Каїнові: «Де твій брат?» А він каже: «Не знаю. Хиба я сторож брата моого?» І сказав Бог: «Що ти вчинив? Слухай, се голосить кров брата твого до мене з землі. Отсе ж проклят єси од землі, що прийняла в уста свої кров брата твого з руки твоєї! Як поратимеш землю, не даватиме вже з цього часу вона тобі ніякої користі. Вигнанцем та угікачем будеш на землі». І відказав Каїн Господеві: «Не перебути мені того, що я вчинив провиною моєю. Женеш мене з землі, і від лиця Твоого ховатимусь, і хто зустріне, той і вбє мене». Господь сказав Каїнові: «На того, хто б убив Каїна, впаде помста

всемеро». І положив Господь єнак на Каїна, щоб не вбив його, хто його зустріне. Каїн узяв жінку і пішов од людей. Каїн огородив свою оселю і назвав її містом Єнохом—по імені свого сина Єноха.

Один з нащадків Єноха, праправнук його Ламех, перший з людей взяв за себе дві жінки—Аду й Селу. Коли жінки сі турбувалися, чуючи докір за таку річ нечувану, Ламех заспокоював їх, кажучи: «Я не скривдив нікого, і як що за Каїна сталася б кара всемеро, то за Ламеха сімдесят раз всемеро».

Від Ади народився Явал, — се був батько тих, що живуть шатрами і держать скотину. Брат його Ювал був батькою охочих до гусел та до сопілки. Села породила Тубалкаїна, праотця всіх тих, що кують мідь і залізо.

Н О Й.

(Бит. V; VI; VII, 1—10).

В Адама й Єви народився ще третій син—Сиф, себто основа, бо він був основою благочестивого племені. Серед нащадків його був Єнох, — за праведне життя він не зазнав смерти,—Бог взяв його з землі.

Нащадки Каїна жили спершу окремо од нащадків Сифа. Вони дбали лише про те, як би краще та веселіше прожити, навчилися куваги мідь і залізо, поробили намети, придумали гуслі й дудки; жінки повигадували усікі жіночі прикраси. Розмножаючись, нащадки Сифові зійшлися з нащадками Каїна, побачили, як гарно та весело ті живуть, дружилися з їх дочками і помалу почали жити так само нечестиво. Тоді сказав Господь: «Не будуть люде до віку нестувати Духа Мого; стали вони на шлях хибний і дбають лише про те, що для тіла потрібне. Буду ждати сто і двадцять літ, чи покаються». З часу, відколи нащадки Сифа—сини Божі — стали брататися з нащадками Каїновими—синами чоловіческими, появилися на землі велетні, що вславилися своєю силою та силу свою вживали не на добро, а на кризду іншим. Пожалкував Господь, що створив чоловіка, і сказав: «Знищу чоловіка з землі, знищу усе,—од чоловіка до

скотини, от гадини до птиць небесних». Але серед нащадків Сифа остався ще один праведний чоловік— Ной, і Господь не хотів губити його разом з нечестивими і сказав Ноєві: «Збудуй собі ковчег (корабель) і нарости в ньому гнізда, висмоли його зверху і з середини, з боку зробиш двері, а зверху вікно. Я ж наведу потоп, воду на землю, щоб вигубити все живе під небесами». Ной вчинив все по заповіді Бога жій. За сім день до початку потопа звелів Бог Ноєві увійти в ковчег з жінкою, з синами і з жінками їх та вязи в ковчег звірів, птиць і гадів, нечистих кожного по парі, а чистих по сім пар, і набрати для них і для себе всякої іжі.

П О Т О П .

(Бит. VII, 11—24; VIII; IX, 1—17).

Минуло сім день і настав потоп на землі. Полив з неба великий дощ і лив без устанку сорок день і сорок ночей. Хляби (вікна) небесні одчинились, розверзалися усі джерела земні, вода виступала з самої землі, пішла із морей, озер, рік, затопила усю землю, навіть високі гори, та все підіймалася вище й вище. Потонули всі люде і все, що жило на землі, остався один Ной з своїми синами і зо всім, що було в ковчезі. Сто п'ятьдесят день карав Господь землю, а після напустив на землю великий вітер, позамикались джерела землі і хляби небесні, дощ перестав і вода стала опадати. Але ще довго носило ковчег по воді, аж поки не прибило його до гори Арапата. Ной простояв тут сорок день, а після випустив крука; крук літав сюди и назад, поки висхла вода на землі, але у ковчег не вернувся. Через сім день Ной випустив голубку. Полетіла голубка, та ще не мала де стати ногою на землі і вернулася в ковчег, бо вода поняла усю землю. Пождав Ной ще сім день та й знов випустив голубку. Повернулась голубка над вечір, коли ж се—олизний листочок у неї в дзьобочку. Іще через сім день пустив Ной голубку, та вже вона не вернулася до ковчега. Зняв тоді Ной верх з ковчега, глянув на землю і побачив, що води вже на

ній немає. Господь звел'в Ноєві вийти з ковчегу з усім, що там ховалося од потопу. «Вийди з ковчега сам і жінка твоя, і сини твої, і жінки синів твоїх з тобою; і все живе від птаства і скотини і з усього, що поєзає по землі, повиводь з собою; і плодітесь і помножуйтесь на землі». Ступивши на землю, Ной поставив жертвоник і на ньому приніс жертву Бого-

ві од кожного звіра чистого і од кожної чистої птиці. Бог приняв жертву Ноя і так сказав йому: «Не буду Я більше проклинати землю за діла людські, не буду нівечити усе живуще. Поки буде стояти земля, будуть сівба і жнива, холод і тепло, літо і весна, день і ніч». Благословив Господь Ноя з його синами і на знак свого заповіту з чоловіком поставив в хмарі свою райдугу (веселку). «Ось вам знак заповіту, що я дав між мною й вами і між усякою живою душою, яка єсть з вами в роди вічні: райдугу мою покладаю в хмарі, щоб вона була знаком заповіту між Мною і землею. І станеться, як наведу хмари понад землею та з'явиться веселка моя в хмарі, то дивитимусь на

неї, щоб спогадати заповіт вічний між Богом і землею, і між усякою живою душою и всяким тілом, яке єсть на землі, що не буде вже води потопної на погибіль усьому живому».

ДІТИ НОЯ.

(Бит. IX, 20—29).

У Ноя було три сини—Сим, Хам і Яфет. Почав Ной обробляти з ними землю, насадив винограду. Одного разу випив він виноградного соку, сп'янів і ліг спати у своїй оселі, розкидавшись та розкрившись. Хам, побачивши се, вийшов до своїх братів і з глумом росповів їм про батька. Сим і Яфет, поважаючи батька, взяли на плечі одежду і, диелячись назад, пішли в оселю, де спав Ной, та й тихо прикрили чаготу батькову. Проспавши, Ной довідався, що вчинив Хам, і прокляв його нащадків, щоб вони були рабами інших людей. А Сима і Яфета Ной благословив: щоб у нащадків Сима зосталася істинна віра та щоб вони опанували нащадків Хамових, а потомки Яфета щоб оселили більшу частину землі, увійшли з часом в землю Сима і повірили в істинного Бога.

ВАВИЛОНСЬКА ВЕЖА ТА РОЗСІЯННЯ ЛЮДЕЙ.

(Бит. X; XI, 1—9).

Від синів Ноєвих люде розмножилися на землі, але жили вкупі, не росходилися і говорили одною мовою. Отож, поки не розійдуться, надумали вони залишити по собі велику славу — збудувати місто, а в йому вежу до самого неба. Стало будувати. Цегла була у них замість каміння, а земляна смола замість вапна. А Господь побачив, що люде загордували і сказав: «Оце рід один і мова одна у всіх; се лише початок їх праці, і не зупиняться вони од того, що надумали зробити». І смішав Господь їх мову так, що вони перестали розуміти один одного. Через те мусили гони розійтись, не докінчивши роботи. З того часу кожен нарід мав уже свою мову і, чим далі рос-

ходилися люди, тим більше ставало ріжних мов. Місто з вежею називалося Вавилоном,—се значить змішання мов.

Патріярхи.

Помалу стали люде забувати істинного Бога та почали шанувати за богів сонце, місяць, зорі, вогонь, воду, звірів, пташок і таких, як самі, людей. З дерева, з каменю робили вони подоби тих людей—ідоли— і кланялися їм. Так починалося на землі ідолопоклонство. Істинного Бога знали тільки серед нашадків Сима та й там уже Його забували. В девятому коліні від Ноя знов істинного Бога лише один Тара, та й він робив бовванів, продавав їх і держав у своїй оселі. Тоді Господь вибрав для заховання істинної віри особливих мужів, яких називають патріярхами, і в них зберіг віру в істинного Бога. Та віра зберіглася в чистоті в поколіннях патріярхів — Авраама, Ісаака, Якова та Йосифа.

АВРААМ.

(Бит. XI, 10—32; XII—XIX).

1.

Аврамові, синові Тариному, було 75 літ, коли з'явився йому Господь і сказав: «Вийди з землі твоєї і від роду твого, і від батьківської хати і йди в ту землю, що Я покажу тобі. Я виведу з тебе великий народ, і благословлю тебе, і звеличу ім'я твоє. Благословлю тих, що тебе благословлятимуть, а тих, що тебе проклинатимуть, Я прокляну. І через тебе д'стануть благословенство од Бога всі племена земні». Аврам послухався, покинув свою сторону, взяв жінку свою Сару, все господарство та разом з батьком своїм Тарою і з небожем Лотом пішов із землі Халдейської у землю Ханаанську. По дорозі, біля міста Харана, батько Аврамів Тара помер. Прійшовши до урочища Сихема, Аврам спинився біля діброви Море.

На землі тій жили Ханаане, нащадки проклятого Ноєм Ханаана, сина Хамового. Тут з'явився йому Бог і сказав: «Цю землю оддам Я нащадкам твоим». У Сихемі поставив Аврам жертвовник та приніс жертву Господеві, що з'явивсь йому.

2.

Аврам багатий був на золото, срібло й на скотину. Мав він багато худоби, великі отари овець, стада кіз, ослів та верблюдів. Жив він у наметах, переходитив з місця на місце, щоб мати кращу пашу для своєї скотини. Подаючись усе далій, простуючи на південнь, спорудив Аврам ще другого жертвовника. Тим часом сталася голоднеча в землі тій, і спустився Аврам у Єгипет, де всього було доволі. Як наблизились вони до Єгипту, сказав він Сарі, жінці своїй: «Я знаю, що ти гарна; як побачать тебе єгиптяне, то мене забуть, а тебе візьмуть. Скажи краще, що ти моя сестра, щоб і мені живим бути». І сталося, як прийшов Аврам у Єгипет, побачили єгиптяне, що жінка його молодиця гарна дуже; побачили її й урядовці фараона, вихвалили її перед ним, і взято молодицю у палати фараонові. І з Аврамом обійшоється фараон добре задля неї, наділено його вівцями й волами, ослалими й рабами, рабинями й ослицями й верблюдами. Та вдарив Господь фараона й дім його тяжкими карими через Сару, жінку Аврамову. Постеріг фараон, з чого то сталося, покликав Аверама та й каже: «Що се ти вдіяв мені? Чом не сказав, що вона жінка твоя? На що казав: єона сестра мені? Я й узяв її за жінку собі. Тепер же ось тобі жінка твоя; візьми та й іди собі». І повелів фараон своїм людям, щоб випровадили його й жінку його з усім, що було його, і з небожем його Лотом.

3.

І в Лота було багато овоць, волів і наметів. Отже в обох майно було велике, і тісно їм стало жити вкупі. Не ставало місця де пасти скотину, а через те пастухи Аврамові й почали сваритись з пастухами Лотовими. Аврам тоді каже Лотові: «Нежай не бу-

де сварки межи мною й тобою, між пастухами моїми і пастухами твоїми, бо ми ж брати. Відлучись од мене. Перед тобою увесь край. Як ти підеш наліво, то я направо; як же ти направо, то я наліво». Лот поглянув назкруги і вподобав собі край біля ріки Йордану. Гарна то була сторона, як рай Господень; але люде там були злі і грішні. Лот, не вважаючи на те, рушив з наметом своїм до міста Содому.

Сказав Господь Аврамові після того, як Лот розлучився з ним: «Поглянь од місця, де ти тепер, на північ і на південь, на схід та на захід. Бо всю землю, що ти бачиш, тобі оддам і нащадкам твоїм навіки. І вчиню нащадків твоїх, як піску земного; коли хто може злічити песок земний, то й потомків твоїх злічить. Устаєши, пройди землю в держину і в ширину її, бо тобі оддам її».

Відселившись, Аврам прийшов та й осів коло Мамврієвого дуба, що був у Хевроні, та спорудив там жертвовник Господеві.

Сталося, що на Содом напали чотирі сусідні царі з своїм військом, зграбували те місто, забрали йому всі коні, усі харчі, захопили й Лота з його родиною та з усім господарством. Врятувався один тільки Лотів слуга, прибіг до Мамврійської діброви та й оповістив про все Аврама. Той, почувши, що його небожа зайнято у полон, зібрав усіх своїх челядників — 318 чоловіка, озброїв їх та й погнався за тими царями. Догнав їх у ночі, багато війська побив, одняв у них усіх полонених з кіньми і з усією здобиччю, одняв і небожа свого Лота зо всім його хазяйством.

Коли повертається Аврам до дому, то зустрів царя Содомського і царя Салимського, Мелхиседека. Мелхиседек був священником істинного Бога. Він виніс Аврамові хліба й вина і поблагословив його, кажучи: «Благословен Аврам Богом Вишнім, що створив небо і землю. І благословен Бог Вишній, що віддав ворогів твоїх в твої руки». Аврам прийняв благословенство од Мелхиседека, та, як священникові, дав йому десятину од усієї здобичі¹⁾). Царь Содом-

¹⁾ Мелхиседек визнаніменованав собою Господа нашого Ісуса Христа. Слово Боже не показує нам роду Мелхиседека.

ський став прохати Аврама, щоб він в'ддав йому хо-
ча одних тільки людей, а коні і здобич щоб собі
взяв. Аврам сказав: «Здаймаю руку свою до Господа,
що сотворив небо й землю: і нитки й ременя обувно-
го не вільзьму з усього твого, щоб не сказав,—я зба-
гатив Аврама». Так і не взяв нічого. З того часу
сусідні царі й усі люде стали дуже поважати Аєрама
як сильного і доброго чоловіка, але разом і боятися
його та заздріти йому.

4.

Тоді Господь в ночі з'явився Аєрамові і сказав:
«Авраме, не бійся. Я твоя оборона, нагорода твоя
буде велика». Аврам відклав: «Владико Господи, що
Ти даси мені. Я уміраю бездітним і тепер мій робіт-
ник Єліезер споживе мое добро». На те Господь знов
йому каже: «Не він буде твоїм наслідником, а хто
народиться од тебе, той споживе твое добро». А по-
тім знов вивів його із намета і сказав: «Подивись на небо
та злічи зорі: чи зможеш злічити їх? Оттаке буде
потомство у тебе».

Аврам поняв віри Господеві. Але йшли літа за
літами, а дітей в нього не було. Сара подумала, що
Господь обіцяв велике потомство одному тільки Аєрамові,
узяла й отдала йому замість жінки свою рабиню Агарь. Согрішила Сара, і Господь покарав її, бо
Агарь зневажала Сару, що у рабині є діти, а у гос-
подині нема. Сара узялась жорстоко до Агарі, так,
що тій уже й життя не було. Вона й втікла в пустелю,
хотіла йти в Єгипет до свого роду. А в пустелі,
біля криниці, зустрів її янгол Божий і запитав: «Від-
кіль, і куди йдеш, рабо Сарина, Агаро?» Вона й од-
казала: «Втікаю од Сари, своєї господині». А янгол
і сказав: «Вернись до господині і покорись їй. Ти

І нікого ні на небі, ні на землі не дізнається, як Син Божий
народився без матері од Бога Отця і на землі без отця од Ма-
тері—Пресвятої Діви Марії. Ми не знаємо, хто поставив Мел-
хиседека священником, кого оставил він в священстві; його
священство називається вічним. І Господь наш Ісус Христос
Вічний Священник, по чину Мелхиседека, Вічний Архієрей, що
пройшов усі небеса.

породиш сина і даси йому ім'я Ізмаїл». А після додав: «Од тебе підуть нащадки, яких розмножу так, що не можна буде й злічити їх». Агарь послухала янгола, повернулась до дому і там породила сина. Аврам і назвав його Ізмаїлом.

5.

Коли було Аврамові 99 літ віку, Господь знов з'явився йому і сказав: «Я твій Бог; ходи передо Мною добре і будь непорочним. І положу завіт Мій між Мною і між тобою і намножу тобі нащадків. Оце заповіт Мій з тобою: будеш отцем багатьох народів. Не назовешся більше Аврамом, а буде тобі ім'я Авраам (отець багатьох); бо Я вчинив тебе отцем многих народів. І дам тобі і нащадкам твоїм після тебе усю землю Ханаанську на віковічну власність і буду їм Богом. А ти сповниш заповіт Мій, ти і нащадки твої після тебе в іх роди». На знак того заповіту положив Господь обрізання; звелів Авраамові зараз обрізати всіх чоловіків, які на той час були у нього, і самому обрізатись; а як народиться хлопець, то обрізувати його в восьмий день. Одмінив Господь ім'я і жінці Авраама і назвав її Саррою (господиня множества). «Благословлю,—каже,— її і дам тобі од неї дитину, і стане вона народами, і з нього вийдуть царі». Поклонився Авраам Богові і усміхнувся, бо подумав со-бі: «Чи тож таки у столітнього чоловіка та народиться син? Чи тож таки Сарра породить, маючи 90 літ?» А Господь йому каже: «По правді кажу тобі: оце Сарра, твоя жінка, народить тобі сина, і даси йому ім'я Ісаак» (сміх, утіха). Авраам повірив Богові і зробив так, як приказав йому Господь; сам обрізався і обрізав усіх чоловіків, які у нього були.

6.

Через де-якийсь час Господь знов з'явився Авраамові біля Мамврійської діброви. О-півдня сидів Авраам біля дверей свого намету і побачив трьох чоловіків подорожніх (а то був Господь з двома янголами). Він підійшов до них назустріч і, поклонившись до землі, почав говорити: «Господи, коли я зопобіг у Тебе

ласку, то не минай свого раба! Нехай принесуть во-ди, помилють вам ноги і прохолодитеся під деревом. Я ж принесу споживи якої, щоб ви поїли, а тоді й підете в свою дорогу». Авраам зара з пішов у намет, звелів Саррі напекти коржів, пішов до корів, вибрав молоде та гарне телятко і звелів свому слузі скоренько впорати його. Взяв ще масла, молока й телятко, що наготовив, і поставив перед ними. Вони й почали їсти; а Авраам стояв проти них під деревом, як вони їли. Господь і питав Авраама: «А де твоя жінка Сарра?» — «Ось у наметі», — одказав Авраам. А Господь і каже: «Як повертаючись зайду до тебе че-рез рік в оцю саму пору, то Сарра породить тобі сина». А Сарра почула те, бо стояла біля дверей, та й усміхнулась, думаючи собі: «Досі у мене не було дітей, і чоловік мій уже постарівся». А Господь і пи-тається Авраама: «А чого ж то засміялась Сарра, не довіряючи? Коли ж то для Бога було що неможли-ве?» Господь і янголи повставали і попростували до Содому; і Авраам пішов з ними, проводючи їх.

7.

Коли пройшли трохи, Господь і каже Авраамові: «Чи потаю од Авраама, раба мого, що маю творити? Умножився ґвалт Содомський і Гоморський, і гріхі їх дуже тяжкі». Сказавши се, послав Господь двох янголів загубити увесь той край, а Сам залишився з Авраамом. Авраам приступив до Господа і почав го-ворити: «Господи! чи Ти погубиш праведного з не-честивими? Як в цілім місті буде п'ятдесят правед-них, чи ж погубиш їх? Чи ж не помилуєш цілого мі-ста задля п'ятидесяти праведних, коли тільки вони там знайдуться». Господь йому й каже: «Коли в Со-домськім місті знайдеться п'ятдесят праведних, то задля них я залишлю увесь город і увесь той край». Авраам ізнов почав питатись: чи погубить Господь місто, як знайде там праведних сорок п'ять; а далі сорок, тридцять, та так аж до десяти. І Господь за-для десяти обіцяв помилувати ціле місто і увесь той край. Тільки й того не знайшлося в грішних містах Содомської землі. Там жив один тільки праведний

чоловік—Лот з жінкою і двома дочками, посвятаними таки за содомлян.

Обидва янголи прийшли в Содом увечері. Лот сидів біля воріт міста. Побачив він двох подорожніх, поклонився їм до землі і запросив їх до себе. Вони одмовлялися, але він примусив їх, і увійшли вони в господу його. І вчинив їм учту, опісноків напік, і попоїли. А вночі усі содомляне, старі й малі, обступили Лотову хату і почали примушувати Лота, щоб він oddав їм тих подорожніх. Лот не oddавав, бо знов, що содомляне зроблять їм якесь лихо. Содомляне розлютувались та й почали кричати на його: «Геть звідси! Що се? Чужинець прийшов сюди жити та ще учитиме нас? Ось ми навчимо тебе ще краще, ніж іх». І почали бити Лота, а далі кинулись ламати двері, щоб силом'ць узяти тих його гостей. Янголи втягли Лота до хати, засунули двері і раптом наслали на содомлян таку сліпоту, що вони маючи шукали дверей, і мусіли розійтися, нічого не вдіявши. Почали янголи питати Лота, чи немає у нього в Содомі яких родичів. «Виведи їх,—кажуть,—скоріше, ми погубимо це місто, бо післав нас Господь вигубити його». Лот пішов до наречених зятів своїх, почав їм те говорити; а вони й не повірили, думали, що Лот жартує з ними. Раннім ранком янголи й почали випроважати Лота з міста. Вивівши за ворота, сказали йому: «Скільки мога, рятуй свою душу: не оглядайся назад і не гайся в цілому съому краї. Утікай в гори». Лот почав прохати, щоб дозволили йому заховатися в невеличкому городі Сигорі. Вони й дозволили. Як почало сонце сходити, Лот уже входив в Сигор, і тоді ж таки Господь послав огонь з неба на Содом, Гомор, Адаму і Севоїм і всю Содомську сторону. Раєом усе запалало. Жінка Лотова, жалуючи свого хазяйства, що зсталось в городі, не втерпіла, оглянулась назад і стала соляним стовпом. Лот прийшов до Сигору тільки з двома дочками. А як побачив, що із усієї Содомської сторони підіймається дим, ніби з печі, то пішов далі у гори

I С A A K.

(Бит. XXI—XXV, 1—10).

1.

Вже сто літ було Авраамові коли Господь послав йому сина од Сарри. В восьмий день обрізали дитину, і Авраам назвав його Ісааком. Сарра втішалась своїм сином, ледве вірила своєму щастю. «Хто скаже Авраамові,—говорила вона,—що Сарра годує дитину молоком своїм, що я на старості породила сина». Як Ісаака вигодували, то Авраам, од радости, зробив велику учту усім челядницям своїм.

Підростаючи, Ісаак почав грatisь з Ізмаїлом; а Ізмаїл перше думав осісти на цілій батьківщині, а як уродився Ісаак, то йому прийшлося покинути цю думку. За те він не дуже й любив Ісаака, і, граючись, не раз кривдив його. Сарра хутко те запримітила і почала казати Авраамові, щоб він одіслав Агарю з її сином Ізмаїлом. Тяжко йому було чути се про сина свого, але мусів те зробити, бо й Господь, з'явившись у ночі, казав йому уважити жінці, «бо потомство тобі призначено в Ісаакові. Сина ж рабині зроблю великим народом, бо й він твій потомок». Вставши раненько, Авраам дав Агарі харчі і шкуратяний міх води та й одправив її од себе разом з Ізмаїлом. Вона пішла в пустиню, та там, біля одного колодязя, й заблудила. Тим часом наступила спека, вода у неї висохла, а дитину почала мучити спрага, та така, що воно не в силах було йти далі. Бачить Агарь, що нічим не можна одрятувати свого сина, положила його під деревом, а сама одійшла й сіла, аби тільки не бачити смерті своєї дитини. Ізмаїл почав плакати, і Господь почув його плач. Янгол Божий покликав Агарь і показав їй джерело води. «Встань та візьми хлоп'я і держи на руці твоїй, народом бо великим сотворю його». І відкрив Бог очі їй, побачила джерело і напоїла свого сина.

Ізмаїл оселився в пустині, виріс і був стрілець-лучник. Мати взяла йому дружину з Єгипту, і він став жити в пустелі Фаран. Там Господь поблагословив його великим потомством.

2.

Тим часом Ісаак ріс на утіху своїм батькам. Вони любили його, як єдиного, та ще й покірного, ласкатого сина. Але Господь, спокушаючи Авраама, сказав йому уночі: «Аврааме! візьми коханого сина свого Ісаака, іди в землю Морія і принеси його у всепалення-жертву там на горі, де Я скажу тобі». Авраам встав раненько, осідлав осла, нарубав дров на всепалення, узяв з собою деох челядинців і сина, Ісаака, та й пішов до урочища, що про його казав йому Бог. Третього дня ще здалека побачив Авраам гору Морія, де після стояв храм Єрусалимський. Зараз сказав своїм челядинцям: «Зоставайтесь тут з ослом, а я з дитиною підем на гору і, поклонившись Богові, повернемося до вас». Взяв Авраам дрова всепалення, положив їх на Ісаака, а сам узяв огонь і ніж, та й пішли на гору. Ісаак і почав говорити: «Батьку! єсть у нас огонь і дрова, а де ж вівсяця для жертови всепалення?» — «Бог покаже собі вівсяцю на жертову всепалення, сину мій», — одкасав Авраам, бо не хотів завчасу смутити сина. Прийшли воно на ту гору, що показав Господь. Авраам поставив жертовник із каменю, положив на ньому дрова, а на них, звязавши, положив і свого сина Ісаака. І простиаг Авраам руку свою за ножем, щоб заколоти сина свого. Аж озвався до нього янгол Божий і сказав йому: «Аврааме, Аврааме! не возложи руки своєї на хлопця, нічого йому не чини: тепер Я дізнав, що ти боїшся Бога, не пожалував для Нього і свого коханого сина». Поглянув Авраам навкруги себе, побачив барана, що рогами заплутався в гущині, узяв і приніс його в жертову всепалення, замість свого сина Ісаака. І янгол вдруге покликав Авраама і сказав йому: «Так каже Господь: Я заприсягся Самим Собою, що благословиєши благословлю тебе, і багато намножу тобі нащадків, як зір на небі, як піску край моря. Твої нащадки опанують городи супостатів, і через твого нащадка благословлятимуться усі народи на землі, бо ти послухав Мого слова».

Та жертва назнаменовала другу велику жертову.

Як Авраам, люблячи Бога, приносив Йому в жертву коханого сина, так Бог Отець приніс в жертву Свого єдинородного Сина, Господа нашого Ісуса Христа, щоб вибавити рід людський од руки вражої. Ісаака покинули слуги і він сам, на плечах своїх, поніс дрова, щоб на них принести себе в жертву: і Сина Божого покинули апостоли, і Він Сам поніс хрест Свій на ту ж саму гору, куди Ісаак ніс дрова свої. Ісаак не противився Авраамові, хоча й не хотілось йому помірати; з покорою дав себе зв'язати і положити на жертвовник, де ждала його смерть. І Син Божий молився до Бога Отця Свого: «Отче! о, коли б Ти зволив пронести мимо Мене оцю чашу! Але нехай буде не по Моїй волі, а по Твоїй». І був послушним до смерти, до смерти на хресті. За жертву Ісаака Господь благословив усіх нащадків Авраамових: а смерть Сина Божого помирila людей з Богом, дала їм право на вічне блаженство в царстві небесному.

Вернувшись Авраам до слуг своїх і рушили єони додому.

3.

Було віку Сариного 127 років, і померла вона в місці Хевроні в землі Ханаанській. Довго плакав Авраам по своїй жінці; а після став шукати місця, де б її поховати, бо у Авраама не було ще своєї землі. Він пішов до Хетеян, що жили в Хевроні, і почав у них просити землі на продаж, щоб поховати Сарру. «Переселенець і чужинець я у вас,—казав Абраам до них. — Дайте ж мені у власність гробовище між вами, щоб поховати мерця моого». Хетеяне дуже поважали Авраама і оддавали йому гробовище дурно, яке він собі захоче, але Авраам боявся, щоб опісля вони не пожалкували та не викинули з гробу костей. А уподобав собі Авраам поле Єфронове, бо там була добра печера Махпела. Єфрон також давав печеру дурно, та Авраам виплатив у нього ціну того поля з печерою—400 сіклів срібла — і заплатив за неї при мійських воротях перед усіма людьми. В тій печері Авраам поховав Сарру і приготовив місце для свого тіла.

4.

Через три роки по смерти Сарри надумав Авраам одружити Ісаака, щоб побачити невістку, а, коли Бог піблагословить, то діждатись і унуків. Не хотів він тільки, щоб Ісаак одружився з якою-небудь хананеянкою, бо між тим, проклятим од Бога народом, не можна було знайти доброї жінки. Він покликав до себе ского найвірнішого раба Єлізера і закляв його Богом неба і землі, щоб не вибірав для Ісаака жінки з дівчат хананейських. Не гаючи часу, післав він того челядника до своїх родичів в Месопотамію, щоб він там вибрав жінку Ісаакові. Єлізер узяв з собою десять верблудів, набрав усіхих подарунків для тієї, кого призначить Господь жінкою Ісаакові, і раненько пішов у дорогу з іншими челядницями. Кілька днів він був у дорозі, а напослідок, увечері, прийшов до міста Харана, де жив Нахор, брат Авраамів. Треба було напоїти верблудів, і самому Єлізерові хотілось води напитися, та нічим було дістати. Він і став біля колодязя, до якого в ту пору дівчата йшли з міста по воду. Єлізер почав молитись: «Господи, Боже Авраамів, тепер пошли мені щастя. Оце я став біля колодязя, а дочки харанців виходять з міста по воду. Нехай же буде так, що ту дівчину Ти назначив жінкою Ісаакові, якій скажу я: «Нахили мені відро напитись», а вона одкаже: «Пий, я й верблудів твоїх напою». Ще він так собі думав' а з міста уже виходила Ревека, дуже гарна дівчина. Прийшла, набрала води, та й поверталася до дому. Єлізер перестрів її і попросив напитись. Вона одказала: «Пий, я й верблудам твоїм наплю»; і, напоївши його, почала наливати воду в пійло. Єлізер придивлявся до неї, щоб зрозуміти, чи та дівчина сужена Богом Ісаакові. Узяв він каблучку золоту та запинки на руки, оддав їй та й питає: «Чия ти дочка, чи є у твого батька місце, де б нам пристати?» Вона й одповіла: «Я дочка Бафуїла, внука Нахорова, у моого батька сіна й харчів довслі, є й місце для ночілігу». Нахор був брат Авраамів. І зрадів Єлізер, що Господь показав йому дівчину таки з Авраамового

роду. Ревека пішла додому й усе росказала своїй матері; а брат її Лаван зараз побіг до колодязя і запросив Єліезера до себе. Єліезер пішов у хату; а Лаван розсідлав верблюдів, положив їм сіна, насипав полови, — з після пішов — приніс води помити ноги Єліезерові і другим челядинцям, що з ним прийшли. Поставив на стіл страву і попросив сідати їсти. А Єліезер каже: «Не сяду, поки не скажу, чого я прийшов до вас». І почав росказувати, що післав його сюди Авраам, його хазяїн і чоловік, благословений Богом і дуже багатий; післав, щоб тут знайти жінку його коханому синові Ісаакові, що зостанеться один на усій батьківщині; росказав, як біля колодязя він молився Богу, щоб Господь показав жінку Ісаакові, а Бог показав Ревеку. Усе росказаєши, Єліезер і запитав: «Чи зробите тепер правду і ласку моему хазяїнові Авраамові? Коли ні, то скажіть, щоб можна було мені кинутись в другу сторону, пошукати чи направо, чи наліво». Вислухавши таку річ, Вафул і Лаван одказали: «Таке діло прийшло од Бога; ми нічого не можемо на те сказати. Ревека перед тобою, бери її та йди; нехай, по слову Божому, вона стане жінкою синові твого хазайна». Єліезер поклонився Богові до самісінької землі, подякував, що Він Всемогущий допоміг йому в цьому ділі; а після пішов дістав багато одежі, посуд золотий та срібний і усе в'дав Ревеці; багато подарунків дав і її матері і братові Лаванові. Тоді ж посідали за стіл, почали їсти й пити, раді, що поміг Господь скінчити таке велике діло. У Лавана й заночували. Другого дня, вставши рано, Єліезер став прохатись до-дому. Вони просили його пробути у них ще днів з десять; але він не схотів. Ото Лаван і мати й кажуть: «Покличмо дівчину та поспитаймо її саму: чи піде вона». Так і зробили, а вона одказала: «Піду». Тоді вже одпустили її і, прощаючись, так поблагословили: «Нехай родяться од тебе, наша сестро, тисячі тисяч! Нехай нашадки твої опанують царини ворогів твоїх». Ревека сіла на верблюда і поїхала в землю Ханаанську. Як стали вони підіжмати до дому, то зустріли Ісаака, що вийшов на поле. Вгледівши його, Ревека гарненько

приодяглася і наміткою закрила собі вид, бо соромилася інак показатись своїому женихові. Ісаак побачив її, привів до Авраама і одружився з нею. Він широ її полюбив і перестав тужити по матері.

Віку Авраамового було 175 років. 38 літ жив ще він по смерті Сарри. Усе своє господарство залишив він Ісаакові. Ісаак і Ізмаїл поховали його в Хевроні в печері, біля Сарри.

Я К І В.

(Біт. XXV, 11—34; XXVI—XXXVI).

1.

По смерті Авраамовій благословенство Боже спочило на сині його Ісаакові. Сорок літ було Ісаакові, як узяв він Ревеку, але двадцять літ не було у їх дітей. Нарешті зглянувся Бог на молитви Ісаака, і почула себе Ревека матір'ю. Помітила вона, що борикаються в ній младенці і молилася Господеві. І сказано їй: «Два народи в тебе в утробі, два народи будуть, як народиш, воюватись. І старший буде служити меншому». І коли спознилось родити їй, то це були два сини-близнята. Первенець був червоний, як хутро волохатий, і назвали його Ісав (волохатий). Брат його народився, держачись за п'яту його, і назвали другого Яків (запинатель).

Повиростали молодики, і був Ісав здатний на влови, степовий. Яків був чоловік тихий, сидів дома. І влюбив Ісаак Ісава, бо ловитва його була до смаку йому. Ревека ж любила Якова. Одного разу звариз Яків сочевиці, а з поля прийшов Ісав знеможений та й каже Якову: «Нагодуй мене вареним сочивом сим червоним, бо я знемігся». На се Яків каже Ісавові: «Продай мені первенство своє». Каже Ісав: «Ох мушу вмерти; на що ж мені се первенство». Тоді каже Яків йому: «Заприсягнись зараз», — і заприсяг йому та й продав так Якову первенство своє.

Яків дав Ісавові хліба й варево сочевиці. Ісав попоїв, напивсь, і вставши пішов геть і так зневажив своє первенство.

2.

Як став Ісаак старий, и притутились очі в його та й недобачав, покликав Ісава, сина свого старшого, та й каже йому: «Сину мій! оце я старий уже, і не знаю, коли помру. То ж вільзьми знаряддя твоє, сагайдака твого й лука, та піди в дике поле, влови мені влову і зготуй такої їди, як я люблю, й принеси мені, щоб моя душа благословила тебе, покіль не вмер». Ревека ж чула, як Ісаак говорив до Ісава. Пішов Ісав у поле вловити влову, Ревека ж каже до Якова, сина свого меншого: «Оце я чула, як отець твій осівавсь до Ісава, брата твого, аби приніс йому влову та зготував їди, щоб він попоїв та благословив Ісава перед Господом, покіль не вмер. Тим же то, синку, послухай ради моєї. Піди лише в отару та п'їмай звідти двоїко ягнят мякенъких та добрих, і зроблю я смашний обід батькові твойому, такий як він любить. І внесеш батькові твойому, щоб він попоїв і щоб тебе благословив, покіль не вмер». На се каже Яків до матері: «Та ж Ісав, брат мій волохатий, я ж польовик гладенький. Може полапає мене отець, і зроблюсь перед ним мантієм, і наведу на себе клятву, а не благословенство». Одказала йому мати: «На мені клятва твоя, синку; тільки послухай голосу моого та йди принеси ягнятко». Той пішов, п'їмав і приніс матері, і вготовила мати смашний найдок, який любив батько його. І звязши Ревека одежду Ісаакову добру, що була у неї в скованці, одягла нею Якова, а смушками козлячими пообгортала руки і наге тіло на шиї в його. І дала смашний найдок і хліба, що вготовила, в руки Яковові і вніс до батька сего та й каже: «Отче! ось я». — «Хто єси ти, синку?» — одповіз Ісаак. І каже Яків: «Я Ісав, первенець твій. Зробив, як мовляв ти мені. Устань, сядь і попоїж моого влову, щоб мене благословила душа твоя». Сказав Ісаак синові своїому: «Цо воно? Як хутко спіткав єси, синку!» Той відповідає. «Це тим, що послав Господь, Бог мій, перед мене». І знов каже Ісаак Яковові: «Приступи до мене, облапаю тебе, синку, чи ти єси справді син мій Ісав, чи ні». При-

ступив же Яків до Ісаака, батька свого, і він облапав його, та й каже: «Голос—голос Яковів, руки ж—руки Ісавові». І не впізнав його; бо були руки його, як руки Ісавові, брата його, волохаті; от і благословив його. Але ще розспитав: «Чи справді бо ти еси син мій Ісав?» Той каже: «Я».—«То подай мені сюди. Попоїм улову твого, синку, щоб тебе благословила душа моя». І подав йому, і попоїв; і приніс йому вино, і випив. І сказав йому Ісаак: «Приступи ж та поцілуй мене, синку». І, приступивши, поцілував його. І нюхав Ісаак пащі одежі його, і благословив його, кажучи: «Се пащі сина моого, як пащі низви, що благословив її Господь. Дай же тобі, Боже, буйну росу з неба, і дай тобі, Боже, землю благодатню! Роди тобі, Боже, зерно й виногрони! Нехай тобі хмари служать службу вірну, і перед тобою шию гнуть народи! Мусиш бути паном і над братом рідним, над усіма дітьми матері твоєї. Проклятий буде той, хто тебе проклинає, і благословений, хто благословляє».

І сталося, скоро перестав Ісаак благословляти Якова, і ледви Яків вийшов од Ісаака, аж Ісав, брат його, прийшов до дому з ловитви. Наготовив і той іди, приніс батькові та й каже: «Нехай тато встане та попоїсть улову сина свого, щоб мене благословляла душа теоя». І спитав його Ісаак: „Хто ж еси ти?” Той каже: „Я син твій, первенець твій Ісав“. Злякався Ісаак дуже і сказав: „Хто ж той, що вловив мені влову і приніс мені, і попоїв я всього перш, ніж прийшов ти, і благословив його? І буде благословен“. Почувши ж Ісав батьківські слова, заголосив тяжко та й каже: „Благослови ж і мене, отче!“ Промовив до його Ісаак: „Підійшов твій брат лестиво та й узяв благословення твоє“. І каже Ісав: „По правді дано йому імя Яків; бо підійшов під мене се вже вдруге, і первенство мое взял у мене і благословення мое тепер одняв“. І просить Ісав батька: „Чи то ж не приховав еси й мені благословення, отче?“ Відказав Ісаак: „Що ж. Паном зробив я його тобі, а всіх братів його поробив рабами йому, хлібом вином забезпечив його. Тобі ж тепер що зробити, синку?“ Озвався Ісав до батька свого: „Хиба ж одно бла-

гословення в тебе, отче? Благослови ж і мене, батечку!“ Та й знов заплакав Ісав. І промовив Ісаак до його: „Знай же, що твою осаду тук земний обезпечить, прохолодою ж твоєю з неба роси будуть. Житимеш з меча важкого в послузі у брата. Станеться ж ізнов, ти будеш самовладним паном, і ненависну кормигу скинеш“.

І зненавидів Ісав Якова за благословення, що ним благословив його батько його. Каже Ісав у серці своому: „Дні плачу по батькові надходять; тоді вбю Якова, брата моого“. Переказано було Ревеци слова Ісавові, а вона приклала Якова, сина свого меншого, та й каже йому: „Ось Ісав, твій брат, погрожує вбити тебе. То ж тепер, синку, послухай голосу моего, і біжи до Лавана, брата моого, в Харан і поживи з ним кілька часу, докіль одвернеться гнів у брата твого від тебе, і забуде він, що йому вдіяв єси. Тоді піславши візьму тебе звідти. Чого ж мені втіряти вас обох в один день“. А чоловікові своїому, Ісаакові, вона сказала: „Тяжко мені жити на світі через хетіївен. Як візьмем Яків за себе хетіївну, таку як вони в оцій землі, так про що мені й на світі жити“. Тоді приклікав Ісаак Якова та й благословив його і заповідав йому: „Не мусиш узяти за себе жінки с ханаанських дочок. Устань та й піди в Месопотамію, в господу Вафулову, в батьківщину матері твоєї, та й в'зьми собі звідти жінку з дочок Лаванових, брата матері твоєї. Бог же мій нехай тебе благословить і намножить, щоб ти був купою народів. І нехай тобі дасть благословення Авраамове і насінню твоєму по тобі, щоб одержав у спадщину землю, де пробуваєш, що оддав Бог Авраамові“.

Пішов Яків у Месопотамію, до Лавана, брата Ревеки, матері його.

3.

По дорозі прийшов він до одного врочища та й заночував там. Взяв він між камінням каменя на тому врочищі та й положив його собі в голови і ліг спати на місці тому. І бачив сон: драбину поставлено на землі, верх ж її сягає до самих небес, і янголи Бо-

.жі восходять і нисходять по ній. Господь же стоїть на ній і каже: „Я Господь Бог Авраамів, отця твого,

і Бог Ісааків. Землю, що на ній лежиш, тобі oddам і насінню твоюому. I буде насіння твоє як пісок земний, і розпростиришся на захід сонця, і на схід сонця, і на північ, і на південь, і благословлятесь в тобі всі коліна землі, і у насінні твоюому. I це Я з тобою й оберегатиму тебе на всякій дорозі, що нею підеш, і верну тебе в цю землю; бо не покину тебе, докіль сотворю все, що козав тобі“.

Прокинувсь Яків од сну свого і каже: „Певно, єсть Господь на врочищі сьому, а я й не знав“. I злякавсь: „Яке страшне врочище се! Не що інше воно— як дом Божий, а се ворота небесні“.

Встав Яків ръно вранці і взяв каменя, що положив там у голові собі, та й поставив його як стовпа і вилив олій на верх його. I прозвав Яків урочище те Вефиль, себто дім Божий. I обрік Яків себе оброком, говорючи: „Коли Бог буде зо мною і сохранить мене в дорозі і дасть мені хліб на їду й одежду на

одяг, і верне мене здорового в господу батьківську, тоді камінь сей, що поставив я тута, буде в мене дім Божий, і з усього, що мені даси, десятину даватиму тобі“.

4.

Вставши, пішов Яків у землю східню. Бачить, колодязь на степу, і було там три отари овець, що полягали коло його, бо з того колодезя наповіано стада. Над устем же колодязним лежав камінь великий. І скуплювались там усі стада, і одвалювано каменя від устя колодязного, і наповано вівці та й знов на валювано каменя на устє колодязне. Спитав Яків пастухів: „Звідки ви?“ Вони кажуть: „Ми з Харану“. — „А чи знаєте Лавана, сина Нахорового?“ — „Знаємо, — кажуть. — Ось і Рахиль, дочка його, йде з вівцями“. Як побачив Яків Рахиль, дочку Лаванову, одвалив каменя від устя колодязного та й напоїв вівці Лаванові. І поцілував Яків Рахиль, росповів їй, що в'н брат її батька, син Ревечин. І побігла вона, сказала про се батькові.

Як почув Лаван вісті про Якова, побіг назустріч йому, і, обнявши його, цілував, увів його в господу свою. І пробув там Яків місяць.

Каже тоді Лаван Яковові: „Хоч брат мені доводишся, та чи ж мусиш робити на мене дармо? Скажи мені, яка тобі плата“. У Лавана ж було дві дочки: старша на ім'я Лея, менша Рахиль. Лея слабувала очима, Рахиль же була високого зросту і гарна на вигляд. Яків уподобав Рахиль і қаже: „Робитиму в тебе сім год за Рахиль, дочку твою меншу“. Каже йому Лаван: „Краще мені тобі oddати її, ніж мусів би другому мужеві. Живи у мене“.

Відробляв Яків за Рахиль сім років, і здавались вони йому, наче кілька днів, тим що любив її. Каже тоді Яків Лаванові: „Дай мені жінку мою, бо сповнивсь речінець мій“. Зібрав Лаван усіх мужів громадських і зробив учту. А увечері, коли не видно було, oddав йому старшу дочку свою Лею, що стала жінкою йому. І каже Яків Лаванові: „Що се ти вдіяв мені? Чи не задля Рахилі ж працював я в тебе? Про що ж

ти так ошукав мене?“ Відказав на се Лаван: „Неможна так чинити в нашій землі, видавати меншу перше, ніж старшу. Я дам тобі й ту за роботу, що робитимеш на мене ще сім других літ“. І дав йому Лаван Рахилю за жінку, а той відробляв за неї других сім років. У Леї були діти, а Рахиль була неплідна. Нарешті і в неї народився син, і дала йому імя—Йосиф. Як уродила Рахиль Йосифа, каже Яків Лаванові: „Відпусти мене, нехай іду в домівку мою. Віддай жінки й діти мої, що за них працював тобі“. Каже йому Лаван: „Благословив мене Господь задля тебе. Визнач плату свою в мене, я й дам тобі“. Одпозів Яків: „Ти знаєш, що як працював я у тебе, то наросло у тебе добра багато, і благословив тебе Господь з приходу мого. А тепер час мені дбати й про власну господу“. На домагання Лаванові, щоб Яків таки залишився біля отар його, погодились вони, що буде одділено найдорожчий скот, себто білі вівці та чорні кози; і коли народяться кози рябі та вівці чорні, то нехай се все буде Яковове, а решта—Лаванове. Але кози почали народжуватися все рябі, а вівці чорні. Лаван не один раз зміняв умову, але кожен раз народжувалися вівці й кози такі, яких він призначав на заплату Яковові. За шість літ Яків став дуже багатий,—було у його скотини багато, і рабів, і рабинь, і верблюдів, і ослів.

5.

Перечув Яків слова синів Лаванових, що мовляли: „Узяв Яків усе, що було в батька нашого, і з того вбивсь у багатство“. Дививсь Яків і на лице Лаванове, аж воно до його не таке, як перше. І сказав Господь до Якова: „Вертайсь на батьківщину твою, до роду твого, і буду з тобою“. Покликав Яків Лею й Рахиль на поле, де були стада, і каже їм: „Бачу я лице батька вашого, що не таке до мене, як перше; ви ж самі знаєте, що всею снагою моєю працював я батькові вашому. Батько ж ваш ошукав мене, і переміняв плату мою десять раз; та не попустив йому Бог ушкодити мене і сказав мені вийти з цієї країни,

та вертати у країну рідну". На се Рахиль і Лея скажали йому: „Роби все, що Бог звелів тобі".

Посадив Яків жінок своїх та дітей на верблюдин, позабирає усю скотину свою й усі добутки, щоб вертатись до Ісаака, батька свого, в Ханаан землю. Лаван на той час відлучився стригти вівці свої, і виїхав Яків несподівано, не сповістивши Лавана, перебрів з усім своїм через річку й простував у гори. Вже на перший день переказано Лаванові, що Яків утік. Взявши рідню свою з собою, Лаван сім день здоганяв його і наздогнав на Галаад горах. Та з'явився Бог до Лавананочною добою, вві сні, і сказав йому: «Остерегайся звязуватись із Яковом».

Наздогнав Лаван Якова і сказав йому: „Що ти вчинив? По що викравсь потай мене та позавозив дочки мої, мов бранки, та не дозволив мені цілувати внуки мої й дочки мої. Відпустив би тебе з окликами й піснями, з тимпанами й гуслями. Тепер би мав я силу покарати тебе, та Бог отця твого вчора вночі заборонив мені". Відказав на се Яків Лаванові: „Бо злякався я, думаючи, що поодіймаєш дочки твої в мене і все мое. Але яка провина моя? Який гріх мій, що вганяв єси так гаряче за мною? Двадцять років оце вже я з тобою. У день пекла мене спека, вночі морозила холоднеча, і сон утікав од очей моїх. Так пробував я двадцять років у твоїй господі. Працював я чотирнадцять років задля двох дочок твоїх і шість років за вівці твої, ти ж переміняв плату мою десять раз. Коли б не Бог отця моого, Бог Авраамів, та не страх Ісааків був ізо мною, певно тепер в порожні випустив би мене. Бідування мое й працю рук моїх побачив Бог і докорив тебе вчора в ночі".

Відказав Лаван до Якова: „Нумо чинити умову, я й ти, і нехай сей камінь буде за свідка між мною й тобою".

Назібрали каміння й зробили могилу, і трапезували там на могилі.

І каже Лаван до Якова: „Дивись на сю могилу і дивись на стовпа, що я поставив між мною й тобою. Ся могила свідок і сей стовп свідок, що не перейду за сю могилу до тебе, і ти не перейдеш за сю

могилу і за сього стовпа до мене на школу. Бог Авраамів і Бог Нахорів, Бог їх отця, суди між нами“. І клявся Яків, приніс жертву і покликав рідною свою до вживання хліба й соли, і вживали хліб-сіль та й заночували на горі.

Уставши ж Лаван рано в ранці, цілував сини й дочки свої, благословив їх та й вернувсь на займище своє.

6.

Яків теж пустився в дорогу. Тепер став він боятися брата свого Ісава і послав до нього послів поперед себе в Сеїр землю, в Едом поле та наказав їм: „Кажіть йому: Так говорить раб твій Яків: у Лавана пробував я та й загаявсь там і досі. І придбав я воли й осли, і вівці, і раби, й рабині, і посилаю тепер тобі, панові моїму, звістку, щоб запобігти ласки твоєї в очах твоїх“. І вернулись посли до Якова, гоеючи: „Ходили ми до брата твого Ісава, і се він сам іде на зустріч тобі, і чотириста чоловіка з ним“. Злякався Яків вельми, і був у турботі; і поділив людей, що були з ним, і вівці, й воли, й верблюди на два коші. І каже сам собі: „Як наступить Ісав на один кіш і побє його, тоді другий кіш врятується“. І став молитись Яків: „Боже отця моого Авраама й отця моого Ісаака, Господе, ти що заповідав мені: вертайсь у рідну землю твою та до родини твоєї, і я таланитиму тобі! Визволъ мене, благаю тебе, з рук брата моого, з рук Ісава. Боюсь бо, щоб не прийшов та не вбив мене і матерів з дітками. Ти ж казав: Благо тобі сотворю і вчиню ім'я твое яко пісок морський, що не злічтий його“.

Переночував там тієї ночі і взяв гостинця Ісавові, братові своїому: кіз, овець, ослів, корів, верблюдів і доручив їх рабам сіоїм, усяке стадо окремо, і звелів їм: „Гонітесь бридьма через річку та чиніте прогалину між стадом і стадом. Скоро зустріне якого з вас брат мій Ісав та спитає: Чий єси і куди йдеш, і чиє се перед тобою? — кажи: раба твого Якова. Се подарунок панові моїму Ісавові. Ось він і сам позад нас“. І думав собі Яків: „Вгамую його подарунками,

що йдуть поперед мене, а потім побачу лице його. Може прийме мене“. Так ішли дарунки поперед його. Сам же переночував ту ніч у коші.

Уставши тієї ночі, взяв обидві жінки свої, і обидві рабині, ї одинадцятеро синів своїх, перебрів річку, і перевів усе, що мав. Тоді остався Яків один, і боровсь із ним хтось аж до ранку. Вбачаючи ж, що не подужає Якова, ударив той його по стегну, по суставу, і потерпів у Якова стегенний сустав, як боровсь із ним. І каже той: „Пусти мене, бо вже день зорі“. Яків же каже: „Не пущу; мусиш благословити мене“. І каже той до Якова: „Від тепер буде тобі імя не Яків, а Ізраїль; ти бо з Богом боровсь і над людьми братимеш гору“. І поспітав Яків його: „Повідай мені, як на імя тебе звати?“—„По що питает, як мое імя?“ І благословив його там. І приложив Яків тому врочишу призвіще: Пенуель, бачив бо я Бога лицем до лица, та й вирятувалась душа моя“. Засяло сонце, як прийшов за Пенуель; але кульгав він на стегно.

Побачив Яків, що Ісав, брат його йде, і чотириста чоловіка з ним. І розділив діток Леї, Рахилі і двох рабинь. І поставив обидві рабині зпереду, Лею ж і діти її позаду, а Рахиль з Йосифом дальш усіх, на послідку. А сам прийшов поперед них і вклонивсь до землі сім раз, перше ніж приступив до брата свого. І прибіг Ісав назустріч йому, обняв його та й пріпав йому на шию і поцілував його; і плакали обидва. І споглянув Ісав, і побачив жінки й діти, і каже: „Що се в тебе?“ Він каже: „Діти, що дарував Бог рабові твому“. І приступили рабині, жінки й діти їх, і вклонились. І каже Ісав: „По що ж у тебе всі ці полки, що я з ними зустрівся?“ Він каже: „Щоб знайшов раб твій милість у очах твоїх“. Каже ж Ісав: „У мене доволі, брате, держи своє про себе самого“. Але каже Яків: „Коли знайшов я ласку в очах твоїх, прийми гостинці з рук моїх. Прийми благословення мое, що я приніс тобі, бо мене Бог благословив, і всього доволі в мене“. І присилував його, і взяв він. Того ж дня Ісав повернувся до дому.

7.

Звелів Бог Якову йти у Вефиль жити там та спорудити там жертовник на спомин, що зявився йому Бог, коли утікав він од Ісава. Яків наказав усім, що в дому його, повикидати богів чужих-идолів, в кого були вони, очиститися та перемінити одіж свою. Прийшли до Вефилю и постановив там Яків жертовник.

Зявивсь Яковові знову Господь, благословив його і сказав йому: «Імя твоє не буде вже Яків, але Ізраїль. Будь плодючий та намножуйся. I землю, що дав Авраамові й Ісаакові, тобі віддам і нащадкам твоїм». I поставив Яків стовпа камяного на місці, де Господь говорив до його, і злив вина та оліви.

З Вефилю подався Яків далі на південь, щоб побачитись з батьком своїм Ісааком. Але в дорозі біля міста Ебрафи, що після названо Вифлеємом, породила Рахиль другого сина, якого названо Веніяміном. Породивши сина, Рахиль померла. Над гробом її поставив Яків стовпа, що стояв довгий час. Нарешті прийшов Яків до батька свого в околицях Хеврона і до смерті його жив з ним. Мав Ісаак в'ку 180 літ. На похорон батьків прибув і Ісає.

Й О С И Ф.

(Зат. XXXVII—XLVII).

1.

У Якова, або ж Ізраїля, було 12 синів *), і вони стали родоначальниками-патріярхами—народа Ізраїльського. З усіх синів своїх Яків найбільше любив Йосифа, що народився у староших його, і справив йому гарну одіж квітчасту. Бачучи се, брати стали засдріти Йосифові. Коли ще було йому сімнадцять років і пас він вівці з братами своїми, то доводив про речі їх ледачі до батька свого. Зненавиділи його брати і навіть тяжко ім було промовляти до його мирно. А

*) Рувим, Симеон, Левій, Юда, Ісакар, Завулон, Дан, Нефалим, Гад, Асир, Йосиф, Веніямін.

тут ще почали йому снитись дивні сни, які він розказував братам своїм. Снилося йому, що він з братами в'яже снопи на полі. Сніп Йосифа стояв просто, а снопи його братів поставали навколо та й уклонились йому. Він розказав той сон своїм братам, а вони йому й кажуть: «Що се ти будеш царювати або панувати над нами?» І знов приснився йому сон, що сонце, місяць і одинадцять зір уклонились йому. Він і той сон розказав Якову і братам своїм. Тоді вже й батько докорив йому, кажучи: «Що се за сон такий? Невже ж я, і мати твоя, і брати твої, прийшовши, поклонимось тобі до самісінької землі?» Брати почали ще більше ненавидіти Йосифа і мали собі на думці, якби зробити йому яке лихо. Пішли вони пасти вівці і пасли чимало часу; ото Ізраїль і послав до них Йосифа довідатись, чи не сталося ім чого. Вони побачили його ще здалеку і почали говорити між собою: „Оце йде сновидець. Ходімо, уб'ємо його, кинемо в яке-небудь провалля, скажемо, що ззів його звір лютий; тоді побачимо, чи справдяться сни його“. Побігли до нього, вхопили й хотіли убити; а старший Рувим сказав ім: „Не проливайте його крви, киньте його краще в яке-небудь провалля, отут в пустелі, не вбивайте його“. Він думав після витягти його із провалля й одвести до дому. Послухали брати Рувима; коли надійшов до них Йосиф, здерли з нього квітчасту одежду і посадили в глибоке, сухе провалля, щоб він помер там од спраги й голоду, а самі сіли попоїсти. Аж дивляться, їдуть купці по дорозі в Єгипет. Юда запримітив іх і так почав говорити: „Яка вигода нам буде, як ми уб'ємо свого брата? Ходімо, продаймо його оцім купцям. Руки наші не будуть на ньому, бо ж він брат наш“. Брати послухали його, витягли Йосифа з колодязя та й продали купцям за двадцять срібників. Купці й повели його із батьківщини, з землі Ханаанської, в чужу сторону до Єгипту. Старшого, Рувима, не було при тому. Коли вернувся він і поглянув до колодязя, аж там вже Йосифа немає. Прийшов він до братів та й каже: „Хлопця нема, куди ж мені тепер подітися?“ Тоді вони зарізали козлятко і його кров'ю обмазами

одежу Йосифову. Принесли її до Якова і сказали йому: „Ми знайшли оцю одежду, пізнавай, може то одяжа твого сина, а може й ні“. Пізнав її Ізраїль; тяжкий смуток огорнув його, з жалю він розірвав на собі одежду, надів ряддину, почав гірко плакати. „Одяжа сина моего— говорив він— лютий звір його ззів, лютий звір вхопив Йосифа“. Посходились усі сини його й дочки розважати його, та не слухав він розважання, говорючи: „Піду до сина моого, сумуючи, на той світ у землю“. І довго, довго оплакував він свого коханого сина.

2.

Купці привезли Йосифа в Єгипет, вивели його на торг і продали Пентефрієві, що був воеводою у царя. Бог допомагав Йосифові, і знайшов він ласку у господаря свого. Пентефрій настановив його старшиною над усім домом своїм, отдав йому до рук усе своє господарство, бо хутко примітив, що Йосиф чоловік розумний і благочестивий. Але зла жінка Пентефрія намовила свого чоловіка на Йосифа, і Пентефрій посадив його в темницю. Однак Господь і в темниці показав йому Свою милість. Дістав Йосиф ласку в очах доглядника темничного, і той отдав до рук Йосифові усіх, що перебували в темниці, і все там робилося з його росказу. Сталося, що провинились перед фараоном його слуги— старший хлібодар, що доглядав за царським столом, а другий, старший виночерпій, що доглядав вина і подавав його фараонові. Розгнівався на них фараон і звелів одвести їх у ту саму темницю, де перебував Йосиф. Доглядник темничний віддав їх на руки Йосифові. Були вони довгий час у темниці. Одного ранку приходить до них Йосиф, а вони сидять чогось дуже смутні. Він і почав їх роспитувати, що їх так засмутило; а вони й кажуть йому: „Нам снівся сон і нікому його розгадати“. Йосиф ім і каже: „Чи не від Бога угадування? Роскажіть лише мені“. Старший виночерпій і почав росказувати: „Снівся мені виноградний кущ, а на ньому три гіллячки, і на тих гіллячках висіли три ґрони. А в моїй руці була чаша фараонова. Я узяв

т'рону винограду, видавив з неї сік у ту чашу і подав її до рук фараонові“. Йосиф йому й одказав: „Три т'рони—то три дні. Через три дні фараон спогадає твій стан, знов поставить тебе старшим виночерпієм і подаси чашу до рук фараонових, як раніше. Як добре тобі буде, то зроби й мені ласку, — нагадай про мене фараонові та й визволь мене із цієї темниці. Іо мене вкрали із землі Єврейської, і тут я нічого не зробив лихого, щоб мене вкинути в оцю яму“. Старший хлібодар почув, що Йосиф добре розгадує, почав і сам оповідати свій сон. „Снилося мені, що я держу на голові три кошики з хлібом. У верхнім кошику лежав усякий хліб, який тільки єсть фараон, а птаство небесне росклювало все з кошика на голові в мене“. Йосиф так йому одказав: „Три кошики—то три дні. Через три дні фараон одрубає тобі голову; тебе повісять на дереві і птаство небесне поїсть твоє тіло“. Так воно й сталося. За три дні припав день народження фараона, він зробив велику учту всім своїм челядинцям. Спогадав тут і своїх перших челядинців—старшого виночерпія і старшого хлібодара. Виночерп'я поставив знов у ту саму гідність, казав подавати вино до своїх рук; а хлібодареві звелів одрубати голову, а тіло повісити на дереві; там птиці його й ззіли. Але старший виночерпій в своїй щасливій долі не згадав про Йосифа.

3.

Через два роки по тому фараон бачив сон. Приснилося йому, що з річки вийшло сім корів гарних і ситих і почали вони пастись на березі. А після них, з тієї ж таки річки, вийшло ще других сім корів поганих та худих, і вони теж стали пастись на березі, а після поїли усіх гарних, ситих корів, та все ж зосталися так само худими, як і перше були. Прокинувся фараон та й знов заснув, і приснився йому ще другий сон; що на одному стеблі наросло сім колосків товстих та повних, а після й це сім колосків тонких та сухих, вітром спалених; та сухі поїли повних і зостались такими ж, як спершу були. Вставши рано, фараон зараз таки велів поскликати до себе усіх

розумних людей, які тільки були в землі Єгипетській, усіх, що одгадували сни. Старший виночерпій, що сидів раніше в темниці разом з Йосифом, розказав фараонові, як Йосиф розгадав йому сон в темниці та як все те й справдилось. Фараон звелів покликати до себе Йосифа. Остригли його, перемінили одіж на йому, і прийшов він до фараона. Фараон каже: «Бачив я сон, та немає нікого, щоб витолкував його. Кажуть про тебе, що вмієш сни толкувати». — „Ні, не я, — одказав Йосиф фараонові, — Бог дасть фараонові правдиву відповідь“. Росповів фараон свої сни, а Йосиф вислухав і почав розгадувати. „Сон фараонів, — каже, — сон один: Бог показав фараонові, що то буде на землі. Сім гарних корів і сім гарних колосків — то сім літ урожаю; а сім корів худих і сім колосків сухих — то на землі буде сім літ голоду. Оце наступає перших сім літ великого урожаю: усього буде багато по всій землі Єгипетській; а після настане сім літ голоду, і забудуть, що усього було багато, і голод згубить усю землю, бо буде вельми великий. Сон приснився два рази, бо спрощиться, і спрощиться хутко. Тепер знайди собі чоловіка розумного та розсудливого і зроби його старшиною над усією землею Єгипетською: постав намістників, нехай сім літ збирати п'ятину од усього, що родиться у тутешній землі у роки врожайні. Нехай ссипають пшеницю та приховують харч по містах, і буде той харч на сім літ голодних, що настануть в Єгипті, щоб люде не пропали з голоду“.

Така розумна річ дуже вподобалася фараонові, і каже він до близьких своїх: „Чи можна ж нам знайти другого чоловіка такого, щоб на йому був дух Божий“. А до Йосифа каже: „Після того, як Бог показав тобі се все, нема нікого такого розумного та розсудливого, як ти. Ти будеш над моїм домом, і буде слухати слова твого все царство моє; тільки престолом я більший над тебе буду“. І на знак того, що поставляє його над усією землею Єгипетською, зняв фараон перстень з руки своєї, надів його на руку Йосифові, одяг його в шати білі та почепив йому на шию золотий ланцюг. Посадили Йосифа в царську

колесницею, вигукували, щоб падали перед ним на коліна, аби знали, що фараон поставив його над усюю землею Єгипетською. Щоб поріднити Йосифа з найвищими достойниками в державі, видано за нього дочку найстаршого жерця у Єгипті.

Йосиф зараз об'їхав увесь Єгипет, усюди поставив намісників і звелів їм збирати п'ятину од усього, що тільки родила земля в Єгипті. За сім літ назбирали стільки харчів, що не можна було ані змірити ані злічити. А як минули ті літа, то по усій землі Єгипетській настав великий голод. Почали люде звертатися до фараона по хліб, а він одсылав усіх до Йосифа. Йосиф почав продавати пшеницю і усяку харч єгиптянам. Голод опанував усю землю, тому й з інших країв приходили до Єгипту купувати хліба.

4.

Настав голод і в землі Ханаанській, де жив Яків з своїми синами. Почувши, що у Єгипті єсть хліб на продаж, покликав він синів своїх та й каже: «Рушайте туди та купіть там хліба, щоб нам не повіррати». Поїхало десять братів, одного ж найменшого Веньямина, брата Йосифового од Рахилі, Яків не пустив до Єгипту, кажучи: «Коли б не сталесь йому в дорозі пригода». Коли прийшли брати до Йосифа, він зараз пізнав їх, та не хотів одразу признаєтись і запитав їх грізно: «Звідкіля ви?» — «З землі Ханаанської прийшли купити хліба». — „Ви розглядачі,—знову крикнув на них:—ви прийшли розглядати, які у нас дороги“. Вони кажуть: „Ні, пане, раби твої не перевідувати вашу землю прийшли, а купити харчів. Усі ми одного батька сини, нас дванадцять братів, живемо в землі Ханаанській, менший залишився з батьком, а одного нема“. Каже їм Йосиф: „Так воно й есть, як я сказав вам. Ви розглядачі, і лише ось чим можете виправдатися. Не вийдете звідсіля, поки не прийде сюди брат ваш молодший. Пошліть одного з поміж вас, нехай приведе брата вашого; а вас держатимуть у в'язниці, поки не виявиться, чи правду ви кажете, чи ні“. І віддав їх під варту на три дні. Третього дня покликав їх до себе та й каже: „Я—чоловік бого-

боязливий,—то от що вчиніте, й будете живі. Нехай один ваш брат залишиться у мене в заставі, а ви йдіть постачити пшеницю до вашої господи та приведіть до мене і вашого молодшого брата, тоді й покажеться, що правду ви говорили“. І почали вони говорити поміж собою: „Отце нам за те, що ми не вважали на скорботу брата нашого, коли благав нас, а ми не послухали. Тим то й спіткало нас таке лихо“. А Рувим додав до цього: „Чи не казав я вам: не согрішайте на дитині; та не послухали мене, отце кров його жадається на нас“. Вони й не знали, що їх розуміє Йосиф, бо він промовляв до них через товмача. Не міг Йосиф здергати жалю, слухаючи такі річі, одвернувшись од них та заплакав. Тоді знов повернувся до них, звелів звязати Симеона та завести до темниці. Після звелів слугам насыпати братам мішки пшениці, а також вложить їх гроши та дати харчів на дорогу.

Рушили брати з Єгипту, навантаживши мішки на ослів. На попасі розвязав один мішка, щоб всипати оброку ослам, тай побачив свої гроши, бо були вони в усті мішковому. І каже він братам своїм: „Повернено мені гроши, ось вони в торбі моїй“. І пототоропіли вони, кажучи один до одного: „Що се вдіяв нам Бог?“ Прийшли до дому й росповіли батькові все, що сталося їм. Злякався і батько їх та й каже: „Зробили ви мене бездітним. Нема Йосифа, нема й Симеона, чи то ж і Веніаміна візьмете?“ Первенець Рувим каже до батька: «Убий два сини мої, коли не приведу його до тебе, — доручи його мені». — „Ні, не піде син мій з вами, — одмовив Ізраїль, — бо його брат помер, а сей один зостався. Як ще йому станеться яке лихо в дорозі, то смутком зведете мое сиве волосся в землю, на той світ“.

Та голод тяжко наліг на землю, і як поїли хліб, що привезли з Єгипту, каже їм Ізраїль: „Знов ідіть та купіть хліба“. Тоді каже до його Юда: „Коли пошлеш брата нашого з нами, то підемо й купимо пашні; коли ж не пошлеш, не підемо, бо поклявся нам господар Єгипетський: Не побачите лица моого, коли брат ваш менший не прийде з вами“. Відпусти

хлопця зо мною, я сам буду йому запорукою,—з рук моїх вимагатимеш його. Коли не приведу його до тебе й не поставлю перед тобою, нехай буду грішен перед тобою непрощено довіку“. Бачить Ізраїль, що нема іншої ради, та й каже до синів: «Коли так, то чиніть по своєму. Нехай Бог Всемогучий дасть вам ласку в очах того чоловіка, щоб одпустив він і того брата і Веніамина».

Набрали сини Яковові грошей та подарунків для Йосифа, забрали й ті гроші, що знайшли у своїх мішках, взяли й Веніамина та й рушили в дорогу. Прийшли у Єгипет і стали перед домом Йосифа. Йосиф побачив їх та Веніамина і каже старшому над його господою: «Уведи людей в дім та наготов страви, бо будуть зо мною обідати». Той зробив так, як звелів Йосиф, і ввів людей у дім Йосифів. Полякались брати і казали між собою, що то хотять їх узв'язнити через ті гроші, що вони познаходили у своїх мішках. Почали росповідати старшому в господі, що то з ними трапилось, а він заспокоїв їх: «Гроші ваші у мене». І привів до них Симеона та приніс їм води пообмивати ноги. Вони ж наготовили гостинці, ждучи, коли прийде Йосиф.

Як повернувся Йосиф, брати подали йому гостинці, що наготовили, та й уклонились до землі. Йосиф почав їх роспитувати: «Чи здорові? Чи живий, чи здоровий ваш батько старий?» Вони знову йому поклинилися. Побачив і свого брата од однієї матері, Веніамина, та й запитав: Чи се ваш молодший брат? Нехай, каже, Господь, тебе помилує, дитино!» Замішався й зупинивсь Йосиф, бо поривало його душу до брата, і шукав, де б виплакатись. Пішов у другу кімнату, виплакався, умив лице, знов вийшов та й каже: «Подавайте хліб-сіль». І подано йому окремо, і братам окремо, так само сиділи за окремим столом і єгиптяне, що з ним обідали, бо єгиптяне гидують євреями і не можуть з ними їсти. Йосиф посылав братам страви з свого стола, Веніаминові ж посыдав впятеро більше. І їли і пили вони у веселоцах.

Другого дня Йосиф звелів челядинцям насипати їм пшеници познісенькі мішки, зверху положити усі

іх гроші, а в мішок Веніямина ще й срібну свою чашу. Брати, нічого не знаючи, подались додому. Ще й не далеко одійшли од того міста, аж доганяє іх старший над господою Йосифа та й почав говорити грізно: «Отак ви за наше добро та наробили нам криєди. Нащо ви вкрали моого пана срібну чашу?» Здивувалися ізраїльтянини і почали ремствувати. «Як можна таке казати! Ми ж із землі Ханаанської поєрнули ті гроші, що у себе в мішках познаходили, то як же могли ми покрасти срібло чи золото? У кого воно знайдеться, тому смерть, а ми будемо рабами». На се одповів той: «Нехай буде так, як кажете. У кого вона знайдеться, нехай буде мій раб, ви ж чисті будете». Зараз усі поскідали свої мішки на землю: домоправитель почав трусити та й знайшов чашу у мішку Веніяминовім. Дуже засмутилися брати, пороздирали одіж свою і в тяжкій тузі повернули назад у місто.

Грізно зустрів їх Йосиф, почав вимовляти; а Юда й каже: «Що нам одказати панові нашему, що нам говорити, чим оправдатись? Бог покарав твоїх рабів за неправду. Тепер і той, у кого знайшли чашу, і усі ми зостанемося у тебе рабами».—«Ні, — одказав Йосиф,— я цього не хочу; той буде моїм рабом, у кого знайшли чашу; а ви собі йдіть до свого батька». Юда почав його прохати й молити, щоб він того не робив. «Коли я—каже—прийду до дому, до батька, і він не побачить з нами цього хлопця, то помре,—ми горем укоротимо йому віку. Я зостанусь тобі рабом замість цього хлопця, а він нехай іде з своїми братами».

Кріпився Йосиф, слухаючи щирі слова братів, та не міг здергати сліз, не міг більше говорити з ними, як з чужими. Він вислав із кімнати усіх єгиптян, дав волю слізам і сказав: «Я—Йосиф. Чи живий ще мій батько?» Брати стояли перед ним, ніби скаменіли, не могли сказати й одного слова. Йосиф запримітив, що єони дуже полякались, і каже їм: „Я Йосиф, я брат ваш, що ви запродали до Єгипту. Тепер не жалкуйте, що продали мене: Бог послав мене сюди, щоб єси зостались живими“. I сказав їм, щоб

вони йшли до дому, росказали все батькові і разом з ним переселились до Єгипту, бо два роки голодних вже пройшли, а осталось ще п'ять літ. І, впавши на шию Веніяминові, дуже плакав, і Веніямін плакав на шиї в його. До самого фараона дійшла чутка, що прийшли брати до Йосифа. Зрадів фараон, покликав до себе Йосифа і сказав йому: „Скажи братам своїм, нехай наберуть пшениці та йдуть у землю Ханаанську, візьмуть свого батька й усе господарство та йдуть сюди“. Йосиф так і вчинив.

5.

Ізраїль дуже зрадів, коли довідався, що Йосиф живий і в такій славі у Єгипті. „Велике щастя мені, коли ще живий син мій Йосиф; піду подивлюсь на нього перед смертю“. Приніс він жертву Богові, і Господь з'явився йому і сказав: „Не бійся йти до Єгипту, бо там я зроблю тебе великим народом. І Я піду з тобою до Єгипту і буду з тобою до кінця, і Йосиф своїми руками закриє тобі очі“. Покинув Ізраїль землю Ханаанську та й пішов до Єгипту з усім родом своїм. Йосиф оселив своїх братів в найкращому краю в Єгипті—на землі Гесемській; там були добрі випаси для скотини; там жили вони, не знаючи біди.

Сімнадцять літ прожив ще в Єгипті старий Ізраїль і почув, що прийшов час його. Прийшов до нього Йосиф, привів деох синів своїх—Манасію і Єфрема. Вкріпившися, сів Ізраїль на постелі і казав: „В землі Ханганській з'явився мені Господь Бог м'їй, благословив мене і так мені сказав: оцю землю oddам тобі і потомкам твоїм навіки. Тепер два сини твої, Манасія і Єфрем, будуть моїми, як Рувим і Симеон. Не думав я тебе побачити, а Бог привів мене побачити і нашадків твоїх“. Йосиф взяв за руки своїх дітей, підвів до Якова, щоб він поблагословив їх; а Яків положив руки навхрест — праву руку на молодшого, Єфрема, а ліву на Манасію—і так почав благословляти. Йосиф думав, що Яків помилився, бо од старости став темний на очі, та й хотів переложити руки,—а Яків не схотів: „Знаю—каже—сину, знаю;

і він буде народом і він буде в славі, а його менший брат буде більшим за його“. І благословив їх такими словами: „Вами благословлятиме Ізраїль, кажучи: Нехай Господь тобі пошле, як Єфремові та Манасії“.

Покликав Яків і других синів своїх: „Зберітесь й послухайте мене, сини Якова, послухайте батька вашого“, і почав їх благословляти. Найкраще благословив Юду. „Тебе, — каже, — похвалять твої брати; тобі поклоняться батька твого сини. Не переведеться князь од Юди і законоположник од чресл його, поки не прийде Примиритель (Спаситель) і йому покоряться народи“.

Уміраючи, звелів Яків своїм дітям, щоб вони поховали його в землі Ханаанській, поруч з Авраамом, Ісааком і жінкою Лією. Так само і Йосиф, як помірав, то звелів ізраїльтянам винести його кости із Єгипту в землю Ханаанську¹⁾.

Історія народу єврейського до опанування землі обітованої.

МОЙСЕЙ.

(Книги: Ісход, Левит, Чисел і Второзаконіє).

1.

Пройшло досить часу по смерті Йосифа та братів його. Ізраїльтяне ж були плодоющі, розростались, і сповнилась ними земля. Між тим став новий фараон над Єгиптом, що не знав Йосифа, і каже народо-

¹⁾ „Йосиф, любимий син великого патріарха-Ізраїля, жив у Єгипті в великій зневазі, за свою невинність попав у темницю і своєю невинністю і добром життям одкривав людям Істинного Бога. І єдиний Возлюблений Син Божий, Котого воїнства небесні славлять і трепещуть Херувими і Серафими, з'явився на землю в зневазі, як чоловік-раб, смирився до смерті, і смерти хрестяої. Там, між двома розбійниками, Він сяяв людям, як вічне Сонце правди; Своєю смертю одкрив їм дорогу до спасіння і на весь мир звів благословення Боже. Ви-

ві своїому: «Та се ж нарід ізраїльський більший і потужніший за нас. Коли наможаться та випаде нам війна, то пристануть вони до ворогів, битимуть нас та й вийдуть із нашої землі».

Поставлено над ними приставників в роботі, щоб їх мучили тяжкою роботою. Але що більш мучили їх, то все більш наможувались вони і вбивались у силу. І стало тісно єгиптянам од ізраїльтян. Тоді на-казав цар єгипетський бабам сповитухам єврейським (одна була на ім'я Сифра, друга на ім'я Пуя): «Як бабуватимете в єврейських жінок, так придивляй-тесь: коли син, убивайте, а дочка, нехай живе». Та побоялись баби сповитухи Бога, і не чинили так, як повелів їм цар єгипетський, а лишали при життю хлоп'яток; виправдувалися ж вони тим, що єврейки не такі як єгиптянки: «Молодиці вони моторні,— поки прийде баба, вони вже родять». Тому єреї все більше наможувались.

Тоді повелів фараон усьому народові своїому: „Усякого сина, що народиться в єреїв, кидайте в річку, а дочек доглядайте“.

2.

Був чоловік із дому Левієвого, взяв собі жінку Левіївну, і породила вона сина; бачивши ж, яке воно гарне, таілась із ним три місяці. А як не можна було вже тайтись, зробила йому скринечку з рогожини, обмазала її, осмолила смолою та й поставила між осет коло берега річки. А сестра наглядала віддалені, щоб знати, що станеться йому.

Спостилась дочка фараонова купатись у ріці та, вгледівши скриньку проміж осетом, послала рабиню

йшовши із темниці, Йосиф став старшиною над усім домом фараона і над усею землею Єгипетською; став в великій славі. І після хрестної смерти і воскресення Спасителеві далася уся-ка власті на небі й на землі. Він сидить одесную Бога Отця, рівний Йому і славою і силою. Йосиф вибавив Єгипет од го-лодної смерти, а Син Божий вибавив усіх людей од вічної смер-ти, вічної погибелі. Так життя Йосифа назнаменовало собою життя на землі Єдинородного Сина Божого". (С. Опатович: „Оповідання з Святого Писання“, стор. 72—73).

узяти її. Відтуливши ж, бачить :хлоп'ятко в скриньці плаче. Змилосердилась дочка фараонова й каже: „Се з єврейняток“. Каже тоді сестра хлопчикова дочці фараоновій: «Побіжу я, покличу тобі мамку з євреек, щоб згодувала тобі хлоп'ятко!» — «Добре, біжи», — каже їй дочка фараонова. І побігла дівчинка та покликала хлопчикову матір. І каже їй дочка фараонова: «Візьми немовлятко та згодуй мені його; я ж заплачу тобі». Коли знялось на ноги хлоп'ятко, привела його мати до дочки фараонової, і був у її за сина. І дала йому імя Мойсей, себто з води взятий.

Сталося, коли Мойсей був уже дорослий, вийшов він до братів своїх та й дививсь на іх тягарі, то побачив, як єгиптянин б'є єvreя зміж братів його. Озирнувшись сюди й туди і не вбачаючи нікого, убив він єгиптянина та й склав у піску. І вийшов другого дня, аж се двоє єvreїв б'ються; він і каже тому, хто скривдив: „Пошо нівечиш товариша?“ Той каже: «Хто тебе постановив старшим і судею над нами? Хиба задумав убити й мене так, як убив єгиптянина?» Злякався Мойсей і каже сам собі: «Чи не виявилася часом справа?»

Дізнався фараон про сю справу та й шукав, щоб убити Мойсея. Мойсей утік од фараона та й оселився у землі мидиян. От і сидить він раз біля колодязя. А в священника мидіянського було семеро дочок. І приходили вони та й черпали воду та й сповняли пійла, щоб понапувати вівці батькові. Але посходились пастухи та й попрограмали їх. От устав Мойсей та й допоміг ім і понапував їх вівці. Як прийшли вони до батька свого, він і каже дочкам своїм: «Чого се прийшли ви так зараня сьогодні?» І қажуть вони: „Якийсь єгиптянин визволив нас од пастухів та ще й начерпав води нам доволі і понапував вівці“. Тоді каже він дочкам своїм: „А де ж він? Як же се ви покинули чоловіка? Кликніте лишенъ його, щоб у нас попоїв хліба-солі“.

Вподобав Мойсей оселі у чоловіка цього, і він оддав Зипору, дочку свою, Мойсейові. Сорок літ прожив Мойсей у землі Мидіянській. За якийсь час помер царь єгипетський. Застогнали ізраїльтяне на

панщині, і знялось голосіння їх до Бога. Почув Бог голосіння, спогадав заповіт з Авраамом, з Ісааком та з Яковом і зглянувсь на Ізраїльтян.

3.

Мойсей пас вівці в Йафора, тестя свого, священника мидиянського, та й подавсь з вівцями за степ, і прийшов до гори Хориву. І явивсь йому янгол Господень в огнистому поломі ізсеред куща тернового і промовив до його: „Не наближуйся сюди: іззуй обув'я твоє з ніг твоїх, бо місце, що на йому стоїш, земля свята“. І додав до того: „Я Бог отця твого, Бог Авраамів, Бог Ісааків і Бог Яковів“. І затулив Мойсей вид собі; не важився бо дивитись на Бога. І сказав Господь: „Бачив Я бідування людей моїх, що в Єгипті, і почув голосіння їх, бо знаю печаль їх. І зійшов Я рятувати їх із неволі єгипетської, вивести їх із землі тієї та ввести їх у землю добру й простору, в землю, що тече молоком і медом. Іди ж оце, пошилю тебе до фараона, щоб ти вивів народ мій, синів Ізраїлевів, з Єгипту“.

І каже Мойсей до Бога: „Хто я такий, щоб мені та йти до фараона і щоб мені та вивести сини Ізраїлеві з Єгипту?“ Сказав Бог до Мойсея: „Та ж Я буду з тобою, і се тобі знамення, що сам Я тебе послав. Як виведеш люде мої з Єгипту, помолитесь ви Богу під горою сією“. Мойсей же каже до Бога: „Прийду оце до синів Ізраїлевих і промовлю до них: Бог батьків наших прислав мене до вас, а вони скажуть мені: Яке ж ім'я йому? Що казатиму ім?“ І промовив Бог до Мойсея: „Я той, хто єсть. Так промовиши до синів Ізраїлевих: Сущий послав мене до вас. Се ім'я мое на віки, і се моя память від роду та й до роду. Іди та поклич старших мужів Ізраїлевих і промов до них. Вони послухають голосу твого, і ввійдеш ти й старші мужі Ізраїлеві до царя єгипетського та й промовиш до його: Господь, Бог єврейський, зустрів нас, і тепер дозволь нам піти на три дні ходи в степ, принести жертву Господеві, Богу нашому. Я ж відаю, що не дозволить вам іти цар єгипетський, і простягну руку мою, і вдарю на Єгипет усіма

чудесами моїми, що соторю між ними, а потім відпустить вас“. І відказав Мойсей: „А як не звіряться мені, ані послухають голосу моого та скажуть: Не являєсь тобі Господь?“ Промовив до його Господь: „Що се в руці у тебе?“ І каже він: „Палиця“. — „Кинь її на землю“. І кинув її на землю, і стала змієм. І відбіг Мойсей від його. Тоді каже Господь Мойсеєві: „Простягни руку та візьми за хвоста“. І простяг руку й узяв його за хвоста, і стала палиця в руці у його. Каже йому Господь знов: „Засунь руку твою за пазуху собі“. І засунув руку за пазуху собі і, як вийняв її зза пазухи, аж се рука його побліла від прокази, як сніг. І каже знов йому: „Засунь знову руку твою за пазуху“. І вчинив він так, та коли вийняв руку зза пазухи, то стала вона як усе тіло його. „І станеться — промовив Господь — коли не піймуть віри тобі, ані послухаються знамення першого, так піймуть віри тобі і послухаються знамення другого. Коли ж не впевниться й сими двома знаменнями і не послухають голосу твого, так візьмеш води річної та й виллєш на суходіл, і вода, що взяв з ріки, візьметься кров’ю на суходол!“. Тоді каже Мойсей Господеві: „Ой, Господи! Не проречистий я, ні здавна, ні з того часу, як почав еси глаголати рабові Твойому. Ні, покволий у мові й тугоязикий“. І каже Господь Мойсеєві: „Хто дав уста чоловікові? Або хто соторив німого, чи глухого, чи видючого, чи сліпого? Хиба не Я, Господь? Оце ж іди, і я буду в устах твоїх і навчатиму тебе, що тобі промовляти“. Але сказав Мойсей: „Молю Тебе, Господи, вибери лучшого посла“. І запалав гнів Господень на Мойсея і сказав Бог: „Хиба не знаю, що твій брат Арон, син Левія, уміє добре промовляти, він вийде на зустріч тобі і, побачивши тебе, звеселиться в серці своєму. І промовлятимеш до його, вкладуватимеш слова Мої в уста його, Я ж буду в устах у тебе і в устах у його, і навчатиму вас, що вам чинити. І він буде речником твоїм до людей, і він тобі буде устами, ти ж йому будеш Богом. І сю палицю візьмеш у руку твою, нею соториш знамення. Іди, вертайсь у Єгипет, бо повірвали всі, що шукали душі твоєї“ І взяв Мойсей

жінку свою та хлоп'ята свої, посадив їх на осла та й вернувсь у Єгипет.

4.

Сказав Господь Аронові з коліна Левієвого: «Вийди в степ на зустріч Мойсеєві». І пішов і зустрів його під горою Хоривом та й поцілував його. І повідав Мойсей Аронові всі слова Господні й усі знамення. Пішли вони та покликали всіх старших мужів ізраїля. І промовив Арон усі слова, що говорив Бог до Мойсея, і сотворив знамення перед людьми. І вірували люди, і чувиши, що Господь навідався до синів Ізраїлевих і що зглянувсь на їх бідування, поклонились і поклонились до землі.

Після цього увійшов Мойсей із Ароном до фараона та й промовили до нього: «Так сказав Господь, Бог Ізраїлів: одпусти люде мої, щоб сотворили свято мені в степу». Одказав фараон: «Хто сей Господь, щоб я послухав голосу його та відпустив сини Ізраїлеві? Не знаю Господа і не відпушу ізраїля». І кажуть йому: «Бог Єврейський зустрів нас; так дозволь нам піти за три дні ходи в степ і принести жертву Господеві, Богу нашому, щоб не вдарив на нас мором або мечем». Одповів їм фараон: «По що ти, Мойсею, й ти, Ароне, одвертаєте людей моїх од іх діла? Ідіте кожен до роботи своєї. Намножилось тепер народу в цій землі, а ви хочете відтягати його від роботи».

І дав фараон того дня наказ поспіакам та приставникам такими словами: «Не давайте вже людям соломи на цеглу, як досі: нехай самі ходять і збирають собі солому. Але вимагайте, щоб вироблювали стілько ж цегол, як перше, не поменшуйте, бо вони ліниви; тим і кричать: Одпусти нас принести жертву Богу нашему. Нехай тяжить робота на сих людях важче, щоб вони пильнували та не вважали на марні слова».

Повиходили представники людські й доглядачі та й оповістили людей про те, що повелів фараон. І порозходились люди по всій землі Єгипетській збирати собі стерню замість соломи. Приставники ж приганяли їх та наказували: „Виробляйте роботу вашу кож-

ного дня, як бувало даємо вам солому“. І бито доголядачів із Ізраїлів, що були поставлені над ними від приставників фараонових, мовлячи: „Чом не виробили стільки цегол вчора й сьогодні, як перше?“ Побачили свою лиху годину доглядачі з ізраїлів і промовили до Мойсея та Арони: „Нехай спогляне Господь на вас і судить; бо зробили ви неприємним дух наш перед фараоном і перед його підручними. Дали ви меча ім у руки повбивати нас“.

5.

Звернувся Мойсей до Господа й каже: „Господи Боже мій! По що напустив еси такий напуст на сих людей? По що се послав еси мене?“ Сказав Господь Мойсеєві: „Побачите, що сотворю фараонові: кріпка бо рука змусить його відпустити їх і правиця висока позиводити їх із землі своєї. Я Господь. І являвсь Я Авраамові й Ісаакові і Яковові, як Бог їх всемогучий, і поставив заповіт мій із ними. І почув я стогнання синів Ізраїлевих, що їх єгиптяне держали в неволі, і спогадав заповіт мій. Тим же то йди, промов до синів ізраїлевих: Я Господь-Єгова, і виведу вас із неволі Єгипетської, і введу вас у землю, що про неї клявсь оддати її Авраамові й Ісаакові, і дам вам її в насліддя. Я Господь“.

Так і промовляв Мойсей синам Ізраїлевим, та не послухали Мойселя від легкодухости і тяжкої неволі.

І сказав Господь Мойсеєві: „Увійди й кажи фараонові, цареві єгипетському, щоб одпустив сини Ізраїлеві із землі своєї. Як скаже вам фараон: Покажіть за себе диво, промов тоді Аронові, щоб узяв жезл та й кинув перед фараоном, — так обернеться він в гадюку“.

От прийшли Мойсей та Арон перед фараона, і вчинили так, як сказав Господь. Кинув Арон палицю перед фараоном, і стала вона гадюкою. Склікав тоді й фараон мудреців єгипетських та чарівників і вдіяли те ж саме чарівники своїми чарами. Кинув кожен з них свою палицю, і стали палиці гадюками, але палиця Аронова пожерла їх палиці. Та стало серце фараонове запеклим, і не послухав їх. І сказав Господь

Мойсеєві: „Іди до фараона завтра вранці. Се виходить він саме на води, і станеш на річному березі, навпроти входу його, і палицу, що сталася гадюкою, держи в руці твоїй. І промовиш до його: Господь Бог єврейський, послав мене до тебе, глаголючи: Відпусти люде мої, щоб мені послужили в степу! Та ти не послухав його й досі. Отже вдарю жезлом, що в руці в мене, по воді річній, і візьметься кров'ю“.

Вчинили так Мойсей та Арон, як заповідав їм Господь; і взялась уся вода річна кров'ю. І риба в річці вигинула, і засмерділась ріка, і не змогли єгиптяне пити води з ріки, і була кров по всій землі єгипетській. Зробили ж так і чарівники єгипетські своїми чарами. Та закаменіло серце фараонове, і не послухав їх.

Вернувшись фараон, увійшов у палати свої та й не покладав сього в умі.

Через сім день по тому підняв Арон руку з палицею, з наказу Мойсеєвого, на річки, потоки та на озера єгипетські і вивів звідти жаб так багато, що вони заповзали і в хати, і в постелі, і в печі, і в рощину, і ні кому нігде не давали спокою. Фараон по кликав Мойсея й Аrona та просив їх: «Ублагайте Господа, щоб не стало жаб, так відпущу людей принести жертву Господеві». Коли ж було винищено жаб молитвою Мойсеєвою, фараон не виконав своєї обіцянки. Тоді посылав Господь нові й нові карі на єгиптян: ударив Арон палицею у порох на землі, і порох земляний узявся комарами по всій землі єгипетській, і насліли комарі на людей та на скотину. Слідом за тим наслав Господь псячих мух, що хмарами вкрили домівки фараона й єгиптян; наслав повітря, од якого вигинув скот у єгиптян; наслав болючі чиряки й струпи на них; грім і град, якого не було ще та який побив і рослину і живе створіння; наслав саранчу, що вкрила всю землю та поїла все, що залишилося після граду. Настала по тому густа темрява на землі єгипетській, лише в оселях єврейських було видно. І сказав фараон до Мойсея: „Іди геть од мене, і не побачиш уже лиця моого, бо того

дня, як побачиш, буде тобі смерть“. Після того на-
вів Господь останню кару на фараона та на єгиптян.
Сказав Мойсей фараонові: «Так говорить Господь.
Опівночі пройду я посеред Єгипту, і помре кожен
первенець у землі єгипетській—од первенця фараоно-
вого, що сидить на престолі своєму, аж до первен-
ця рабині за жорнами, і кожний первак у скотини.
І буде плач великий по всій землі єгипетській, що й
не було такого й не буде вже ніколи. Ні одному ж
з синів Ізраїлевих не буде нічого ні людині, ні скот-
тині, щоб знали ви, як Господь положив ріжницю між
єгиптянами й синами Ізраїлевими. І прийдуть усі твої
близькі до мене та й уклоняться мені, говорючи:
Виходь ізвідси сам і всі люди, що йдуть за тобою;
тоді й вийду». Та й вийшов од фараона, палаючи
гнівом.

Перше, ніж наслано останню кару, велів Господь,
щоб готувались до виходу з Єгипту. «Місяць сей вам
буде початок місяців, перший буде вам в місяцях ро-
ку. Промовте до всієї громади синів Ізраїлевих, щоб
у десятий день місяця цього брав кожен ягня на
сем'ю батька свого. Ягня нехай буде без вади, сам-
чик одноліток. Держатимете його до чотирнадцятого
дня того місяця, і заколе його вся громада ізраїль-
ська надвечір. І візьмуть крові та й поблизкають нею
обидва одвірки й пороги в домах, де юстимуть його.
І юстимуть тієї ночі мясо спечене на вогні, з опрісно-
ками, з гіркими травами. Коли юстимете, нехай бу-
дуть боки ваші попідперезувані, обув'я ваше на но-
гах ваших, і палиці ваші в руках у вас; і юстимете
його похапки. Пасха се Господня (Боже проходжен-
ня)! Пройду бо по землі єгипетській тієї ночі та й
повбиваю всякого первенця в землі тій—і людину й
скотину, і буде вам кров знаменням по хатах, де бу-
дете. Бачивши кров, промину вас, і не буде в вас
погибелі, як каратиму Єгипет. І буде вам день сей
про спомин, і святкуватимете свято Господеві в ро-
дах ваших, як установу вічну, і на протязі семи день
опрісноки юстимете».

Посклікав Мойсей всіх старших між синами Із-
раїлевими і сказав ім усе, що заповів Господь.

Похилились люди, поприпадали до землі і пішли та й учинили все, як повелів Господь Мойсеєві та Аронові.

І сталося опівночі, що Господь побив усі первенці в Єгипетській землі, від первенця фараонового, що сидів на престолі своїому, та й до первенця невільника в темниці, і всі перваки в скотині. Повстав зойк по всій землі Єгипетській, бо не було дому й хатини, де б не було мерця.

Покликав фараон Мойсея та Аrona та каже ім: «Вставайте, виходьте спроміж людей моїх, і ви й сини Ізраїлеві, та ідіть собі, служіть Господеві, як мовляли! І вівці ваші, й товар ваш забірайте, як мовляли, та й ідіть, а мене благословіть!»

Єгиптяне понукали людей, хапаючись проводити їх із землі Єгипетської. І мандрували сини Ізраїлеві од Рамсесу до Сухоту до шістьох сот тисяч чоловіка, oprіч дітей. Перебували ж сини Ізраїлеві у Єгипті чотиреста тридцять літ.

6.

Як одпустив фараон єреїв, то не повів їх Бог по дорозі до землі Філістимської, хоч вона й близька; бо, сказав Бог, жалкуватимуть люде, побачивши війну, та й вернуться в Єгипет. А повів Бог їх по дорозі до степу Червономорського. І стали сини Ізраїлеві виходити полками із землі Єгипетської. Господь же йшов перед ними в день стовпом хмаряним, щоб вести їх по дорозі, а в ночі стовпом вогняним, щоб можна було йти у день і в ночі.

Як сповістили фараону, що єреї вже вийшли, то перемінились думки у нього та у прибічників його: «Що се ми зробили, що відпустили ізраїля з нашої неволі?»

І повелів фараон запрягти колесницю свою, і взяв із собою люде свої, взяв шістьсот бойових колесниць на вибір і військових до кожної та й наздогнав єреїв, як отаборились вони при морі.

Як наблизився фараон, зняли сини Ізраїлеві очі свої та й полякались вельми. І заквилили ізраїльтянے до Господа та гукали Мойсеєві: «Хиба тим, що

нема в Єгипті кладовищ, позабірав єси нас умірати в степу? Що се вкоїв єси з нами, що вивів нас із Єгипту? Чи не теж саме говорено тобі в Єгипті: відкажись од нас, щоб нам пробувати в неволі в Єгипті? Бо лучше нам бути в неволі, ніж помірати в степу».

Сказав Мойсей людові: «Не лякайтесь і стійте, то й побачите рятунок Господень, що сотворив нам Господь сьогодні. Бо Господь воюватиме за нас, ви ж будете спокійні».

І сказав Господь Мойсеєві: «Промов до синів Ізраїлевих, щоб рушили далі. Ти ж візьми палицю твою та простягни руку твою над морем, та й розділи його, і ввійдуть сини Ізраїлеві в середину моря по сухому».

Рушив тоді янгол Божий, що йшов поперед табору ізраїлевого, та й став позад іх, увійшов проміж табором єгипетським і проміж табором ізраїлевим. Стала хмара темрявою про одного з них і світлом про другого. І не наблизувався один табір до другого, покіль було й ночі.

Простяг Мойсей руку свою над морем, і одганяв Господь море геть потужним вітром усю ніч, зробив море сухим і розділив води. І ввійшли сини Ізраїлеві в середину моря по сухому; єоди ж були їм греблею праворуч і ліворуч.

Вирятував Господь у той день ізраїля з під потаємною єгипетською. І побачив ізраїль диво велике, що сотворив Господь над єгиптянами; і стали люди страшатись Господа та й увіровали Господеві й слузі його Мойсеєві.

Заспівав тоді Мойсей і сини Ізраїлеві пісню Господеві: «Ой співаймо ж Господеві, славно бо прославивсь, і коня і іздеця він повкидав у море. Господь, сила моя й велич, був моїм рятунком. Він Мій Бог, і я споруджу дм' Йому прославний. Вознесу Його, прославлю Бог-отця благого».

Повелів Мойсей ізраїлеві рушати від Червоного моря, і вийшли вони з Сур степу, і йшли три дні

степом та й не знаходили води. Прийшли в Меру, та не змогли пити води Мерської, бо гірка вона, тим і прозвали те вроцище Мера. І нарікали люди на Мойсея, говорячи: «Що нам пити?» Помолився Мойсей до Господа, і вказав йому дерево Господь, і вкинув його він у воду, і прісною стала вода.

Коли прийшли у Син степ, то знову нарікали на Мойсея та Арону, кажучи: «Краще б нам було повіднати од руки Господньої в Єгипетській землі, як сидимо було круг казана з м'ясом, як імо було хліба до схочу. Бо вивели єи нас у пустелю сю, щоб голodom поморити всю громаду». Сказав тоді Господь Мойсієві: «Чув я нарікання синів Ізраїлевих; так промов до них: між двома вечорами істимете мясо, а вранці насититеся хлібом та й зрозумієте, що Я Господь, Бог ваш». І знялись увечорі перепелиці, укрили табір, а вранці була роса круг табору. Знялась роса, а зостались на степу дрібні крупи, як іней на землі. Дивились єреї та говорили одно одному: «Що се таке», бо не знали, що воно єсть. І сказав Мойсей ім: „Се хліб, що дав Господь вам на іду. Нехай кожне збирає, скілько на іду кому треба, гомер на кожного, беріть по лічбі душ ваших, хто у вас в наметі. Нехай ніхто не залишає цього до ранку“. Та не послухали вони Мойсея, і декотрі позоставляли до ранку. І завелись у набраному черви і засмердилося воно. Тож набірали його ранками, кожне по іді своїй,—зайде сонце, воно й розстане. Дня ж шостого понабірали собі удвоє хліба, кожне по два гомери на людину, бо сказав ім Мойсей: „Завтра субота в нас, опочивок святий Господеві. Шість день збирайте: сьомого ж дня субота, не буде його“. І сталося сьомого дня, що повиходили декотрі з між людей збирати та й не знайшли. Так іли єреї ману сорок літ, до приходу в землю Ханаанську.

Коли отaborились вони у Рефидимі, не було води пити людям. Почали казати до Мойсея: „Дай нам пити! По що се ти вивів нас із Єгипту, щоб уморити нас, і діти наші, і скот наш жагою?“ Помоливсь Мойсей до Господа, кажучи: «Що маю діяти з людьми моїми? Ще трохи, та й побудуть мене камінням». І

сказав Господь Мойсеєві: „Пройди поперед людей та візьми з собою старших мужів ізраїльських; і палицю твою візьми в руку твою. Се Я стану перед тобою там на скелі; і вдариш ти по скелі, і рине з неї вода, щоб напились люде“. І вчинив так Мойсей.

Тут, в Рефидимі, напали на єреїв амаликитяне. Мойсей сказав до Ісуса, сина Навинового: «Навібрай людей та йди битись з амаликитянами». Ісус вчинив так, як повелів йому Мойсей; почав битись із амаликом. А Мойсей, Арон та Гур зйшли на вершок горба і молилися. І сталося, що як підіймав Мойсей руки, то брали гору ізраїльтяне, а як попускав він руки свої, то брали гору амаликитяне. Та стали важкі руки Мойсея. Тоді взяли вони каменя та й підложили під нього, і сидів на ньому, Арон же та Гур стали піддержувати руки його, один з одного боку, другий з другого, і піддержувано так руки до заходу сонця. І переміг Ісус амаликитян.

8.

Перечув Йафор, священник мидянський, тесть Мойсеїв, про все, що сотворив Бог Мойсеєві і ізраїлеві. Взяв він Зипору, жінку Мойсеєву, з обома її синами, бо відіслав їх Мойсей, і прийшов до Мойсея в степ, де він стояв табором, під горою Божою.

Вийшов Мойсей на зустріч проти тестя свого і вклонивсь до землі і повідав про все, що сотворив Господь фараонові й Єгиптові задля ізраїля, і про всі турботи, які спілкали їх у степу, і як вирятовував їх Господь. І веселився Йафор всім добром, що сотворив Господь ізраїлеві, що його визволив із потали єгиптян.

Одного разу вранці сів Мойсей та судив людей; стояли люде перед ним з ранку й до вечора. Бачив тесть Мойсеїв усе, що він чинив з людьми, та й каже: «Що се таке ти коїш із людьми? Чому сидиш сам, а всі люде стоять коло тебе з ранку та й до вечора?» «Тому—одказав Мойсей—що люде до мене ходять питати Бога. Як зайде в іх яка справа, приходять вони до мене, і я розсуджу кожного та й ясую установи Господні й закони його“. Каже тоді тесть

йому: „Не гаразд робиш ти се. Знеможешся й сам і всі люде, що з тобою, бо не сила твоя справитись одному. Ось послухай лишењъ голосу моего. Бувай ти сам за людей перед Богом, та й доводитимеш справи до Бога: навчатимеш іх установ і закону, вказуватимеш їм дорогу, що нею мусять ходити, і діла, що мусять чинити. А сам ти виглядиш людей богообоязливих, щирих, що ненавидять здирство, та поставиши над ними тисяцькими, соцькими, полусоцькими і десяцькими. І нехай судять їх люди повсякчас: всі велики справи доводитимуть вони до тебе, усі ж малі справи судитимуть самі. І лекше буде на тебе, і нестимутъ вони тягар разом з тобою“.

І послухав Мойсей голосу тестевого та й упорядкував усе так, як пораяв йому, — повибірав людей здатних зміж усього ізраїля, і стали вони судити. Трудну справу доводили до Мойсея, а всяке діло мале судили самі.

9.

На третьому місяці, відколи вийшли ізраїльтяне із землі Єгипетської, прийшли вони в Синайський степ та й отaborились проти гори Синаю. Покликав Господь Мойселя і сказав: „Ви бачили, що сотворив Я в Єгипті, як ніс вас орловими крильми і всіх поприводив до Себе. Оце ж, коли будете голосу Мого слухатися й додержувати заповіт Мій із вами, то будете в Мене царством священим, народом вибраним. Се слова, що мусиш сказати синам Ізраїлевим“.

І вчинив так Мойсей, і відказали всі люде одностайно: «Усе, про що повідав Господь, сповняти будемо». Переказав Мойсей людські слова Господеві, тоді сказав Господь Мойсєєві: „Се Я прийду до тебе в густій хмарі, щобчували люде, як розмовляти з тобою“.

Третього дня ранком загреміли громи, заблищаючи блискавки і затрубило в роги страшенно; і затремтіли в таборі всі люде. Повиводив Мойсей людей з табору, і стали вони попід горою. Димувала вся Синай гора, тим що спустивсь на її Господь в полі-

м'ї. І підіймався дим із її як дим із горна, і тремтіла вся гора вельми. Спустився Господь на Синай гору і прорік:

Я Господь Бог твій, нехай не буде у тебе інших богів, окрім Мене.

Не роби собі ідола, ані якої подоби до того, що на небесах угорі, і що на землі внизу, і що у воді під землею: не покланяйся їм і не служи їм.

Не взвивай імени Господа Бога твого марно.

Памятай день суботній, щоб святкувати його, шість день працюй і пороби всі діла твої, а день съсмий— субота Господеві Богу твоєму.

Шануй батька та матір твою, щоб добре було тобі та щоб довголітнім був ти на землі.

Не вбивай.

Не прелюбодійствуЙ.

Не кради.

Не подавай на друга твого посвідчення неправдивого.

Не пожадай жони друга твого, не пожадай дому близнього твого, ні поля його, ні слуги його, ні служниці його, ні вола його, ні осла його, ні всякого скоту його, ні всього, що є у близнього твого.

Вислухав народ побожно заповіді Бога, а після приступили до Мойсея голови колін та видатніші люди і сказали йому: „Приступи ти і вислухай все, що Господь наш казати буде; а ти перекажеш нам все, що промовить до тебе Господь, і вислухаємо тебе і будемо сповняти“. Почув Бог слова сі і мовив до Мойсея: „Усе добре, що вони казали; нехай би лише страх мали та держали заповіді Мої по всі дні, щоб добре було їм і д'ятим їх во віки. Поставлю їм зпоміж братів їх пророка як ти, і вложу слова Мої в уста його, і говоритиме до них все, що скажу йому, а хто не послухає слів Моїх, що промовить їм пророк в імені Моїм, такий чоловік відповість Мені. Іди, промов до них, щоб вернулись у намети свої. А сам стій тут коло Мене, і казатиму тобі про всі заповіді, установи й присуди, що мусиш навчити їх, аби сповнили вони в землі, що даю їм“.

Прийшов Мойсей, повідав людям про все і написав у книгу всі слова

Господні. А другого дня рано спорудив Мойсей жертвника під горою та дванадцять стовпів по дванадцяти колінах Ізраїлевих. Взяв Мойсей половину крви жертвоної, влив її у миски і вибризкав половину крові на жертвника. Потім узяв книгу завіту та й прочитав на слух людям, і мовляли вони: „Усе, що казав Господь, слухатимемо“. Тоді взяв Мойсей кров та й побризкав на людей, кажучи: „Се кров завіту, що вчинив Господь із нами у всіх сих словах“.

І знявесь Мойсей та Арон, Надав і сімдесят старших мужів в ізраїлі; і побачили вони Бога ізраїльського, а під ногами його наче поміст із сафирних плит, і мов небо само, такого сяєва. І зійшли вони вниз. А Мойсеєві Господь сказав: «Увійди до Мене на гору і бувай там; і дам тобі таблиці камяні, і закон і заповіді, що написав Я на науку ім».

І зійшов Мойсей на гору, і вкрила гору хмара. Був Мойсей на горі сорок день і сорок ночей. Дав там йому Господь дві камяні таблиці, писані пальцем Божим; а на іх було написано всі ті слова, що пропік Господь серед поломя на горі Синаї.

10.

Побачили єреї, що загаявся Мойсей з'йти з гори, зібрались до Аronа і стали просити: «Пороби нам богів, щоб вони йшли поперед нас. Бо ми не знаєм, що сталося з Мойсеєм». Одповів ім Арон: «Повиймайте ж сережки золоті, що в вухах жінок ваших, у ваших синів і дочок, та й принесіть до мене». Поприносили те люде до Аronа, і виробив він форму та зробив литого тельця. І казали люде: «Ось Бог твій, ізраїлю, що вивів тебе з Єгипетської землі». Бачучи се, Арон спорудив перед ним жертвника і загадав: «Завтра свято Господеві!»

Повставали люде рано та й вознесли жертви, посідали їсти й пити, а далі позаводили іграшки.

І сказав Господь Мойсеєві: «Іди, спустись! Хутко звернули з дороги люде сі; се люде затверділого серця. Іди ж від Мене, щоб запалав Я гнівом на іх і щоб Мені вигубити іх; тебе ж Я зроблю народом великим». Мойсей почав благати Господа: „По що, Господи, па-

лати гнівом Тобі на людей Твоїх, що вивів єси з Єгипетської землі потугою великою й рукою міцною, Одвернись від гніву Твого та зжаліться на людей Твоїх. Спогадай Авраама, Ісаака й Ізраїля, слуг Твоїх, що ім клявся єси собою самим, словами: намножу насіння вашого, як зір небесних, і всю цю землю, що про неї Я говорив, дам я насінню вашому, і наслідуватимете її віковічно“.

І зжалівся Господь. Повернувся Мойсей, спустивсь з гори, а таблиці свідчення були в руці його. Наблизившись до табору, побачив він тельця і танці, і запалав гнівом та й кинув таблиці з рук і розбив їх під горою. Узяв тельця, що вони зробили, та й спалив його на вогні і розтovк на попіл та висипав у воду, а воду ту дав пiti синам Ізраїлевим.

Бачив Мойсей, що розбещений се люд, а розуздав його Арон, на сором іх перед противниками іх. І став Мойсей у кошових воротях і покликав: «Хто за Господа, до мене!» І скучились до його всі сини Левієві. І каже ім: „Так говорить Господь, Бог Ізраїлів: підпережи кожен меча свого при бедрі, пройдіте сюди і назад по табору од воріт і до воріт, і побивайте браття ваше і товариство ваше, і сусід ваших“. І вчинили сини Ізраїлеві по слову Мойсеєвому; і полягло того дня з люду до трох тисяч чоловіка.

Другого дня промовив Мойсей до людей: «Великим гріхом провинили ви! Оце ж підймусь до Господа; може й спокутую ваші гріхи».

Вернувшись Мойсей до Господа й сказав: „Ой, величезним гріхом провинили сі люди; зробили собі бога із золота. Та прости гріх іх! Коли ж ні, то вичеркни мене з книги Твоєї, що написав єси“. І сказав Мойсеєві Господь: «Хто провинив мені, вичеркну з книги Моєї. Нині ж іди, веди людей туди, куди Я заповідав тобі. Янгол Мій йтиме поперед тебе, бо сам не піду серед вас, тим що ви запеклий нарід, так щоб не вигубити Мені вас в дорозі».

Почули люде се гірке слово та й засумували, і ніхто не надівав своїх окрас. Але Мойсеєві дав Бог бачити свою славу,—зійшов у хмарі до його на горі

Синаю та прорік йому ім'я своє. На знак того стало у Мойсея сияти промінням лице його.

Був там Мойсей з Господом сорок днів і сорок ночей в пості й молитві. І написав знов Господь на таблицях слова заповіту.

11.

Наказав Господь Мойсеєві соорудити скінню Господню. Скіння — то було велике шатро, поділене на три частині: двір, святилище і святіє святих. У дворі стояв і молився нарід,— і тут стояв жертовник, що на ньому приносилися жертви. У святилищі могли входити лише священники, — тут були: стіл з дванадцятьма хлібами, світильник з сіма лампадами і жертовник кадильний. В третю частину скіннії — у святіє святих — входив тільки первосвященник (архиєрей) і то лише раз на рік. Тут стояв кивот або ковчег заповіту. Се була така скриня, у середині і зверху обтягнена золотом; на золотій плиті поверх ковчега були два золотих херувими; на чотирох краях були золоті обручі для двох держаків, щоб зручніше було кивот переносити; в ковчевові переховувалися дві скрижалі, чаша з манною та жезл (палиця) Аарона. Мойсей освятив скінню, і слава Господня, наче хмарка, покрила її та з цього часу завше перевувала над нею. Як піднімалась хмара над скіннією, то се було знаком, що треба рушати далі; коли ж хмара стояла над скіннією нерухома, то залишались на місці. Служити при скіннії мали: первосвященники, священники і прості прислужники. Первосвященником постановлено Арону, священниками — його синів, а прислужниками — нащадків Левія, сина Якового, — тому стали називатися вони левітами. Кождий старший в роді Аарона мав бути первосвященником, а інші з його роду — священниками.

12.

Ті чужоземці, що були серед євреїв, почали придумувати забаганки, а за ними й сини Ізраїля плакали: „Хто знов, мовляли, годуватиме нас м'ясом? Памятаємо рибу, що дурно їли в Єгипті, огірки й дині,

пір і цибулю й часник; а тепер прагне душа наша; нема нічогісінько, сама тільки манна перед очима".

Почув Мойсей людей, що плачуть по сем'ях своїх, кожне коло входу до свого шатра, і промовив до Господа: „По що зробив еси горе слузі Твоєму? І чом не знайшов я ласки перед лицем Твоїм, що ваготу всього народу сього наложив еси на мене? Звідки взяти мені м'яса, щоб нагодувати ввесь оцей люд? Не сила мені одному нести люд сей; коли знайшов я ласку перед лицем Твоїм, краще погуби мене, і нехай не бачу горя більше". Одповів Господь Мойсеєві: „Склич Мені сімдесят чоловіка із старшини в Ізраїля, про котрих знаєш, що вони старші між народом і проводарі його, і приведи їх до скінні, щоб вони стояли там з тобою. І зійду Я і поговоримо там з тобою, і візьму від духа, що на тобі, та й возложу на них, щоб несли з тобою тягар народу та щоб не одному тобі нести його. А людям скажи: Освятітесь на завтра, так і юстимете м'ясо. Не один день юстимете, а цілий місяць, аж покіль спротивіє вам; бо ви гордували Господом, що посеред вас, і плакали перед ним, нарікаючи: Чого се вийшли ми з Єгипту".

Вийшов Мойсей і промовив до люду слова Господні, і зібрав сімдесят чоловіка із старших народу та поставив їх навколо намету. Господь зійшов у хмарі і промовив до його, і взяв від духа, що був на йому, та положив на сімдесят чоловіків старших. І сталося, як дух спустився на них, так стали вони пророкувати.

Повернувся Мойсей до табору, він і старші мужі Ізраїлеві. І повіяло вітром від Господа, і нанесло перепелиць від моря, і накидало їх у табор на день ходи в один бік і на день ходи в другий навколо табору до двох локтів поверх землі. Вийшли люде і збрали перепелиці увесь той день і всю ніч, і ввесь день другий; хто мало назбирал, у того було десять гомерів; і розложили їх собі про запас округи табору. Ще ж було мясо між зубами їх, ще не зіли його, а гнів Господень запалав на людей, і вдарив Господь їх тяжким помором. І назвали вроцище те Кирбот-Гатта-ава (могила ласих), бо там поховано людей, що були ласі.

13.

Сказав Господь Мойсеєві: «Пішли людей на розглядини в землю Ханаанську, що дам її синам Ізраїлевим,—по одному чоловікові з кожного коліна». Післав іх Мойсей із Паран степу, по слову Господньому, і між ними були з коліна Юдиного Халев, а з коліна Єфремова Ісус, син Навина. Мойсей ім наказував: „Подивітесь на землю, яка вона, а люд, що живе в ній, чи міцний, чи слабовитий, малий, чи великий; і яка земля та, де вони живуть, добра чи зла. і які міста, що в їх живуть вони, тaborи, чи озброєні міста; чи родюща земля, чи скуповата; чи є по їй дерево, чи нема. І бувайте сміліві та принесіть плоду з землі!“. А був тоді саме час, що досягав виноград.

Пішли вони, розглянули землю, зрізали галузку з однією гроною ягід та й несли її двоє на жердці, а також ґранати і смокви, та й вернулись після розглядин під конець сорока день. Оповідали вони, що справді тече земля та молоком та медом, тільки що потужний люд, що живе в тій землі, і озброєні міста великі. Занепокоїлися єреї словами сими, але Халев заспокоював їх: «Підемо таки та й займемо її, бо стане сили в нас завоювати її». Та ті, що з ним ходили, рознесли між народом недобре вісти про землю, що розглядували самі, оповідаючи: «Земля, що нею проходили ми, щоб розвідати, така земля, що жере осадників своїх, і ввесь люд, що ми бачили серед неї, се люде великого зросту; бачили ми там велетнів, і нам здавалось, наче ми тая саранча перед ними».

Піднялась уся громада і зняла галас, і плакали люде всю ту ніч та нарікали на Мойсея й на Арона: „Бодай би ми були померли в Єгипетській землі, або коли б загинули в тій пустелі. На що веде нас Господь у цю землю? Щоб полягти від меча та щоб жінки наші і діти наші стали добичею. Хиба ж не краще нам вернутись в Єгипет?“ І мовляли одно одному: «Зиберемо собі голову над нами та й вернемось в Єгипет».

І впали Мойсей та Арон на лиця свої ниць перед усією громадою синів Ізраїлевих. А Ісус Навин та Халев пороздирили на собі одіж і промовили до народу: „Земля, що нею переходили ми, земля тая дуже, дуже добра, тече молоком та медом, тільки проти Господа не бунтуйтесь і не лякайтесь людей в тій країні; Господь із нами; приведе нас Він в цю землю та й даст нам її“. Та сказала вся громада, щоб камінням побити їх. Тоді об'явилася слава Господня в скінні перед усіма синами Ізраїлевими. Сказав Господь Мойсеєві: «Докіль ще буде зневажати Мене сей люд і докіль ще не матимуть вони віри Мені на всі знамена, що Я сотворив їх між ними? Вдарю на них мором і вигублю їх; і зроблю тебе народом більшим і потужнішим як вони». Але промовив Мойсей до Господа: «Прости провину люду цього по великому милосердю Твому так, як простив єси людові цьому від Єгипту аж досі!» І сказав Господь: «Прощаю по слову твоему. Але всі люди ті, що бачили славу Мою і знаміння Мої, що Я сотворив їх у Єгипті і в пустелі, і спокушували Мене і не слухали голосу Мого, вони не побачать землі, що про неї клявсь Я батькам їх. В пустелі сій поляжуть трупи їх, од двадцяти років і старше, що нарікали на Мене. Oprіч Халєва та Ісуса Навина, неувійде ніхто в землю, которую одати їм на оселю Я клявся. А дітей їх, про котрих мовляли, що здобичею вони будуть, їх приведу туди, нехай пізнають землю, котрою вони гордували. Діти ваші будуть попасати в пустині сорок років і носити блудування ваші, покіль не поляжете всі трупом у степу. По лічбі сорока днів, що ходили ви в землю на розвідини, ви понесете кару за гріхи ваші сорок років, один рік за один день, щоб ви зрозуміли, що се значить, як Я одвернусь од вас».

Засумували люди од слів тих і вельми захотіли опанувати тепер землею обітovanою та, вставши вранці, пішли на верховини пограничних гір. Казав ім Мойсей: „Чого ви хочете переступити слово Господнє? Не рушайте в гори, бо нема Господа між вами і поб'ють вас вороги ваші, і поляжете від меча їх“. Та осмілились вони піднятись на гірські верховини; тіль-

ки скінія завіту Господнього і Мойсей не рушили із табору. І зійшли з гори амаликитяне та хананеї, що жили на тих горах, та й побили їх, і прибігли вони назад до стану свого.

14.

Сталося повстання проти Мойсея й АRONA.

Корей з коліна Левіїного, Дафан та Авірон і з ними двісті п'ятьдесят чоловіка визначних людей зібрались проти Мойсея та АRONA і промовили до них: „Годі вам! Бо ж уся громада свята, і Господь серед неї. Чого ж ви підносите себе над громадою Господньою?“

Почуввши те, Мойсей упав лицем на землю і промовив до Корея й усієї громади його: «Завтра сповістить Господь, хто Його і хто святий, щоб допустити його до Себе; той чоловік, що вибере його Господь, нехай буде святым. Ти і вся громада твоя станьте завтра перед Господом, ти сам і вони і АRON. І нехай кожен візьме кадильницю свою і накладе у її кадила».

Взяли вони кожен кадильницю свою, понакладали в них жару, понасипували в них кадила та й приступили до входу в скінію, і Мойсей та АRON. І показалась слава Господня перед всією громадою. Господь промовив до Мойсея та АRONA: „Вилучтесь із між громади сієї, і погублю їх в одну мить ока“. І впали вони ниць на лиця свої і сказали: „Боже, Ти Боже духів усякого тіла! Один чоловік согрішив, а гнів би Твій мав бути на всю громаду“. Тоді промовив Господь Мойсеєві: „Промов до громади і скажи: відступіть геть навкруги від наметів Корея, Дафана й Авірона“. І промовив так Мойсей до громади, і відступили люде геть навкруги від житла Корея, Дафана та Авірона. А Дафан та Авірон, вийшовши, стояли коло входу в намети свої з жінками своїми і з немовлятами своїми. І сказав Мойсей: „По тому зрозумієте ви, що Господь послав мене сотворити всі діла сі та що не по своїй волі вчинив я се. Коли вони помруть, як всі люде вмирають, то не послав мене Господь; коли ж нечуване диво сотворить Господь, і розчи-

нить земля уста свої та й проковтне їх і все, що їх, і підуть живими під землю, тоді пізнаєте, що сі люди споневіряли Господом“.

І сталося, що як він скінчив промовляти сі слова, розступилась земля під ними і роскрила уста свої та й проглинула їх самих і домівки їх і всіх людей, що були в Корея, і все майно. Провалились вони і все, що було їх, живими під землю, покрила їх земля і погинули вони спроміж громади. Увесь ізраїль, що був навколо них, кинувся тікати, голосячи: „Коли б і нас земля не поглинула“. І вийшов огонь від Господа і пожер 250 чоловіка, що поприносили ка-дила.

Тоді взяв Єлізар, священник з Божого наказу, кадильниці мідяні, що принесли погорівші, і порос-пліскував їх, щоб покрити жертвника на спомин си-нам Ізраїлевим, щоб ніхто чужий, хто не з насіння Аронового, не приступав кадити перед Господом, аби із ним не сталося, як з Кореєм і з його громадою, як сказав йому Господь через Мойсея.

Другого ж дня стала нарікати вся громада ізраї-лева на Мойсея й Арону, мовлячи: «Ви погубили люд Господень!» Та сталось, як зібралась була гро-мада проти Мойсея і Аronа, так обернулись вони до скінії, і се вкрила її хмара, і явилася слава Господня. Приступили Мойсей та Арон перед скінію, і промо-вив Господь до Мойсея: «Підіймітесь із серед грома-ди сієї, погублю їх в одну мить!» І впали вони ниць на лиця свої. І каже Мойсей до Аronа: «Візьми ка-дильницю твою та наклади в її жару із жертвника, і насип кадила, і йди скоріш у громаду та спокутуй їх; бо спалахнув гнів від лиця Господнього і пішов помір».

Взяв Арон кадильницю, як казав Мойсей, та й подавсь між громаду, аж се почалась морова кара між людьми. Насипав він кадила та й почав відправ-ляти покуту за людей. І став він між мертвими й жи-вими, і зупинилася морова кара. А було тих, що від морової пошести загинули, чотирнадцять тисяч і сім-сот, окрім тих, що померли задля Корея. І вернувсь

Арон до Мойсея, до входу у скінію, і зупинилась мόрова пошесть.

Тоді сказав Господь до Мойсея: „Візьми од синів Ізраїлевих по прутові за кожний дім батьківській, від усіх колін дванадцять прутів; ім'я кожного напиши на прутові його. Ім'я ж АRONA напишеш на прутові Левія. Покладеш їх у скінії перед ковчегом, — і процвіте прут чоловіка того, котрого Я виберу“.

І промовив Мойсей до синів Ізраїлевих, і подали йому всі іх голови колін по прутові, дванадцять прутів; а прут Аронів був між прутами. Положив Мойсей прути перед Господом, в скінії. Другого дня увійшов Мойсей у скінію, — і се процвів прут Аронів, з дому Левієвого: пустив він парости, зацвів квітками і зродив спілі микдали. Виніс Мойсей усі прути від лиця Господнього до всіх синів Ізраїлевих, і побачили вони, і взяли кожен прута свого. Сказав тоді Господь до Мойсея: „Принеси назад прута Аронового перед ковчег, щоб заховати його як знамя проти синів бунтовливих, щоб положити край наріканням їх“. І сповнив Мойсей усе, як заповідав йому Господь.

15.

На сороковому році прийшли сини Ізраїлеві в степ Син, зупинилися в Кадесі. Не стало у них води і нарікали на Мойсея та Арон: «Краще було б нам померти тоді, як померло браття наше перед Господом! Та на що привели ви громаду Господню в цей степ, щоб і нам тут загинути і скотині нашій. І нащо вивели ви нас із Єгипту, щоб завести нас у се ледаче врочище? Нема тут ні землі на сійбу, ні смоківниць, ні винограду, ні гранат, і навіть води ніде напитись».

Пішов Мойсей з Ароном від громади до входу в скінію і впали ниць на лиця свої. Явилась їм слава Господня і промовив Господь до Мойсея: «Візьми жезл та зberi громаду, ти й твій брат Арон, і покличте до скелі перед очима їх; і дастъ вона вам воду свою, і виведеш їм воду із скелі, і напоїш громаду й скотину їх».

Взяв Мойсей жезл од лиця Господнього, як повелено йому, зібрав громаду перед скелею й сказав: «Слухайте, ворохобники, чи ж здобудемо з цієї скелі воду про вас?» І підняв Мойсей руку та й вдарив скелю жезлом своїм двічі; і потекло багато води, і напилася громада й скотина їх. Тоді сказав Господь Мойсеєві й Аронові: «За те, що не няли ви мені віри, щоб святити мене в очах синів Ізраїлевих, за те не приведете ви громади цієї в землю, що я наділив їм».

Рушили в дорогу від Кадесу та й прийшли до Ор гори. І сказав Господь Мойсеєві та Аронові під Ор горою, на границях землі Едомової: «Мусить прилучитись Арон до народу свого; бо не має він увійти в землю, що Я віддав синам Ізраїлевим. Візьми Аcona та Єліязара, сина його, та й приведи їх на Ор гору; і зніми з Аcona одіж його та вдягни в неї Єліязара, сина його, і прилучиться Арон і вмре там».

Вчинив Мойсей, як заповідав Господь. Зійшли вони на гору перед очима в усієї громади. Зняв Мойсей з Аcona одіж його та й одягнув у неї Єліязара. І вмер Арон на верховині Ор гори. Спустились з гори Мойсей та Єліязар, і побачила вся громада, що вмер Арон, і плаکавувесь люд ізраїльський тридцять день.

16.

Рушили далі від Ор гори шляхом до Червоного моря, щоб обминути Едом землю. І впав дух у людей в дорозі та почали говорити проти Бога і проти Мойсея: „Нащо вивели ви нас, щоб нам повірати в степу? Бо нема хліба і нема води, і опротивіла нам вже тая нікчемна пожива“.

Наслав тоді Господь на люд гадюки сарафи та кусали вони людей, і багато люду вмерло. Тоді приступили люди до Мойсея та й промовили до його: «Согрішили ми, бо говорили проти Господа і проти тебе; благай Господа, щоб відняв гадюк від нас». І благав Мойсей за люд.

Тоді сказав Господь Мойсеєві: „Зроби собі сарafa гадюку і повісь її на стовпі; і станеться, що як

укусить кого гадюка, і він погляне на неї, то зостанеться живим“.

І зробив Мойсей гадюку мідяну та й повісив її на стовпі; і сталося, що як укусила гадюка людину, і вона позірнула на мідяну гадюку, то зоставалась живою.

17.

Коли ізраїльяне прийшли до границь Моавії, царь моавитський Валах звернувся до знаного волхва Валаама, щоб прокляв він народ ізраїльський і тим полекшив би моавитянам перемогу над ним, бо була така віра, що кого благословить Валаам, тому щаститиме доля, а кого прокляне, той не матиме щастя. Прийшли почесні посли од царя Валаха, але Валаам, дізнавши волю Божу, одмовився іти з ними. Вдруге прийшли посли до Валаама, ще численніші та ще більш почесні. Господь одкрив волю свою Валаамові: щоб він ішов з тими людьми, але говоритиме те, що Бог йому скаже. Другого дня осідлав Валаам свою ослицю та й поїхав з послами. По дорозі сталося, що ослиця звернула в бік та пішла на поле. Валаам почав її бити, щоб навернути на шлях. На вузькій тропі поміж виноградниками знов спинилася вона та притиснула йому до огорожі ногу. Знов почав її Валаам бити палицею. Але Господь одкрив уста ослиці, і сказала вона Валаамові: „По що ти уже втретє б'еш мене? Чи не з молодих літ я служу тобі, і чи бувало коли, щоб я щось таке робила?“ Тоді побачив Валаам янгола з мечем перед собою і впав на землю перед ним. Янгол сказав: «Се я перепиняю тобі шлях, бо не довподоби він мені. Але ж іди з сими людьми; тільки ти скажеш лише те, що я тобі буду говорити».

Валак зустрів Валаама на границі своєї землі, повів його на гору, звідки видно було частину табору ізраїльського. Валаам сказав спорудити сім жертвоників та привести для жертви по семі телят та баранів. Принесено жертву, але Валаам, діставши волю Божу, замість проклинати євреїв, благословив їх. Так само вдруге і втретє в інших місцях принесено

було жертви, і Валаам кожного разу благословляв нарід єврейський.

Розгніався Валак і сказав Валаамові: „Я по-кликав тебе проклясти ворогів моїх, а ти вже втретє благословив їх. Тепер утірай,—хотів я вшанувати тебе, але не дістанеш заплати“. Валаам одповів: «Чи ж не казав я послам твоїм, що не можу переступити волі Божої? Отже скажу тобі, що в далішому зробить на-рід сей з народом твоїм». І почав так пророкувати: «Бачу Його, але не тепер; дивлюсь на Нього, та не зблизька. Сходить зоря із Якова, здіймається берло з Ізраїля»; і після росповів, як ізраїль переможе усі на-роди, з якими сусідить тепер.

Та щоб здобути ласку Валака, порадив йому Валаам, щоб він спокушав ізраїльтян на ідолопоклон-стві та порушення заповідів Божих. То ж почали мо-авитяне улаштовувати свята паганські, і надходило багато єреїв подиєтися, а за тим брали участь в усіх паганських забавах. За се Мойсей, з наказу Бо-жого, звелів смертною карою покарати тих, що пере-ступили закон віри, а ще й пошестъ велика стала нищити людей. Загинуло од кари та од пошести двадцять чотирі тисячі людей. З ус'х ізраїльтян, що ви-йшли з Єгипту, залишилися живі, крім Мойсея, лише двоє: Халев та Ісус Навин.

18.

Господь висловив свою волю, що Мойсей не уві-йде в землю обітовану. Почуваючи, що близько вже час його, Мойсей став молитися, щоб дав йому Бог перейти за Йордан, побачити обітсваний наділ ізраї-ля та славну гору Ливан. Та Господь оповів: «Не проси Мене. Вийди на гору Абарім, і побачиш землю, що я наділив синам Ізраїлевим. А як побачиш, то прилучишся до батьків своїх, як прилучиється Арон, брат твій. Бо спротивились ви слову Мойому в пу-стелі Син, в час заворушення народнього, замість явити святість Мою перед очима їх».

Тоді почав Мойсей просити про наступника со-бі: «Господи, постав над громадою чоловіка, щоб ве-була громада Господня, як отара, що не має пастуха

в неї». І сказав Бог: «Візьми Ісуса Навина, положи на його руку твою і постав його перед Єліязаром первосвященником та перед народом усім, уділи йому гідність свою, щоб корилася йому вся громада синів Ізраїлевих». І ъчинив Мойсей все, як велів Господь.

Наближаючись все більше до землі обітованої, заєювали сини Ізраїля землі на схід од Йордана та Мертвого моря. Земля ся дуже придатна була для скотарства. Коліна Рувимове та Гадове, що мали багато скоту, та частина коліна Манасійного просили у Мойсея, щоб отдав їм сю землю. Мойсей погодився, але з умовою, щоб вони, залишившись тут родини свої, самі, озброївшись, перейшли за Йордан та помагали воювати іншим колінам, поки вони не зайдуть своїх наділів.

Настав одинадцятий місяць сорокового року, відколи ізраїльтяне вийшли з Єгипту. Мойсей зібрав народ та став научати те покоління, що виросло вже за час сорокалітнього подорожування, нагадував закони, що дав іх Бог у ріжні часи, та заповідав додержувати їх. Щоб не забували сих законів, наказував він, аби по переході Йордану, спорудили великий жертовник з цілого каміння, помазали його вапною та написали на йому закони; а щоб спонукати до еиконання тих законів, заповіз Мойсей, щоб стали на сій горі шість колін та вирікли проклін на переступників закону, а другі шість колін на простиленій горі Гараєм виголосили благословенство тим, хто виконуватиме закон.

Покликав Господь Мойсея разом з Ісусом Наєном до дверей скінії і з стовпа хмарного став говорити про дальшу долю народу єрейського. Не вважаючи на все добродійство Боже, нарід сей буде невірний Йому, стане іншим богам служити і потерпить тяжкі кари за це; але поза тим зазнає він і великих милостей Божих. І повелів Господь написати се в такій пісні та навчити тої пісні ізраїльтян, щоб вона була осторогою для них та свідчила проти них, коли будуть невдячні.

Того ж дня сказав Господь Мойсею: „Вийди на сі гори Абарим, на гору Небо, і подивись

на землю Ханаанську, що я даю синам Ізраїлевим. І ти вмреш на горі тій та й прилучишся до батьків своїх».

Благословив Мойсей народ свій, піднявся з рівнини Моава на гору Небо, і показав йому Господь всю землю Ханаанську. І промовив до його Господь: «Се та земля, що Я про неї клявся Авраамові, Ісаакові й Яковові словами: наділю її нашадкам твоїм. Дав Я тобі її побачити, та не прийдеш туди».

І вмер там Мойсей. Було йому сто двадцять літ віку, як помер; очі його не потемніли і сила його не поменшала. Плакали по ньому сини Ізраїля тридцять день.

ІСУС НАВИН.

Як умер Мойсей, сказав Господь до Ісуса Навина: «Рушай з усім народом через Йордан у ту землю, що дам її синам Ізраїлевим. Усяке місце, де ступите підошвою вашої ноги, наділю вам, як обітував Мойсеєві. Ніхто не встоїть перед тобою, поки віку твоєго. Як був Я з Мойсеєм, так буду й з тобою».

Як скінчилися дні плачу по Мойсеєві, Ісус Навин дав наказ, щоб наготовили харчу в дорогу, бо через три дні мають рушити. Тим часом послав на розглядини трьох чоловіків у місто Ієрихон. Ті повернули з відомостями, що люди в місті упали духом, сподіваючись нападу єврейського. Ісус призначив, щоб попереду йшли священники з ковчегом, і так сказав народові: «Приступіть та вислухайте, що говорить Господь. Ось по чим будете знати, що серед вас присутен Бог наш і проганятиме зперед вас хананеїв. Отсе війде перед вами в Йордан ковчег закону Господа, Бога всієї землі. І скоро зупиняться в Йорданській воді священники, що несуть ковчег закону, віда йорданська перестане текти і стоятиме наче стіна». Так і сталося. Щойно замочились у воді ноги священників, що несли ковчег заповіту,—зупинилася тоді вода і стала як мур; та ж вода, що йшла униз до Мертвого моря, стекла зовсім. Священники, що несли ковчег, стояли, зупинившись, посеред Йордану, тим

часом як ізраїльтяне переходили по сухому дну проти Ієрихону. Так перейшов увесь народ. Тоді повелів Господь Ісусові, щоб сказав він священникам вийти з Йордану, і скоро вони вийшли, вода йорданська вернулася на своє місце. Звістка про це навела тугу на царів ханаанських, і не стало в них духа проти синів Ізраїлевих.

2.

Найближче було місто Ієрихон. У Ієрихоні ворота були зачинені із страху перед нападом єврейським, і ні кому не можна було входити й виходити. Ісус Навин пішов оглянути підступи до міста, аж побачив чоловіка з мечем у руці. Підійшов до його Ісус, і той сказав йому: «Я архистратиг війська Господнього», і дав йому наказ, що мають ізраїльтяне робити, аж поки не здобудуть місто Ієрихон. З наказу його, винесено ковчег Господній, а поперед ковчегу самим священників несли труби з баранячого рогу і трубили в ті труби; збройні йшли перед тими священниками, велика ж громада йшла за ковчегом. Так шість день обходили місто по одному разу. Сьомого ж дня встали рано, як зачервоніла рання зоря, та й обійшли місто, як звичайно, сам раз. За сьомим разом затрубили священники в труби, а Ісус сказав: «Здіймайте гук, бо Господь піддав нам місто». Тоді загукали люди, затрубили священники в труби, і мури міста впали руїною. Нарід ринув у місто, і так було місто опановано.

Друге по черзі опановано було місто Гай. Царі ханаанські, щоб оборонитися проти єреїв, склали союз між собою. А місто Гаваон та ще три сусідні міста вдалися на зитрощині. Вони послали в табор єврейський послів у старій одежі, з старими міхами, із сухим, пліснявим хлібом, і ті сказали, що прийшли з дуже далекої сторони і просять миру. Ісус Навин та голови колін склали договір з ними та поклялися, що не рушатимуть їх. Через три дні єреї мали напасті на Гаваон, але мешканці того міста сказали, що Ісус та голови колін заприсяглися не рушати їх. Присягу було додержано, і мешканців тих міст при-

значене служити для ріжних таборових потреб, головно при скінні—рубати дрова, носити воду то що. З часом утвориється з них стан храмових служак т. зв. нетінеїв.

3.

Дочувесь Адониседек, цар ієрусалимський, що місто Гаваон піддалося єреям, та й запросив ще чотирьох царів аморейських, щоб покарати гаваонців. Коли ті царі облягли місто, мешканці гаваонські послали за допомогою до Ісуса. Ісус, обнадіяний Богом, рушив з бойовою потугою, напав несподівано на військо пяти царів і привів його у безлад. Коли жо втікало перед ізраїлем, спустив Господь з небес страшений град, як каміння, і більше загинуло від того граду, ніж од меча ізгайлського. Але наступав вечір, а поразку амореїв не було ще довершено. Тоді покликнув Ісус до Господа і промовив перед ізраїлем: «Стій, сонце, над Гаваоном, місяцю, над долиною Аялойською!» І зупинилось тоді сонце, і не йшов по небу місяць, поки не довершено було перемоги над ворогами. І повернувся Ісус та весь ізраїль з ним до табору у Галгал.

За шість літ Ісус Навин завоював тридцять одного царя, і єреї володіли землею Ханаанською од пустелі Аравійської до гори Ливану. І звілів Господь поділити землю завойовану між рештою колін Ізраїлевих. Кинуто було жереб. Коліно Юдине дістало південну частину землі Ханаанської між морем Мертвим та Середземним. Коліно Єфремове дістало середину землі Ханаанської між Йорданом та Середземним морем. В наділі Єфремовому було місто Силом, куди перенесено було з Галгала скінню,—сюди сходилися всі ізраїльтяне. Звідси послано було по три чоловіка з тих семи колін, які не дістали ще наділу, і вони описали решту землі та поділили її на сім частин. Коли вони виконали се, то Ісус Навин кинув жереб в Силомі перед скіннією, і по жеребу дістали наділи решта—сім колін Ізраїлевих. Призначено було по три міста по східному та західному берегах Йордана для притулку мимовільник убивців, щоб вони

там рятувалися від карі. З наділів усіх колін виділено 48 міст для левитів, які не дістали окремого наділа.

Тоді покликав Ісус коліна Рувимоє, Гадове та половину коліна Манасійного та, наказавши їм додержувати твердо закон Мойсеїв, благословив їх та од-пустив у їх наділи, що дістали вони ще за життя Мойсеєвого.

4.

Постарів Ісус Навин, скликав старшин усього ізраїля до Сихему; почав пригадувати їм усі благодійства Божі до свого народу і закінчив так: «От же, бійтесь Господа та служіть йому щиро й вірно. Коли ж не любо вам служити Господеві, то вибірайте тепер, кому хочете служити: чи богам, що їм служили предки ваші, чи богам амореїв, що в землі їх ви тепер живете. Я ж і мій дім служитимем Господеві». Відказав тоді люд: «Ні, не буде того, щоб ми покинули Господа та служили іншим богам».

Постановив Ісус того дня заповіт з народом і дав йому там у Сихемі закон і право, написав сі слова у книзі, взяв каменя великого та й поставив там під дубом, що був при скінні Господній. І промовив Ісус до народу: «Дивіться, сей камінь буде свідком проти вас, щоб не зрадили ви Бога вашого». І відпустив народ до дому.

Помер Ісус Навин ста і десяти років віку. Поховано його на Єфрамовій горі у Тамнат-Сарі, де жив він.

Судді.

По смерті Ісуся Навина єреї почали приятелювати з паганцями, дружилися з ними і поволі стали вдаватися до ідолопоклонства. За се Бог карав їх. Сусідні паганські народи перемагали єреїв, і єреї багато терпіли од них лиха. Тоді вони знову згадували істинного Бога і каялися у гріхах своїх. Бог посылав їм людей, що ставали на чолі народа, пере-

магали ворогів, і знов наставав спокій в землі єврейській. Такі люде називалися Судді, і їх у ріжні часи було тринадцять. Найбільш з них уславилися Гедеон, Самсон і Самуїл.

1.

Осівши в землі Ханаанській, єреї 26 літ жили мирно з завойованими народами та з сусідами своїми, користуючись з плодів багатої землі. Але цар месопотамський Хусарофем пішов на них війною, завоював їх і 8 літ держав їх у своїй залежності. Та зять Халевів Гофоніл вибавив нарід свій од чужої корми. Знову 40 літ єреї жили в спокою, аж поки цар моавитський Еглон не підклонив їх собі. На сей раз увільнились єреї під проводом Аода з коліна Веніяминового. Він приніс Еглонові дари від єреїв та, зоставши з ним насамоті, наче б то для якогось таємного повідомлення, убив його, вийшов непомітно з царського палацу, зібрав військо та переміг моавитів. Через 80 літ напали на єреїв філістимляне, але єреї перемогли їх під проводом Самегара.

Тяжко стало народові єрейському під новою чужинецькою кормигою Явина, царя Хацорського. Явин мав добре військо, в якому було 900 залізних колесниць, і він 25 літ неволив єреїв. В той час жила на горі Єфремовій пророчиця Девора, до якої зверталися люде за порадою в тяжких обставинах. Девора покликала Варака з коліна Нефалімового, той зібрав десять тисяч війська і переміг чужинецьке військо з його залізними колесницями.

2.

Г Е Д Е О Н .

(Кн. Суддів, VI—VII).

На 40 літ єреї знову зазнали миру, поки своїми вчинками не прогнівили Бога. Прийшли у їх землю мадиянитяне, кочували по всій землі їх з шатрами та стадами своїми, нищили їх ниви, забірали скот, пустошили всю землю. Сім літ терпіли єреї, ховаючись

по горах та печерах, аж поки не покаялись, та по-
слав їм Господь порятунок через Гедеона з колі-
на Манасіїного. Гедеон сам теж гадав куди-небудь
від ворогів заховатися і молотив собі в печері пше-
ницею для харчів на дорогу. Тут з'явився до його янгол
Господень і наказав зібрати військо та йти на
ворога. „Я буду з тобою,—сказав янгол, — і поб'еш
мадиянитян, як одного чоловіка“. Одказав йому Геде-
он: «Коли ти змилосердився до мене, то дай мені
ознаку. Не відходь ізвідси, поки вернусь і принесу
дар тобі». Пішов тоді Гедеон, приготовив козенятко
та неквашених книшів, мясо зложив у кошик, а юш-
ку влив у горщик, приніс те все та й поставив пе-
ред ним. Янгол Господень сказав йому: „Візьми, по-
ложи усе на цього каменя та й вилий на те юшку“.
І зробив так. Тоді янгол кінцем палиці, що держав у
у руці, приторкнувсь до м'яса й книшів, і виступив
огонь із каменя та й пожер усе, янгол же Госпо-
денъ зник з очей.

Зрозумів тоді Гедеон, що то був янгол Господень.

Тієї ж ночі, з наказу Божого, Гедеон зруйнував
Вaalово жертвовника у свого батька та вирубав де-
рево, що стояло навколо. Та боявсь робити се перед
родиною своєю й перед міськими людьми, то ж робив
усе в ночі. Як же повставали міські люди й родина
його вранці, аж се жертвовника Baалового зруйнова-
но й дерево коло нього зрубано; другого ж бика при-
несено в жертву на новопоставленому жертвовнику.
Питали тоді люди один одного: «Хто се вкоїв?» І рос-
питуючись так, довідались, що се вчинив Гедеон,
син Йоаса. Пішли тоді міські люди до Йоаса: «Видай
сина твого! Смерть йому, бо зруйнував Baалового
жертвовника і порубав дерево, що було при йому». Та
Йоас відказав їм: «Так се ви хочете вступатись за
Baала, чи ж то вам його боронити? Коли він бог,
нехай сам за себе постоїть, бо жертвовника його зруй-
новано». Тим і призначено Гедеонові того дня прі-
звіще Ієроваал, щоб тим сказати: «Нехай Baал з ним
судиться».

Тим часом усі мадиянитяне, амаликитяне та ін-
ші .. бралися до купи, переправились через Йордан

та й отаборились на Езреельській долині. Обняв тоді Гедеона Господень дух, затрубив він у трубу, послав навколо послів, скликаючи людей до війська. Став Гедеон молитися: «Коли справді хочеш рятувати ізраїля моєю рукою, так я ростелю на току вовняне руно. Коли на одно руно тільки впаде роса, а навколо земля буде суха, тоді знатиму, що вирятуеш ізраїля моєю рукою». Так і сталося: як витискав він вранці руно, то настікала повна миска води. Однак же Гедеон знову просив Господа: «Нехай гнів Твій не загориться на мене, коли ще раз промовлю! Дозволь мені ще одну спробу з руном зробити: нехай тільки воно сухе буде, усюди ж роса впаде на землю!» I дав Господь у ту ніч, що саме лише руно було сухе, усюди ж на землі лежала роса.

Уранці встав Гедеон з усіма людьми, що були при йому, та й отаборились вони коло криниці Гарод. Табір же мадиянський стояв на північ від його, коло горба Море на поділлі. I сказав Господь Гедеонові: „Людей в тебе надто багато, не можу подати мадиянитян у руки іх, а то б ізраїль пишався передо мною та казав би: моя рука вирятувала мене. Покликни: хто почувається боязким, нехай вертається до дому“. I вернулось людей двадцять дві тисячі, так що зосталось тільки десять тисяч.

I сказав Господь Гедеонові: «Ще багато людей. Веди іх до води, щоб мені там іх випробувати. Хто питиме воду язиком, як хлепчути собаки, того станови окремо, так само й того, хто стане навколішки, щоб пити». Налічено ж тих, що пили з руки, триста чоловіка, всі ж інші люди становились навколішки, щоб напитись води. I сказав Господь Гедеонові: «Трома сотнями чоловіка, що воду хлептали, вирятую вас і подам мадиянитів у руки ваші, усі ж інші люди нехай вертають кожний у домівку свою». А табір мадиянський стояв під ними на долині. Тієї ночі поділив Гедеон триста чоловік на три військові купи і дав їм усім труби та порожні глеки в руки; у горшках же були кагачці. I ззвелів їм: «Позірайте на мене та й робіть так само, як я: як затрублю я в трубу вкупі з усіма, що будуть при мені, затрубіте й ви так само

в труби з усіх боків навколо коша та й кричіте: меч Господень і Гедеонів!»

От і пробравсь Гедеон із стома чоловіками, що були при йому, до краю табору, а там саме перемінено сторожу. Тоді затрубили в труби та й порозбивали глеки в руках. Тоді затрубили разом усі три військові купи, порозбивали глеки, взяли каганці ліворуч, а праворуч труби, та й закричали: «Меч Господень та Гедеонів!» Кожен при тому стояв на своєму місці навколо табору; у коші ж все бігало кругом, кричучи не своїм голосом, і обернув Господь мені іх у таборі проти своїх людей, і все, що було в таборі, кинулось утікати. І Гедеон розіслав послів, щоб виступали проти мадиянитян і відрізали ім переправу через Йордан. Мадиянитів було до щенту розбито та взято в полон двох мадиянітських князів Орива (Ворона) та Зива (Вовка).

3.

С А М С О Н .

(Суд. XIII—XVI).

Найдовше тяжило над євреями ярмо філістимське—майже 40 літ. В сей час мали вони собі заступу у судді Самсона з коліна Данового. Янгол Господень провіщав його батькам народження сина, який має бути посвячений Богу, і через нього буде Господь вибаюляти народ з під кормиги філістимської. Самсон був чоловік надзвичайної сили, і так було через те, що, змалу посвячений на службу Богові, він не стриг свого волосся. Раз він без усякої зброї, самими руками розірвав льва, що напав на нього у полі. Другого разу він ослячою кісткою убив до тисячі філістимлян. Філістимляне шукали способу його вбити, і коли прийшов він у філістимське місто Газу та залишився там ночувати, то філістимляне дуже зраділи і заченили всі ворота в міських мурах, гадаючи, що Самсон тепер не мине іх руки; а Самсон підійшов до воріт, поклав іх разом із стовпами собі на плечі та й одніс на біжню гору. Але філістимлянка Далила, яку він полюбив, вивідала од йо-

го, що коли обстригти йому волосся, то він позбавиться сили. Як Самсон заснув, вона обстригла йому волосся та й покликала філістимлян. Вони взяли його, викололи йому очі і закинули у вязницю. Там у його знову виросло волосся, а разом з тим і повернулася сила. Одного разу філістимляне привели Самсона у капище (идольський храм) і стали сміятися над ним та над його Богом. У будинку тому було повно людей. Були там і всі князі філістимські, а на даху зібралося до трьох тисяч чоловік і жінок, що дивились, як забавляв їх Самсон. Озвався тоді Самсон до Бога: „Господи, Боже, зглянься на мене і дай мені, Боже мій, ще тільки раз таку силу, щоб я заразом помстився над філістимлянами“. Тут він обняв обидва середні стовпи, що на них стояв будинок, одного правицею, другого лівицею, і промовив: «Умірай, душа моя, з філістимлянами!» І потряс стовпами так потужно, що будинок упав на князів та на всіх, хто там був. І мертвих, що він погубив їх, умідаючи, було більше, ніж тих, що за життя свого поперебивав він.

4.

С А М У І Л.

(Книга Царств, I—VIII).

За час суддів скінія з ковчегом перебувала в Силомі—ще з часу Ісуса Навина. Туди й сходився на рід з усієї землі для молитви та жертви. Одна жінка Ганна, жінка Елканова, не мавши довго дітей, молилася в скінії, щоб Бог дав її дитину, і обіцяла посвятити своє дитя Богу. Скоро народився у неї син Самуїл (себ-то—випрошений у Бога). Як скоро його мати одлучила, то привела до скінії в Силом та й оддала первосвященникові Ілієві, кажучи: „Оддаю його Господеві на ввесь вік його, щоб служив Богу“. Та й залишила його там. Там і ріс Самуїл, прикраючись служити Господу під доглядом Ілія. І що більше підростав він, то все більше здобував ласку в Господа, як і в людей. Через малого Самуїла став Господь

виявляти волю свою, і довідались всі, що Самуїла явлено пророком в Ізраїлі.

Сини ж Іллії, священники, Офні та Фінеес, були люде ледачі і не дбали про Господа та про обов'язки священничі. За се Господь тяжко покарав їх.

Філистимляне пішли війною на єреїв та побили їх до сорока тисяч людей. Тоді вирішили єреї принести ковчег закону з Силома та нести його поперед війська, щоб рятуватись од рук ворогів. Так і вчинили, і сини Іллії провожали ковчег. Військо зустріло святиню великим криком радості. Філистимляне, як дозналися, почувши той крик, що ковчег Господень прибув у табір, то полякались і говорили: „Се той Бог прибув до них у табір. Кріпітесь і показіть себе мужами, філистимляне, щоб не стати кріпаками в єреїв, як були вони кріпаками вашими. Ставайте мужно з ними до бою!“ I вдарили філистимляне, ізраїльяне ж не встояли й погібли, і полягло ізраїля тридцять тисяч чоловіка піхоти. Та й ковчег Господень взято і обох синів Ілліївих убито.

Утікаючи, один Веніямитянин прибіг того ще самого дня в Силом з розідраною одежою і з порохом на голові. Первосвященник Іллій сидів на своєму стільці коло дверей і позирав на шлях, бо серце його боялось за ковчег Божий. Коли чоловік той сповістив місто, заплакали всі. Почувши Іллій крик, запитав: «Що се за такий крик?» Тоді підійшов той чоловік та й приніс Іллії звістку. Як же сказав про ковчег Божий, упав Іллій із стільця коло дверей горлиць, зломив шию й умер: був бо й старий і важкий собі чоловік. Невістка ж його, жінка Фінеесова, була вагітна, і як почула звістку про втрату ковчега Господнього і що її свекор і її муж мертві, упала та й породила, бо вхопили її болі. Як же приходилось їй умерти, казали їй жінки, що стояли навколо: «Не сумуй, ти вродила сина». Та вона не вважала вже на те, тільки назвала хлопця Іхабод (безславний) і промовила: „Зникла слава ізраїля, бо взято ковчега Божого“.

Ковчег закону опинився в руках паганців філистимлян, які внесли його у храм бога Дагона в місті

Азоті та поставили його поруч з ідолом сього Бога. Але Господъ почав карати филистимлян тяжкими карами, як колись єгиптян, і врешті самі жерці филистимські порадили вернути народові єврейському його святиню. Узяли дві дійні корові, запрягли в воза і поставили ковчег на возі. Корови сами привезли святиню у єврейське місто Вефса́міс. Звідси перевезли ковчег до Киряфіяриму, поставили в господі Авінадава та й посвятили сина його Єлеязара на те, щоб доглядав ковчега Господнього.

Двадцять літ перебував ковчег у Киряфіяримі. І обернувшись увесь нарід до Господа, покинув ідолів і став служити одному Богові. Тоді повелів Самуїл: «Поскликайте всього ізраїля в Масифу: помолусь я за вас Господеві». І зійшлись у Масифу та постили того дня і каялись там: «Прозинили ми Господеві». І судив Самуїл суд синам Ізраїлевим у Масифі. Як же довідались филистимляне, що ізраїльтяне скупились в Масифі, то двинулися туди проти ізраїля. І прохали Самуїла ізраїльтяне: «Не переставай благати за нас Господа, Бога нашого, щоб визволив нас із потали филистимської!» Взяв Самуїл ягнятко та й приніс його Господеві на всепалення і взвив до Господа про ізраїля. Саме тоді, як Самуїл приносив всепалення, наблизились филистимляне воювати ізраїля; в той час загремів страшений грім над филистимлянами і назів на них страх, і підлягли вони ізраїлеві. Вирушили ізраїльтяне з Масифи і бігли за филистимлянами та побивали їх.

Так упокорені стали филистимляне, і не вlamувались вони вже в займища ізраїлеві; і тяготіла рука Господня на них, поки було віку Самуїлового. Ті городи, що поєднані филистимляне в ізраїля, вернулися до ізраїля, в ді Акарону аж до Гету.

Самуїл же суддював у Ізраїлі поки віку його було. І ходив він щороку навкруги, одвідуючи Вефиль, Галгал і Масифу, і судив ізраїлеві суд на всіх сих місцях та вертавсь у Раму, бо там жив, і там судив ізраїля, і спорудив там Господеві жертоzника.

Коли став Самуїл старий, то понастановляв синів своїх суддями над ізраїлем. Та сини його не хо-

дили путьми його: шукали вони користі своєї, давали підкуплювати себе й судили криво. І посходились всі громадські мужі в ізраїлі, прийши до Самуїла в Раму та й промовили до його: „Ти вже старенький, сини ж не ходять путьми твоїми, то ж постав царя над нами, щоб нами правив, як се діється в інших народів“. Самуїл не вподобав цього і молився Господеві; Господь же повелів Самуїлові: «Вчини все, чого бажають; бо не тебе вони відкинули, а Мене, щоб Я не царював над ними. Так само, як поводились вони з того часу, як вивів Я їх з Єгипту та й досі, покидали Мене і служили богам іншим, так поводяться вони й проти тебе. Оце ж слухай їх голосу, та тільки остережі їх і поясни їм права того царя, що буде над ними царювати».

Самуїл переказав усе, що сказав Господь людові, який допевнявся од його царя. Говорив він: «Ось які будуть права в того царя, що працюватиме над вами. Сини ваші забіратиме він і приставлятиме до возів та до коней своїх, і будуть вони бігати поперед колесницями його, і щоб отаманували над півсотнями та тисячами, й орали поля його, та жали хліб його, та щоб виробляли йому військові зброю і знarrayдя до возів його; дочки ж ваші забіратиме, щоб йому робили мастило та варили та пекли; з вашого поля, виноградника й оливного саду що лучше братиме та своїм урядникам роздаватиме; з вашого посіву й винограду вимагатиме десятину та й роздаватиме своїм слугам; ваші раби й рабині, як і ліпших юнаків ваших, та осли ваші братиме і на свою роботу буде обертати; з дрібного скота вашого буде десятину вимагати, а самі ви будете його кріпаками. Як же ви колись нарікатимете на вашего царя, що вибрали собі, тоді Господь не буде слухати вас». Але нарід не схотів Самуїлової ради послухати і каже: «Ні бо таки, нехай буде цар над нами, щоб ми були рівня іншим народам, і нехай цар наш судить нас, і править нами, і воює в наших війнах».

Вислухав Самуїл все, що люд промовляв, та й поніс перед Господа. Господь же повелів Самуїлові:

„Послухай вимагання іх і постав над ними царя“. І відказав Самуїл мужам ізраїлевим: «Ідіть по домівках своїх».

Ц а р і.

I.

С А У Л.

В коліні Веніяминовому був чоловік на ім'я Кис, і був у його син на ім'я Саул, ставний і вродливий. Не було між ізраїльянами вродливішого над його. Головою вищий він був над кожного в народі. Одного разу зайшли були кудись пустопаш ослиці Киса, батька Саулового. І звелів Кис Саулові: „Вісьми слугу з собою та йди пошукати ослиць“. Довго шукали вони, аж нарешті слуга каже Саулові: „Оттут у сьому місті живе Божий чоловік; все, що він скаже, так і сповнюється. Ходім туди; може він справить нас на дорогу, якою б нам іти“. От і пішли в місто, де був Божий чоловік. Як же прийшли саме в середину міста, вийшов на зустріч їм Самуїл, бо Господь днем перед приходом Саула зробив обяв Самуїлові: „Завтра о сій добі надішлю я тобі чоловіка з Веніяминової землі, і ти помажеш його на царя над моїм народом ізраїлем“.

Як же побачив він Саула, дав йому звістку Господь: «Се той чоловік, що казав я про його». Наблизився Саул до Самуїла в воротах та й питає: «Скажи мені, де живе віщун». І відказав Самуїл Саулові: «Се я віщун; сьогодні ви трапезуватимете зо мною, завтра ж уранці відправлю тебе, і про все, що в тебе на серці, скажу тобі. А про ослиці, що вже третій день, як десь ділlyсь, ти не журися, бо вони знайшлися».

Саул того дня обідав з Самуїлом, а як зачервоніла зоря вранці, провів Самуїл Саула до границі мійської, взяв олійну посудинку та й полив з неї го-

лову йому, потім поцілував його й промовив: „Сим помазав тебе Господь на царя над народом своїм ізраїлем. Царюватимеш над людом Господнім і визволиш його з потали ворогів його, що окружили його“. І дав йому Самуїл ознаки, що Господь помазав його, і між ними таку: «Прийдеш на горбок Божий, де стоїть залога філістимська, і як увійдеш там у місто, зустрінеш громаду пророків. І зійде на тебе дух Господень, що й ти, як вони, будеш пророкувати, і відмінишся в іншого чоловіка. І як здійсниться сі ознаки, тоді чини, що може рука твоя, бо з тобою Бог. Як що матимеш помститись над ворогами нашими, то прийдеш перш мене в Галгал, бо й я прийду туди до тебе, щоб там принести всепалення і мирну жертву. Сім день дожидай, покіль прийду до тебе і зясую тобі, що чинити».

Як Саул обернувся, щоб іти від Самуїла, дав йому Бог інше серце, і всі ознаки сповнились того ж дня. Як прийшли вони туди на узгірря, зустріла його громада пророків, і найшов на його дух Божий, і він пророкував між ними. Коли побачили його, хто знав його перше, як він однаково з іншими пророками пророкує, питали сдно одного: «Що се зробилось із Кисовим сином? Чи то ж і Саул у пророках?»

Посклікав Самуїл нарід у Масифу, і стали кидати жереб. Жереб упав на Саула, сина Кисового. Як увійшов він між люде, то перевисував кожного цілою головою. І промовив Самуїл до всього люду: „Ви бачите, кого вибрає Господь; не має він нікого до пари“. І кликнув увесь нарід: „Нехай жиє цар!“

І виложив Самуїл перед народом права царські, списав їх у книзі та й положив перед Господом. Тоді Самуїл відпустив нарід додому.

Через місяць після того цар амонітський Наас обліг місто Явис у Галааді. Явисанці послали сказати Наасові: „Учини умову з нами, так піддамось тобі“. Наас відказав їм: «Я вчиню з вами умову, але таку, щоб виколов я кожному з вас праве око і тим зробив сміховище з усього ізраїля». Дійшла чутка про те до Саула, коли він ішов саме з поля позад волів додому. Як почув він про те, найшов на Саула дух

Божий, запалав він страшним гнівом і вхопив обида воли, порозрубував на шматки та й порозсилав по всьому займищу ізраїлевому навкруги з покликом: „Хто не вирушить із Саулом та з Самуїлом, того волам зробить він те саме“. І обняв людей страх, і виrushili вони, як один чоловік. Як він переглядав їх у Везеці, було синів ізраїлевих триста тисяч, а тридцять тисяч мужів Юдиних.

Поділив Саул людей на три часті, і вламались вони в час ранньої сторожі в табір та повбивали амонитян; а що з них зосталось, те розсипалось так, що й двох іх не було вкупі.

І сказав Самуїл народові: «Ходімо в Галгал та поновімо там царство». Двинув увесь люд у Галгал, і поставив там Саула перед Господом царем.

Вже другий рік царював Саул над ізраїлем. Вибрал він собі три тисячі війська, — дів тисячі було при Саулові у Михмасі і на Вефильських горах, тисяча при синові його Йонафані в Гиві, решту ж військового люду роспустив він по домівках іх.

Йонафан розбив сторожу філистимську, що стояла в Гиві. І перечули про се філистимляне. А Саул тим часом оголосив по всій землі і зібрався нарід до нього в Галгалу.

Та й філистимляне зібрались на війну з ізраїлем та й отaborились під Михмасом. Саул ждав у Галгалі сім день, до річення, що призначив Самуїл, та Самуїл не приходив. Як же люди від його од страху розбегались, то сказав Саул принести жертву.

Ледве скінчив він жертвоприношення, як з'явився Самуїл. Саул пішов йому на зустріч, щоб його привітати. Самуїл запитав: «Що ти зробив?» І відказав Саул: «Бачу, що люди від мене розбегаються, тебе ж призначеного часу немає, а філистимляне зібрались у Михмасі. От і думаю: оце ж філистимляне двинуть проти мене в Галгал перше, ніж я упросив Господа, та й постановив принести жертву». Сказав на се Самуїл: «Безрозумно вчинив ти, що не сповнив повеління Господа, Бога твого, бо Господь тепер був би до віку утверджив царювання твоє над ізраїлем; тепер же царювання твоє не устоїться. Господь знайде мужа

по серці Свою і поставить його царем над людом Своим, бо ти не спсвнив того, що було сказано тобі Господом».

І встав Самуїл і пішов з Галгала в Гиву. Саул пеглед'в військовий люд і рушив у Гиву, де пефевував син його Йоннфан. Филистимляне ж отаборились у Михмасі. Військо єврейське було дуже зле озброяне, бо филистимляне боялись, щоб євреї не зробили собі меча або списа,—тому ні одного коваля не знайти було у всій землі Ізраїльській; мусів кожен із усього ізраїля іти до филистимлян, коли хотів поточити свого леміша в плузі, свого заступа, свою сокиру чи рискаля. Тим і не було ні в кого в день бою у всього війська ні меча, ні списа, були тільки у Саула та в сина його Йонафана. Передня сторожа филистимська двинула, щоб перейти у Михмасу. Йонафан та зброєноша його пробралися до тої сторони, убили до двадцяти чоловік і сим переполсшили филистимлян. Переполошився цілий табр. Филистимляне кинулись тікати і нищили один одного. Євреї кинулись за ними і розбили їх дорешти.

Утвердживши своє царювання над ізраїлем, воював Саул навколо проти ворогів своїх: проти моовитян, проти амонитян, проти Едому, проти царя Соби та проти филистимлян, і куди ні обертаєсь, усюди подужував. І де побачить було Саул хороброго і сильного чоловіка, того й приймає до себе.

Настала велика війна Ізраїля з амалекитянами, і в тій війні Саул знову переступив волю Божу. Самуїл сказав йому: «За те, що ти відкинув слово Господнє, відкинув і Він тебе, щоб не був ти царем». Сказавши се, Самуїл дуже і довго вболював за Саулом.

II.

Д А В И Д .

1.

Сказав Господь Самуїлові: «Чи довго ще журитимешся по Саулові, коли Я вже його відкинув, щоб йому не бути царем над ізраїлем. Налий у свого рога олії та йди в дорогу; я пошлю тебе до вифлеємця Єсея, бо я вигледів собі царя між його синами».

І вчинив Самуїл, що повелів Господь. А як прийшов він у Вифлеєм, приніс жертву Господеві та й закликав до жертовної трапези Єсея та синів його. Як же вони прийшли і він побачив Еліява, то й подумав: «Оце ж певно стоїть перед Господом помазаник Його». Та Господь сказав Самуїлові: «Не вважай на вроду й на високий зрост його, бо Я відхилив його; Господь дивиться не так, як чоловік, чоловік бо дивиться на лицо, Господь же дивиться на серце». Так приводив Єсей перед Самуїла сімох синів своїх, та Самуїл спитав у його: „Чи се вже всі твої молодики?“ — «З тільки найменший,—відказав Єсей, — та він пасе вівці». І звелів Самуїл покликати його. Приведено його, а був се юнак краснолицій, гарноокий, уродливий. І повелів Господь: «Устань, помаж його, бо се той». Взяв Самуїл олійного рога та й помазав його посеред братів його. І зійшов на Давида Господень дух з того дня.

2.

Від Саула ж відступив дух Божий, а мучив його злий дух. І говорили прибічники Саулові йому: «Отсьє злий дух мучить тебе. То ж повели тільки нам пошукати чоловіка, щоб гарно грав на гуслях, і як найде на тебе дух злий, то він, граючи рукою своєю, буде вспокоювати тебе». Саул згодився та, з поради одного із слуг своїх, послав до Єсея і звелів сказати: «Пришли мені сина твого Давида, що пасе отару». І взяв Єсей осла з хлібом, бурдюк вина та козеня та й послав те через сина свого Давида Саулові. Прийшов Давид до Саула, вслухував йому і став йому дуже любий, так що зробивсь його зброєношею. І що було найде злий дух на Саула, візьме Давид гуслі та й заграє: от і полегшає Саулові і поліпшає, і злий дух відійде від його.

3.

Філістимляне зібрали своє військо до бою та й зійшли в Сохоті, що в Юдеї. Саул же і ізраїльське військо отaborились в долині Теребінта та й готовились до війни з філістимлянами. Філістимляне ста-

ли по цім боці на горі, а ізраїльтяне на горі по тім боці, так що між ними була долина. Виступив із табору филистимлян одноборець, на ім'я Голіяф, із Гета, ростом шістьсот локіть з пяддю, у мідяному шоломі на голові, в панцері ваги пять тисяч мідяніх секлів; на ногах у нього були мідяні колінники і мав він мідяного щита за плечима. Ратовище ж у його було загрубшки як ткацький вал, а самий спис важив шістьсот секлів заліза.

Виступив він та й гукав лавам ізраїльським: «По що вийшли ви битись? Вибірайте одного з вас, щоб виступив проти мене! Коли зможе боротись зо мною та подужає мене, то ми будемо вашими рабами; коли ж я переважу його та подужаю, то будете ви нашими рабами і мусіте нам служити».

Почувши Саул і ввесь Ізраїль сі речі, жахнулись. А филистимлянин виходив рано й вечір, і показував себе уже сорок днів.

Троє старших синів Єсеєвих пішли з Саулом на війну. Давид вернув од Саула до дому, щоб у Вифлемі доглядати батькової отари. От і звелів раз Єсей Давидові: «Візьми братам твоїм ефу піджареного зерна та десять боханців хліба й віднеси хутенько у табір».

Здав Давид назавтра вранці рано отару пастухові, забрав усе та й пішов у дорогу, як наказав йому Єсей. Саме тоді вирушило військо боєвими лавами і знявсь військовий крик. Як ізраїльтяне, так і филистимляне стояли готові до бою, лаза навпроти лави. Давид побіг у боєві лави. Як раз виступив із филистимських лав одноборець Голіяф і провадив звичайні свої речі, так що й Давид іх чув. Почав він роспітывать у тих мужів, що стояли коло його про сього филистимлянина, що так зневажає військо живого Бога, та що буде тому, хто убє його. Як почув сі речі найстарший брат Давидів Еліяв, то розсердився на Давида та й каже: „Чого прийшов ти сюди і на кого покинув тих трохи овечат у степу? Я знаю твою гординю і дурне твоє серце. Прійшов ти сюди дивитись на війну“. І відказав Давид: «Що ж таке вчинив я? То було тільки слово». І повернувсь од його

до другого і питав так само. Як же пішла поголоска про те, як допитувався Давид, переказано про се Саулові, і звелів Саул покликати його. І промовив Давид до Саула: «Нехай ніхто не впадає духом через оттого філістимлянина; раб твій виступить та й битиметься з ним». — «Не тобі виходити проти цього філістимця, щоб з ним битись, — відказав йому Саул, — бо ти ще хлопець, а він єояка з молодих літ». На се Давид відказав Саулові: «Раб твій доглядав батькової отари, і як иноді прийде було лев чи то ведмідь та вхопить овеча зміж отари, так я бувало біжу та й бю його, покіль вирву йому з пащі овеча. Як же він кидається на мене, то я вхоплю його за горло та й убю на смерть. Господь, що рятував мене із левиних і ведмежих лаб, вирятує мене й з рук цього філістимця». Каже тоді Саул Давидові: «Йди, і некай Господь буде з тобою!»

Одяг Саул Давида в свою боєву одіж, вложив йому на голову мідяного шолома і надів на нього панцира. Підперезавсь Давид мечем його по бойовій одежі його і силкувавсь ходити, та після сказав: «Не вмію я в цьому ходити, бо я не звик». І зняв все те з себе. Тоді взяв він палицю свою в руки, знайшов собі пять гладеньких камінців в потоці та й вложив їх собі в пастушу торбину, взяв свою пращу в руку та й виступив проти філістимця. А той наступав усе близче й близче на Давида, та як побачив його, то й погордував ним, бо се був ще хлопець. Та й каже він Давидові: «Хиба я пес, що ти йдеш на мене з ціпком? Ходи сюди, і віддам я тіло твоє птаству під небом та звірю польовому».

А Давид відказує філістимцеві: «Ти йдеш на мене з мечем, списом і щитом, я ж іду на тебе в ім'я Господа Саваофа, в ім'я Бога військ ізраїльських, що ти зневажив. У сей день oddасть тебе Господь мені в руки, і я вбю тебе й відсічу тобі голову і передам ще сьогодні трупа твого й трупи філістимського війська птаству під небесами і звірям земним, і зрозуміє вся земля, що є Бог в Ізраїлі». Як же філістимець наладивсь і підступав та наближався до Давида, поїхавши швидко назустріч йому під бойові лави,

вихопив з торби рукою каменя і, розмахнувши правою, викинув його та й уцілив филистимця в чоло; і вбивсь камінь йому в лоба, так що він упав лицем на землю. Тоді підбіг Давид, наступив ногою на фи-

лиstimця, вихопив меча його із пихеї та й відсік ним голову його. Побачивши ж тоді филистимляне, що велетень їх мертвий, кинулись утікати. Військо ізраїльське зняло бойовий поклик та й погналось за филистимлянами. Филистимляне падали побивані по дорозі. Ізраїльтяне вернулись з погоні та й розграбили табір филистимський. Давид же взяв голову филистимцеву та й одніс в Єрусалим, а його зброю зложив у себе в наметі.

4.

Саул везяв Давида того ж дня до себе і не дозволив йому вже вертатись у батьківську господу. Прихилилось до Давида серце Йонафана, сина Саулового, і влюбив його Йонафан як свою душу, та увійшов з ним у побратимство.

Але як вертались до дому, коли подужав Давид філістимлянина, то виходило тоді з усіх міст ізраїлевих жіноцтво на зустріч цареві Саулові, танцюючи і співаючи під веселу гру бубнів та цимбал. І викликало жіноцтво, приграваючи: «Побив Саул тисячі, а Давид десятки тисяч». Розсердився Саул вельми, і не до вподоби було йому се слово, і сказав він: «Давидові проспівано десятки тисяч, а мені тисячі; йому не стає ще хиба царства». Став Саул позирати скрив на Давида з того часу і надальше.

Другого дня найшов злий дух на Саула, і був він не при собі в палаті; Давид же пригравав на струнах, як і що дня. А в Саула був спис у руці. І метнув Саул списка, думаючи: «Прибю Давида до стіни», та Давид вхиливсь од його. І почав Саул боятись Давида, бо з ним був Бог, як відступив од Саула. Віддалив його Саул від себе і зробив його отаманом тисяцьким, і входив він та виходив перед народом, поступав по всьому розважно, і ввесь нарід любив Давида. А Саул, вбачаючи, що він вельми розважний, боявсь його.

Полюбила Давида дочка Саула Мелхола, і як сповіщено про се Саула, то задовільнило се його. І переказав Саул Давидові через дворян своїх: «Перемовтесь потай з Давидом таким робом: цар прихильний до тебе, і всі прибічники його вподобали тебе; так тобі можна царським зятем бути». І передавали слуги Саулові в слух Давидів усі ті слова; Давид же відкazав: „Чи то ж вам здається малою річчу стати царським зятем, бувши вбогим і малим чоловіком?“ Переказали се дворяне Саулові, і той повелів: «Скажіть Давидові, що цар не бажає ніякого весільного гостинця, oprіч сотні філістимлян, щоб помститись над царськими ворогами». Саул міркував таким чином згубити Давида з світу філістимською рукою. Як же дворяне його сповістили про се Давида, то ще призначені дні не минули, а Давид зладився і пішов із людьми своїми в дорогу та й убив між філістимлянами двісті чоловіка і приніс докази того. І оддав йому Саул свою дочку Мелхолу за жінку.

Спізняв Саул, що Господь з Давидом, що ввесь ізраїль його любить та що й Мелхола, дочка Сауло-ва, любить його, та й почав іще більше боятись Да-вида. От і став Саул ворогом Давидовим довіку.

5.

Сказав одного разу Саул синові своєму Йона-фанові і всім прибічникам своїм, що треба Давида вби-ти. Йонафан, вельми прихильний до Давида, перека-зув йому: „Батько мій наваживсь тебе зігнати з сві-ту; оце ж остерегайся завтра: сковайсь і сиди потай усіх! Сам же вийду і стану в полі коло батька, як ти ховатимешся, і розмовлятиму про тебе з батьком, і коли довідаюсь про що, сповіщу тебе“.

І промовляв Йонафан перед батьком своїм добре про Давида та й каже йому: „Не гріши, царю, проти слуги твого Давида, бо він проти тебе ні в чому не переступив і з усіх його вчинків була тобі користь велика. Він одважував душу свою, щоб убити фили-стимця, і Господь подав усьому ізраїлеві перемогу ве-лику. Ти се бачив сам і веселився. Про що ж тобі брати на себе гріх, проливаючи безвинну кров і вби-ваючи Давида без причини“. Послухав Саул Йонафа-на і поклявся: „Так певно, як Господь живе, він не вмре“. Покликав тоді Йонафан Давида та й передав йому всю цю розмову і привів Давида до Саула, і був Давид у його при боці, як і перше. Та напав на Са-ула злий дух від Бога, і він сидів раз дома і держав у руці свого списа, тим часом як Давидова рука дзво-нила в струни. І хотів Саул прибити Давида списом своїм до стіни, та Давид відскочив перед Саулом, а список встромивсь у стіну; і втік і врятувався Давид ті-єї ночі. Саул послав слуг в Давидову домівку стерег-ти його, щоб завтра його вбити Та Мелхола, жінка його, спустила його через вікно,—так він і втік та й врятувався. Мелхола ж узяла подобину чоловічу, по-ложила в постіль, а в головах положила козячу шку-ру та прикрила одяжою; як же прислав Саул слуг взяти Давида, сказала: „Він нездужає“. І послав Са-ул слуг, щоб оглянули Давида, та й наказав: „При-несіте його сюди з постіллю, щоб убити його“. Але

прийшли посланці, аж се на постелі лежить подобина, а в головах у неї козляча шкурка з шерстю. Розгнівався Саул на Мелхолу: «Чому ти так мене ошукала, що дала ворогові моїому втекти?» Та відказала Мелхола Саулові: „Він грозив мені: пусті мене, а то вбю тебе“.

Давид державсь у пустелях, на неприступних місцях, а Саул шукав його, щоб стратити. Бувало, що сам Саул попадав до рук Давидових, але той не чинив йому нічого злого. Раз, шукаючи Давида, зайдов Саул у печерю, де сидів Давид із своїми людьми. Саул не завважив Давида, який непомітно врізав полу в Сауловій одежі, а самого не рушив. Коли ж вийшов Саул з печери, Давид вийшов слідом за ним і крикнув йому oddaleki: «На що ти слухаєш людського наговору, що Давид хоче лиха тобі? От і сьогодні Господь оддавав тебе в руки мої у печері, та я оцадив тебе. Ось поглянь, у мене в руці клапоть з одежі твоєї: я врізав поли в твоїй одежі, а тебе не вбив. Отже зрозумій, що я не мислю тобі зла і зради, а ти наважився загубити мою душу. Нехай же Господь розсудить між нами». Саул, почувши се, заплакав і сказав: „Знаю, що ти будеш царем і що в твоїй руці остоїться царювання над ізраїлем. Поклянися ж мені Господом, що не викорениш нашадків моїх після мене“. Давид поклявся. Тоді Саул вернувся до дому, а Давид з своїми людьми подався в інше безпечне місце.

Другого разу подавсь Саул з трьома тисячами людей шукати Давида в пустелі Зуф. Давид вислав вивідувачів і довідався, що Саул отаборився на горі Гахилі. Прийшов туди Давид непомітно і бачить: спить Саул у шатрі, а спис його стремить у землі в головах його; люде ж лежать навколо його. Взяв Давид списка й посудину з водою, що були в головах у Саула, та й пішов собі, і ніхто не бачив, не знав, не прокинувсь. Тоді одійшов Давид, став на вершині гори oddalik так, що між ними була велика просторінь, та й крикнув до людей та до Авенира, воєначальника Саулового: «Не відклиknешся, Авенире?». І відказав Авенир: «Хто ти такий, що покликуєш і не

:покоїш царя?» Давид озвався: «Чом ти не стережеш твого царя? Бо се хтось з людей пробравсь був, щоб убити його. Подивись лишенъ, де царський спис і копівка з водою, що стояли в головах у його?»

Саул впізнав Давидів голос і каже: „Чи се ж не твій голос, мій сину, Давиде?“ І сказав Давид: «Мій голос, царю. Чого ж се ти женешся за мною? Що я вчинив, і яке зло в руці моїй?»

І відказав Саул: «Провинив я; вернись назад, сину Давиде; ніколи вже не засмучу тебе, тим що моя душа тобі сьогодні була дорога: нерозумно чинив я й проступився тяжко». Давид відказав: «Ось царський спис; некай хто з слуг прийде сюди й візьме. Як дорога мені була сьогодні душа твоя, нехай така дорога буде душа моя Господеві, і нехай Він рятує мене з усякої біди».

І відказав Саул Давидові: „Благословен єси, мій сину Давиде“. І пішов Давид своєю дорогою, а Саул вернувсь додому.

6.

Зібрали філістимляне військо, щоб іти в похід проти ізраїля, й отaborилися в Сонамі. Скликав і Саул усього ізраїля та й став табором на Гелбуї. Та як побачив Саул філістимський табір, то злякався, і тяжко здрігнулось серце його. І питав Саул у Господа, та Господь не відказав нічого ні через сон, ні через священників, ні через пророків. Тоді Саул дав прибічникам своїм наказ: «Знайдіть мені жінку-чарівницю; піду до неї та спитаю». Відказали йому прибічники його: „В Аендорі є така жінка, що віщує за підмогою висваного з того світа духа“. Здійняв Саул одіж свою, одяг другу та й пішов із двома провідниками в дорогу. Прийшли вони вночі до жінки, і він просить: «Поворожи мені і виклич, кого я назву тобі». Жінка відказала: „Ти знаєш, що вчинив Саул, як повикоренював із землі чарівників і ворожбитів; на що ж ти ставляєш сіть мені, щоб загубити мене з світу?“ Саул поклявся її Господом, що не буде їй вини в цій справі, і сказав їй викликати Самуїла. Як побачила жінка Самуїла, то скрикнула голосно та й

каже Саулові: „Чому обманув мене? Ти ж Саул!“ І відказав їй цар: „Не бійся. Що ти бачиш?“ — „Бачу, — каже, — неначе Бог виходить з землі“. Питає в її: „Який він з виду?“ — „Виходить старий чоловік, закутаний в довгу одежду“. Зрозумів тоді Саул, що се Самуїл промовив до Саула: „На що ти тревожиш мене? На що викликав мене?“ Відказав Саул: „Я у великій тісноті, бо філистимляне єють проти мене, а Бог відступив од мене і не відказує вже мені ні через пророків, ні через сон: от я й звелів тебе викликати, щоб навчив мене, що мені чинити“. Почув на се Саул таку відповідь: „Чого ж мене питаєш, як Господь відступив від тебе і зробив тобі ворогом? Оце ж Господь і вчинить, що обявив через мене: відніме царство з рук твоїх та й oddастъ його близньому твому Давидові. Ти не слухав повелінь Господніх, за те вдіє тобі тепер Господь от що: ізраїля видасть Господь укупі з тобою філистимляnam у руки; завтра ти й сини твої будете зо мною“.

Упав Саул на землю, бо злякавсь слів Самуїлових, а до того й обез силів, бо не єв нічого увесь день той й усю ніч.

Кинеться ж жінка до Саула і каже йому: „Оце твоя служка послухала тебе й одважила життя своє за тебе та й уволила волю твою. Та ж послухай і ти голосу мого: дам тобі трохи попоїсти; як попоїси, то набереш сили, щоб піти в дорогу“. Він не хотів, та почали вговорювати його слуги вкупі з жінкою, і він послухав їх, устав з землі і сів на постелі. А було у жінки годоване телятко вдома; от вона хутенько за колола його, взяла муки, замісила та й спекла коржів, подала Саулові і слугам його, і вони, попоївші, пустились іще тієї ж ночі в дорогу.

Нешаслива була та війна для ізраїльтян. Повтікали вони перед філистимлянами й полягли побиті на горі Гелбуї. Філистимляне гнали за Саулом і за синами його і повбивали синів Саулових Йонафана, Аминадава і Малхисую. І стала битва проти самого Саула дуже гарячою, і був він тяжко поранений стрілами. Тоді прохав Саул свого зброєношу: „Вийми з

пихви меча твого та й прокопи мене, щоб не наско-
чили сі необрізані та не чинили наруги надо мною".
Зброєноша ж не вволив його волі, бо й собі злякав-
ся; тоді Саул ухопив меча та й кинувсь на його. По-
бачивши, що Саул мертвий, зброєноша й собі ки-
нувсь на меча та й умер при його боці.

Так зійшли з світу того самого дня Саул, його
три сини, зброєноша його й майже всі прибічники
його.

Другого дня, прийшовши обдирати побитих, фи-
листимляне знайшли Саула з його трома синами, по-
відтинали їм голови, поздіймали з них зброю та й
послали по цілій филистимській землі навкруги, щоб
обвістити се по зборах ідолів своїх і між народом.
Зброю Саулову зложено в храмі Астарти, а трупайого по-
вісили на Бетсанському мурі. Коли прочули горожа-
не Явиса Галаадського, що виробляли филистимляне
з Саулом, то рушили всі сильніші мужі, ішли всю
ніч і взяли тіло Саулове й трупи синів його з Бет-
санського муру, а вернувшись у Явис, спалили їх там.
Кості ж поховали під дубом у Явисі і постили сім
день.

По Сауловій смерті приходить на третій день до
Давида чоловік із табору Саулового; одіж на йому
роздрана, а голова порохом посипана. Приступивши
до Давида, росповів він, що військо Саулове повтіка-
ло з бою, багато військових полягло; полягли й Са-
ул та син його Йонафан. «Як же ти знаєш, що Са-
ул та Йонафан померли?» — запитав Давид. „Дове-
лось мені іти Гелвуйськими горами, — одповів моло-
дик, — коли ж дивлюсь: Саул настромивсь на свого
списа, а колесниці наближаються до його. Обернувшись
він та, побачивши мене, просить: «Приступи до ме-
ме та завдай мені смерть, бо трівога смертна обняла
мене, а душа ще вся в мені». І приступив я й зав-
дав йому смерть, бо я знов, що він не житиме. Тоді
зняв я з голови в його царський вінець і запинку з
руки в його та й приніс оце“.

Почувши се, роздер Давид одіж свою, так само й
його прибічники. «Як же ти не боявсь простягнути
руку, щоб убити помазанника Господнього!» — сказав

Давид. Покликав слугу й наказав: «Убий його!» Той рубнув, і вмер вістник. Давид же сказав: „Кров твоя на голові твоїй; засуд на себе видав ти словом своїм“.

Сумували Давид та ті, що були з ним, плачучи, й постили до вечора по Саулові і по його синові Йонафанові і по людові ізраїльському, що поліг від меча.

Давид зложив жалібну пісню над Саулом та Йонафаном.

Після цього Давид, по волі Божій, пішов в Хеврон. Прийшли туди мужі Юдині та й помазали там Давида царем над Юдиним домом. Воєначальник же Саулів Авенир поставив царем сина Саулового Євосфея. Таким чином Давида визнало спочатку лише одно коліно Юдине. Почалася війна між Давидом та Євосфеєм, яка тривала п'ять літ. Давид все більше убивавсь у силу, а нарешті Євосфей загинув од руки своїх таки прибічників. Вони гадали сим вчинком здобути собі ласку у Давида, але він за сей злочин покарав їх на смерть.

По смерті Євосфея поприходили всі голови ізраїлеві в Хеврон, і вчинив Давид перед лицем Господнім умову з ними, і помазали вони його царем над Ізраїлем. Було тоді Давидові тридцять років, як почав він царювати.

8.

Поставлений царем над усім народом єврейським, Давид надумав поставити столицю на такому місці, що не належало до жадного коліна, щоб не було змагання між окремими колінами. Для того завоював він фортецю Єрусалим, що була на горі Сионі, — се місце ще й досі не було звойоване євреями і перебувало в руках іанаанського племені Євусеїв. Ся фортеця була неприступна, і євусеї, глухуючи, казали до тих, що облягли їх: «Не вийдете сюди, сліпі й криві проженутъ вас». Але Давид притупом взяв фортецю Сионську, і тала вона зватися містом Давидовим. Тут Давид збудував і палац, — Тирський цар Хiram, шукаючи союзу з Давидом, прислав йому кедрового лісу та добріх майстрів будівничих. В той самий час

щасливо воював Давид з филистимлянами і високо підняв державу Єврейську.

Тоді надумав Давид перенести до нової столиці і велику святиню народню—ковчег закону, який перебував у Киряфіримі. Зібрав він начальників військових, мужів громадських та 30 тисяч війська, щоб урочисто перевезти святиню. Положили ковчег на нову колесницю та й вивезли з дому Аминадава, і провожали його сини Аминадавові, Оза та Ахія. Давид же і всі сини Ізраїлеві грали перед Господом на всяких музичних приборах із дерева кипарисового і на цитрах, арфах, бубнах, гусялях та цимбалах. В дорозі ухопив Оза за ковчег, щоб його придержати, бо вошли зноровились і нахилили його, і в той час Оза упав мертвий коло ковчегу. Зажуривсь Давид тяжко, що Господь убив Озу, і промовив: „Як же ж то ввійти ковчегові Господньому до мене?“ Не було Давидові тоді втіхи, щоб перевести ковчег до себе, в Давидів город, і звелів завести його в господу Аведара. Перебував там ковчег три місяці, і благословив Господь Аведара і всю господу його.

Пригадав Давид, що ніхто не повинен носити ковчега, окрім левитів, покликав священників Садока та Авіяфара й левитів і сказав їм: «Освятіте себе й перенесете ковчег Господа на місце, що я приладив для його. Бо раніше, як не було вас, Бог покарав нас за те, що ми не шукали його як слід». І несли сини Левіїв ковчег Божий на плечах на жердках, як звелів Мойсей по слову Господньому. Звелів Давид левитським начальникам приставити своїх братів, грачів на приборах музичних, на псалтирях, цитрах та цимбалах, щоб роздавався голос радощів. Так переносили ковчег з веселощами і трубними звуками, і сам Давид разом з іншими грав і скакав у радощах перед Господом. Бачучи те з вікна, як увіходив ковчег в Давидове місто, Саулова дочка Мелхола, жінка Давидова, почула погорду до його і зганила його в своєму серці.

Принесли ковчег Господень і поставили його на призначе місце перед намету, що спорудив Давид, і принесли Богу жертви. Тоді Давид поблагословив на-

рід іменем Господа і поставив на службу перед ковчегом Господнім кількох левитів, щоб служили біля його.

Як прийшов Давид додому привітати родину свою, зустріла Давида Мелхола словами: „Але ж бо й поважно виступав сьогодні цар ізраїлів, обнажуючись перед очима служебок, підданих своїх, начеб який веселий пустяка!“ Відказав на се Давид Мелхолі: «Перед Господом, що волів вибрати мене, ніж отця твоого й увесь дім його, та поставив мене царем над народом Господнім, перед тим Господом я буду скакати й грати; а навіть впокорюсь і буду понижувати себе ще більш, ніж сьогодні.»

Настав спокій у землі єврейській, і надумав Давид замісць скінії збудувати величний храм Господу. Промовив цар до пророка Нафана: „Оце я живу в кедровій палаті, а ковчег Господень знаходиться за наметовими полотнами“. Але Бог дав знати через пророка, що нема Його волі на те, бо, часто воюючи, Давид пролив багато крові людської. Господь сказав Давидові, що храм збудує син його, який буде царем після його та царюватиме в мирі і спокої.

—9.

Була війна Ізраїля з амонитянами. Давид виправив проти них військо під проводом Йоава. Ізраїльтяне побили амонитян та облягли Раву, тим часом як Давид зоставався в Єрусалимі.

Раз увечорі Давид проходжувавсь по даху своєї царської палати й вгледів з даху молодицю, як вона купалась, а молодиця була дуже вродлива. Послав Давид роспитатись, хто тая молодиця. І сказали йому: «Се Вірсавія, жінка Урії». Давид велів привести її, а до Йоава послав сказати, щоб прислав до його Урію. Коли той прибув, Давид роспитався, як ведеться Йоавові, як стоять речі в війні та й каже до Урії: „Іди додому та помий собі ноги“. І як вийшов Урія з царської палати, понесено за ним страви царські. Та Урія ліг спати у воріт царської палати з іншими слугами й не пішов додому. Коли переказали про се Давидові, поспитав цар у Урії: «Ти прийшов з доро-

ги, чом не йдеш у свою господу?» Відказав Урія Давидові: „Ковчег Божий та Ізраїль і Юда пробувають у наметах, і пан мій Йоав та слуги пана моого таборяться в чистому полі, а мені б то пробувати в домівці, щоб їсти, пити та спати? Клянусь життям твоїм і життям душі твоєї, того я не зроблю!» Написав Давид листа Йоавові та послав Урією, а в листі прописав, щоб поставити Урію у кипучому бою спереду та й відступитись од його, так щоб його вбито. От і поставив Йоав Урію, облягаючи місто, на такому місці, де знат, що там стояли люде хоробрі. І як ударили з города на Йоава, полягло скілька військових слуг Давидових, та знайшов там смерть і Урія. Послав Йоав і зясував Давидові увесь перебіг бою, і росповів посланець Давидові: «Ті люде переважили нас; вони вийшли проти нас у чисте поле; тоді мусіли ми напирати на них аж до міської брами; та з муру стали стріляти стрільці, так що полягли деякі з слуг твоїх, і вмер також слуга твій Урія.» Сказав на се Давид посланцеві: «Скажи так Йоавові: не журись, бо меч пожирає то сього то того; бий сміливо на місто і зруйнуй його».

Довідавшись Урієва жінка, що чоловік її Урія поліг, оплакувала його, а як минув час плачу, послав Давид і приведено її в палату його, і стала вона його жінкою, і породила йому сина.

Було те, що вчинив Давид, не до вподоби Господеві, і послав Господь пророка Нафана до Давида. Сей прийшов до його та й сказав йому: «Було собі два чоловіки в одному місті—багатий і вбогий. У багатого були вівці й корови у великому множестві; в убогого ж не було нічого, тільки одна ягничка, що він собі купив і згодував та що росла в його разом з його дітьми; з його хліба їла вона, з його кубка пила, на його лоні спала й була йому наче дочка. Аж ось якось прийшов хтось одвідати багатого чоловіка, та сей пожалував взяти з овечок або корів своїх, щоб наготовити гостеві, а взяв ягничку в убогого чоловіка та й зготовив її тому, що одвідав його».

Закипів Давид гнівом на того чоловіка та й каже Нафанові: „Так певно, як жив Господь, чоловік,

що вкоїв таке, заслужив смерть; а за ягничку мусить вернути вчетверо, за те що вчинив такий учинок і не змилосердивсь!».

Відказав тоді Нафан Давидові: „Чоловік той—сестри сам! Так говорить Господь: я, Бог Ізраїль, помазав тебе царем над ізраїлем і рятував тебе з руки Саула, передав тобі дім пана твого, й передав тобі дім Ізраїль і Юдин, а коли б сього було мало, я дав би тобі ще й більш тим або сим чином. На що ж ти так змаловажив слово Господне і вчинив те, що Мені не до вподоби? Урію вбив єси мечем, а жінку його взяв за жінку собі. Оце ж не відійде на віки меч від дому твого. Нашлю лиху годину на тебе з твого таки дому. Бо хоч ти се вчинив потай, то я мою грізьбу справджу перед усім ізраїлем і перед очима самого сонця!“

Давид промовив Нафанові: „Провинив я Господеві гріхом“. І відказав Нафан Давидові: „І Господь прощає тобі гріх твій, ти не вмреш. А що тим учинком подав ти ворогам Господнім привід його хулити, так син твій, що в тебе народивсь, мусить умерти“.

Пішов собі Нафан додому, Господъ же вдарив дитину, що її вродила Давидові жінка Уріна, так що воно занедужало. Моливсь Давид Богу задля хлопятка, й постив, і лежав цілу ніч долі; та вмерла дитина. Мав після Давид другого сина од Вірсавії і назвав його Соломон, і Господь злюбив його. Передав його Давид під догляд пророкові Нафанові, а сей назвав його Едилія (улюблений Богом).

10.

Постарівся Давид і ще за життя свого призначив наступником собі Соломона, сина свого од Вірсавії. Наказав він посадити Соломона на свого мула та везти до потоку Гіону: „Нехай там помажуть його священник Садок і пророк Нафан царем над ізраїлем; тоді трубіть у трубу й викликуйте: Нехай живе цар Соломон! Потім проведіть його сюди, нехай увійде й сяде на мойому престолі і нехай він буде царем замість мене“. І вчинили так. Взяв священник Садок олійного рога із скінії та й помазав Соломона.

Тоді затрублено в трубу, і ввесь люд викликував: „Нехай живе цар Соломон!“ Ішов увесь народ позад його, і грали люди в сопілки й радувались. І Давид вклонився на ложі своєму наступнику.

Як же прийшла година ємерти Давидові, заповів він синові своєму Соломонові: «Я йду оце в ту дорогу, що нею увесь світ іти мусить, ти ж кріпися й покажи себе мужем. І пильний того, що єимагає Господь, Бог твій, від тебе: ходи путьми Його й держи Його встановлені, заповіді, права і свідчення, як се написано в Мойсеєвому законі, щоб бути тобі розважливим у всьому, що чинитимеш, і всюди, куди обернешся. Тоді Господь справдить словоє, що прорік про мене, а воно таке: Коли сини твої будуть вважати на путь, щоб ходити передо мною в правді від усього серця й від усієї душі, то не перестануть нашадки твої сидіти на престолі ізраїлевому».

І почив Давид із отцями своїми, й поховано його в Давидовому городі. Царювання ж Давидового над ізраїлем було сорок год: в Хевроні він правив сім год, в Єрусалимі тридцять і три годи.

Цар Давид написав і полишив нам багато святих пісень чи псалмів. Псалми Давидові читаються в церкві за Службою Божою.

III.

СОЛОМОН.

(3 Цар., I—XI; 2 Парал., I—IX).

1.

Царювання Соломона було мирне і щасливе. Вславився він багатством своїм, особливо ж своєю мудростю, що дивувала усіх по цілому світі. Сю мудрість виявив Соломон у тому, як він правив царством та творив суд, а також у святих книгах, які написав він — «Притчі Соломонові», «Еклезіаст», «Пісня Пісень».

Звелів Соломон зібратися в Гаваон, де стояла скіння Мойсеєва. Тут приніс Соломон тисячу всепалінь.

У Гаваоні ж обявивсь Господь Соломонові вночі, і сказав йому: «Прости, що дав би Я тобі». І відказав Соломон: „Вчинив єси раба Твого намість отця моого Давида царем; але я ще молодий і обертаюся перед народу Твого, що вибрав Ти собі, такого великого народу, що не можна його ні злічити, ні переглянути; то ж дай слузі Твоїму розумне серце, щоб йому правити народом Твоїм і вміти розбрати між добрим і лихим,—бо хто зможе правити сим величезним народом?“

І вподобав Господь, що Соломон просив цього, і сказав йому: „За те, що ти просив цього, а не ви прошував довгого віку, або багацтва, або смерті ворогів твоїх, а прохав розуму, щоб уміти судити, то Я вволяю твою волю: даю тобі мудре й розумне серце, так що рівні тобі ні перше тебе не було, ні після тебе не зявиться. І тим, чого не прохав єси, наділяю тебе: і багацтвом, і славою, так що рівні тобі не буде між царями, покіль віку твого; і коли ходитимеш путьми Моїми, пильнуючи установ Моїх і заповідей Моїх, як отець твій Давид ходив, так дам тобі й вік довгий“.

Вернувшись ж в Єрусалим, приступив Соломон перед ковчег закону Господнього, приніс жертви все-палення й жертви мирні та зладив велику гостину для всіх слуг своїх.

2.

Прийшли дві молодиці до царя. І каже одна молодиця: „Я й оця молодиця живемо в одній хаті, і я породила при ній в тій хаті; на третій же день, як я породила, злягла й ся молодиця. І були ми вдвох; нікого чужого з нами в хаті не було. І вмер син сієї молодиці вночі, бо вона приспала його; вона ж устала перед ночі, взяла мою дитину зпід моого боку, тим часом як я спала, та положила її до свого лона, свою ж мертву дитину положила до моєї груди; встала я вранці годувати дитину мою, а воно мертвє. Та як я придивилась до його пильно, бачу, що се не моя дитина“.

Друга ж молодиця каже: „Ні, моя дитина жива, а твоя дитина мертвa“. А та знов: «Ні, твоя дитина мертвa, а моя живенька». І змагались так перед царем. І повелів цар. «Подайте мені меча». Як же принесено меча перед царя, повелів він: «Розітніть живе хлопятко на двоє та й дайте сій половину і тій половину». І каже тоді молодиця та, що дитина в її була жива, царевi,—бо серце її заворушилось з жалю за сином своїм: „Благаю тебе, добродію мiй, oddай їй живеньку дитинку, не вбивай!“ А друга промовила: «Нехай не буде ні менi, ні тобi, розтинаiте!» Тодi розсудив цар: „Оддайте тiй першiй живу дитинu, не вбивайте! То її матi“.

Як почув увесь ізраїль про царський присуд, сповнились усі шаною й страхом перед царем,—бо зрозуміли, що в йому був Божий розум, щоб судити.

3.

I жили Юда й Ізраїль за час Соломона спокiйно, кожен пiд виноградом своїм й пiд смоквою своєю, моноголічнi як пiсок у морi, iли, пили й веселились. Царською трапезою користувались тисячi людей. Багацтво царя й народа все зростало. Кораблi Хiramовi привозили з Офіру золото, дорогоцiнне камiння, слонову кiсть, червоне дерево, чужостороннi звiрi і птицi. Побудував Соломон i свої кораблi бiля Елафу на Червоному морi і провадив широку торгiвлю, що давала великi прибутки. I було в золотi, що приходило до Соломона кожного року, ваги 666 талантiв, oprich того, що приходило од продавцiв та з торгу купецько-го й вiд усiх царiв арабських i вiд намiсникiв земських.

Ta не так багатством славiвся Соломон, як мудрiстю своєю. Надiлив Бог Соломона великою мудрiстю постерiгання та багацтвом духа. I був вiн мудрiший над усi люде, i славне було iмя його мiж усiма народами навкруги. Вирiк вiн три тисячi приповiстей та тисячу пять пiсень. Знав вiн говорити про дерева од кедра на Ливан-горi і до iкопу, що виростає з муру; говорив i про четвероногого звiря й про птицю, про полоза й рибу. Увесь свiт жадав бачити Со-

ломона, щоб чути премудре слово його, що вложив йому Бог у серце. І приходили з усіх народів послухати премудrosti Соломонової.

Перечула про славу Соломонову цариця Савська і прибула випробувати його загадками. Прибула вона до Єрусалиму з велими великим двором, а верблюди несли паща й багато золота та дорогоцінного каміння. Прибувши до Соломона, бесідувала вона з ним про все, що мала на серці, а Соломон давав їй відповіді на всі питання. Не було нічого невідомого цареві, чого б він їй не вияснив. Як побачила цариця Саєська всю мудрість Соломонову, палати, що збудував він, наїдки до його столу, житла прибічних його й стрійність слуг його та іх одіж та всепалення його, що він приносив у храмі Господньому, то й сказала цареві: „Щира правда була все те, що мені передиковано в моїй землі про твої обставини й про твою мудрість. Не хотіла я няти віри переказам, аж покільки прибула сама та й побачила все своїми очима. Та мені й половини не сказано. У тебе більш мудрості й заможності, ніж іде чутка, що я перечула. Щасливі люди твої й щасливі слуги твої, що повсякчас перед тобою стоять і слухають мудрості твоєї! Хвала Господеві, Богу твоему, що йому було залюбки посадити тебе на престолі ізраїлевому. Віковічно влюбив Господь ізраїля, коли поставив тебе царем, щоб чинив ти суд і правду“.

І подарувала вона цареві сто двадцять талантів золота й велику силу пащів та дорогоцінного каміння. Дав і цар Соломон цариці Савській усього, чого жадала й прохала, понад те, що їй дарував як гостинець царський.

4.

Хiram, цар Тирський, що завше був щирим приятелем Давида, як скоро прочув, що Соломона помазано на царство, послав своїх послів до нього. Соломон з свого боку послав послів до Хирама і просив його: „Ти знаєш, що мій отець, Давид, не спромігся збудувати дім Господа, Бога свого, через війни з прибережними народами, покільки Господь не положив іх під

ноги йому. Тепер же Господь дав мені мир навколої. Нема в мене противника, нема перепон. От і задумав я збудувати дім Господа, Бога моого. Тож повели, щоб нарубали мені на Ливані кедрини; мої служби працювати будуть разом з твоїми службами, плату ж за слуг твоїх даватимуть тобі, яку б ні призначие: бо сам знаєш, що у нас нема людей, що вміли б так дерево рубати, як сидонці». Просив також Соломон прислати чоловіка, тямущого в будівництві та різьлярстві. Хiram вволив волю Соломонову й прислав чоловіка Хiram-Абія, що ємів робити містецькі все, що йому буде доручено, та відступив Соломонові кедрини й кипарису, скільки він зажадав. Соломон же давав Хiramові що року двадцять тисяч м'р пшениці на харчування слуг його і двадцять мір олії з битих оливок. І був мир між Хiramом і Соломоном.

Наложив Соломон панщину на всього ізраїля, і було панщан тридцять тисяч чоловіка. Посилав їх на Ливан гору по десять тисяч що місяця, на переміну: по місяцю були вони на Ливані, а по два місяці до ма. Адонирам же був доглядником над панщиною. І було в Соломона ще сімдесят тисяч двигарів і вісімдесят тисяч каменярів у горах, не рахуючи настежників, призначених Соломоном над роботою, а було їх три тисячі триста. Дав також цар наказ привозити величезне тесане каміння.

Почалось будування на вершку Морія у 480 році по виході ізраїльтян із Єгипту, будовано ж храм сім літ з половиною.

3.

Коли закінчено будування, скликав Соломон громадських мужів ізраїлевих і всіх голів у колінах ізраїльських до Єрусалиму, щоб перенести ковчег завіту Господнього з Давидового города, себто з Сиону. Взяли священники та левіти ковчег Господень, з усім святим знарядом, що був у наметі, і понесли до храму. Цар Соломон і вся громада ізраїльська, що прийому скупилася, ішли перед ковчегом, тим часом як жертвовано єли й вівці, стельки, що не зложити їм і ліку. Внесли священники ковчег завіту Господнього

на його місце, у Святеє Святих, під крила херувимів, що прикривали ковчег і знімались зверху його. Як же повиходили священники із Пресвятої Святині, сповнила хмара храм Господень. І не могли священники за хмарою стояти там і служити службу, бо храм Господень сповнився славою Господньою.

Тоді промовив Соломон: «Хвала Господеві, Богу ізраїлевому, що глаголав устами своїми панотцеві моїому Давидові і нині справдив те рукою своєю! Бо було вже в моого панотця на думці збудувати храм імені Господа, Бога ізраїлевого, та Господь сказав йому: що задумав єси збудувати храм, се добра в тебе думка, тільки ж не ти будуватимеш мені храм, а твій син, той збудує храм імені моїому. І справдив Господь слово своє, що виповів, бо я вступив на місце панотця моого Давида й засів на престолі ізраїлевому, як обітував Господь, і збудував храм імені Господа, Бога ізраїлевого, і приладив місце на ковчег, що в йому завіт Господень, зложений ним із батька-ми нашими, як визів їх із Єгипту».

Приступив Соломон до жертвника Господнього поперед всієї громади ізраїлевої, зняв руки свої до неба і виголосив молитву про всіх, хто буде коли молитися в храмі сім: «Господи. Боже ізраїлів! Нема бога, що був би Тобі рівний, ні на небі вгорі, ні на землі внизу. Ти хорониш заповіт і милість слугам Твоїм, що ходять перед Тобою з усього серця. Небо й небо небес тебе не обіймуть, ато жби сей храм обняв, що збудував я Тобі. Та зглянися на молитву й благання слуги Твого, Господи, мій Боже, і почуй взвикання й мольбу мою. Нехай очі Твої вночі й у день споглядають на храм сей, на се місце, що про його обітував єси: ім'я Мое буде там! Вислуховуй мольбу слуги Твого й народу Твого Ізраїля, коли вони будуть молитися на сьому місці. Вислуховуй в місці пробужку Твого, на небі, вислуховуй і милосердися! Коли Твій нарід Ізраїль буде звойований ворогом, за те що провинив, та обернутися вони до Тебе й узнають ім'я Твоє, та благатимуть Тебе в сьому дому, тоді Ти почуй з неба й прости гріхи Твого народа Ізраїля й приїди їх назад у ту землю, що на-

ділив єси батькам іх. Усяку молитву, всяке благання кожної людини з усього народу Твого ізраїля, коли вони почують горе в серці своїму й простянути руки свої до цієї святині, почуй у небі, в місці пробутку Твого, й помилуй; вчини й відплати кожному по заслугі його, так як Ти знаєш серце його, один бо Ти знаєш серце всіх синів людських. Коли ж би й чужинець, що не з Твого народу ізраїля, прийшов із далекого краю задля імення Твого, — прийшов і молився перед сим храмом, то почуй й його з неба, з місця, де престолуєш, і вчини все те, про що покликатиме до Тебе, щоб усі народи на землі узнали ім'я Твоє».

Як докінчив Соломон всі ці молитви й благання до Господа та піднявся із перед жертовника Господнього, де стояв навколошках із простягнутими у небо руками, тоді спав з неба вогонь і поглинув всепалення і жертви, і слава Господня сповнила храм. За тим Соломон благословив усю громаду ізраїля, і принесено в жертву сто двадцять тисяч овець і двадцять дві тисячі волів.

6.

Та конець царювання Соломонового не був такий славний, як його початок. Був він надто женолюбивий; окрім дочки фараонової, набрав собі багато жінок з тих народів, що про них заповідав Господь синам Ізраїлевим не знатися, бо прихилять вони серця чоловіків до богів своїх.

Коли Соломон став старий, то жінки його прихилили його до чужих богів, серце його не було вже зовсім віддане Господеві, Богові його, як серце батька його Давида. От і став Соломон служити Астарті й Молохові, збудував божницю про Хамоса моавійського та про Молоха амонитського.

Розгнівався Господь на Соломона, що він став одступником від Господа, Бога ізраїлевого, і не додержав того, про що Господь заповідав йому. І сказав Господь Соломонові: «За те, що таке у тебе діється, і ти не пильнуєш заповіту Мого, що дав Я тобі, ані Моїх установ, що Я заповідав тобі, Я розділю на ча-

сті царство твоє й наділю його слузі твойому; але за твого життя я не вчиню сього. Та й не відійму всього царства: одно коліно дам синові твойому задля слуги мого Давида та задля Єрусалиму, що Я вибрав Собі».

Великі витрати цареві отягчили нарід тяжкими податками, і нарід ремствуває на Соломона.

Зазнав в старості Соломон і тяжких ударів од ворогів своїх — від Адада, нащадка колишнього царя едомського, звойованого Давидом, та од Разона сирійського.

Найтяжчого удару дістав од Ієровоама — урядовця Соломонового, що збунтувався проти нього. Се був чоловік храбрий, то ж Соломон, вбачаючи, що молодик тямуєший хоч до якої роботи, поставив його додглядником над поборами в цілому коліні Йосифовому. Сталося одного часу, що Ієровоам вийшов із Єрусалиму, і зустрів його в дорозі пророк Ахія з Силому. Зійшлись вони сам на сам у чистому полі. І віздер Ахія свою нову одежду на дванадцять частин та промовив до Ієровоама: «Візьми собі десять частин, так бо говорить Господь, Бог ізраїлів: ось я роздеру Соломонове царство та й передам тобі десять колін, однож коліно удержанеться при ньому задля раба моого Давида й задля Єрусалиму, міста, що вибрав я з усіх колін ізраїлевих».

Хотів Соломон стратити Ієровоама, але Ієровоам утік у Єгипет до Сусакима, царя єгипетського, та й пробував там до смерті Соломонової.

Царював Соломон в Єрусалимі над усім ізраїлем сорок років і спочив з батьками своїми, й поховано його в Давидовому городі, а намість його став царем син його Ровоам.

Ровоам подавсь у Сіхем, бо в Сіхемі скупивсь весь Ізраїль, щоб голосити його царем.

Став нарід промовляти до Ровоама: „Батько твій наложив на нас важке ярмо; полегчи нам тяжку службу, будемо служити тобі“. Відказав він їм: „Ідіте ще на три дні назад і приайдіть тоді знов до мене“. Нарід гозійшовся. Радився Ровоам із старими мужами, що були з батьком його Соломоном за життя його,

І вони радили йому: «Коли ти вволиш волю цього народу й до їх нахилишся та послухаєш їх і приязну відповідь ім даси, так вони повсякчасно слухатимуть тебе». Але він знехтував раду, що раяли старці громадські, та радивсь із молодими, що вирошли вкупі з ним і тепер служили йому. Молодики ж радили йому так відповісти: «Коли мій батько накладав на вас тяжке ярмо, то я зроблю його ще більш важким; коли мій батько карав вас бичами, то я каратиму скорпіонами». Як же Ієровоам і ввесь народ прийшли до Ровоама на третій день, дав цар народові жорстоку відповідь, бо не прихиливсь до ради, що старші дали йому.

Як побачив весь ізраїль, що цар не послухав іх, то дав цареві таку відповідь: «Що за честь нам у Давиді? Яке насліддя в синові Єсейовому? Гей, ізраїлю, додому! Дивись на свій дім, Давиде!» I розійшлися ізраїльтяне у свої домівки.

Царював Ровоам тільки над тими ізраїльтянами, що були в городах Юдиних. Як же поїхав Ровоам з начальником Адонирамом стягати податки, то ізраїльтяне вбили Адонирама камінням на смерть, а сам цар вскочив на свою колесницю та й утік у Єрусалим. Так відпав ізраїль од дому Давидового.

Як же довідались ізраїльтяне, що Ієровоам вернувся, послали й покликали його на народні збори та й поставили його царем. До Давидового дому пристало коліно Юдине, а після ще—коліно Веніаминове. Сі два коліна утворили царство Юдейське. З решти колін утворилося царство Ізраїльське.

Царі Юдейські та Ізраїльські.

Ієровоав думав собі: «Царство може відпасти назад до дому Давидового, коли народ ходитиме до Єрусалиму приносити жертви в Господньому храмі. Тоді серця народу стануть прихильнятися знов до Ровоама, царя Юдиного». Порадившись, виготовив він

два золотих тельці й промовив до народу: «Не треба вам ходити до Єрусалиму; ось тобі власні боги, ізраїлю, що вивели тебе з Єгипту». І поставив одного у Вефилі, другого у Дані. І побудував він божниці на горах та приставив жерцями яких-небудь людей, що не були з синів Левівих, постановив свято на пятнадцятий день восьмого місяця, похоже на те свято, що справляли в Юдеї, та приносив жертви сам на жертвовнику. У пятнадцятий день восьмого місяця, що його по своїй волі естановив за свято для синів Ізраїлевих, підійшов Ієровоам до жертвовника, щоб запалити кадило. В той час появивесь у Вефилю, по слову Господньому, чоловік Божий з Юдеї, саме тоді, як Ієровоам стояв коло жертвовника, щоб закадити. Чоловік той сказав: «Жертвовнику, о жертвовнику! так говорить Господь: оце народиться домові Давидовому сину, на імя Йосія, й заколюватиме на тобі жерців вишин, що кадять на тобі! Ось вам знак, що се сказав Господь: сей жертвовник розсядеться, й попіл, що на йому, розсиплеТЬся».

Як почув цар слово Божого чоловіка, простяг від жертвовника руку й повелів: «Беріть його!» І всохла рука в його, і не зміг уже її повернути до себе. А жертвовник розсівся, й попіл з жертвовника розсипався на знак, який дав Божий чоловік із наказу Господнього.

Промовив тоді цар до Божого чоловіка: «Ублагай Господа, Бога твого, і помолись, щоб мені повернути знов руку до себе!» І вблагав Божий чоловік Господа, і рука царева повернулась і стала та-кою, як вперед була. Але й після сього не звернув Ієровоам зного беззаконного шляху, а приставляв кого-небудь з людей жерцями на висотах.

Того часу занедужав син Ієровоамів Авія. І каже Ієровоам своїй дружині: „Перерядись так, щоб тебе не пізнати, що ти дружина царя, та йди у Силом. Там є пророк Ахія, який пророкував мені, що буду царем над сим народом. Він тобі скаже, що станеться з хлопцем“.

І вчинила так його дружина, рушила в Силом та й пришла до Ахійової господи. Ахія ж був невидю-

щий, бо в його з великих старощів притупились очі. Але Господь обявив Ахїї усе, то коли ввійшла вона переодягнена, почув Ахїя ходу її та й каже: «Увіходь, дружино Ієровоамова! шкода було переодягатись тобі. Мені передано жорстоку вість для тебе. Іди, скажи Ієровоамові, що так говорить Господь, Бог ізраїлів: я тебе зміж ліду підняв угору та й зробив царем над моїм народом ізраїлем і вирвав із рук у domu Давидового царство; ти ж не був таким, як мій раб Давид, що пильнував заповідей моїх і з усього серця ходив слідом за мною. А чинив більш лихого над усіх, що були перед тобою. За те пошлю я лиху годину на дім Ієровоамів. Хто в Ієровоама помре в місті, того жертимуть пси, хто ж умре за містом, того клюватимуть птиці піднебесні; се говорить Господь. Ти ж іди собі додому. Як ступить нога твоя в місто, хлопець умре; і ввесь ізраїль оплаче його, і поховають його, і він один із Ієровоама ввійде в гробовище, бо в ньому було ще таке, що подобалось Господеві в Ієровоамовому домі. І поставить Господь над ізраїлем такого царя, що викоренить дім Ієровоамів. І побє Господь ізраїля, і стане він як тростина, що хитається в воді, і вирве ізраїля з сієї гарної землі і розвіє їх поза ріку, за те, що вони потворили собі ідолів, приводячи Господа до гніву». Почувши такі прикрі слова, пустилася дружина Ієровоамова в дорогу, та саме тоді, як переступала поріг дому, хлопець умер.

Царював Ієровоам двадцять два роки. По смерті його став царем син його Надав.

Ровоам, син Соломонів, царював в Юдеї. І тут чинилося таке, що було не до зподоби Господеві. Юдеї так само доводили Його до гніву своїми гріхами, бо й вони будували собі на висотах стовпи з камінням божниці на всяких горбах й під всякими зеленими деревами та чинили всі гідноти тих народів, що Господь проганяв їх зперед синів ізраїлевих.

В пятыму році царювання Ровоамового наступив на Єрусалим єгипетський цар Сусаким. Позабрав він

твердині в Юдеї і дійшов до Єрусалиму. Тоді прийшов пророк Самей до Ровоама й до князів юдейських, що зібрались в Єрусалимі, спасаючись перед Сусакимом, і сказав до іх: «Так говорить Господь: ви покинули мене, за те покидаю й я вас, віддаючи в руки Сусакимові». Впокорились князі ізраїлеві та цар і сказали: «Справедливий Господь!» Як побачив Господь, що вони смирились, тоді прийшло слово Господнє до Самея, і сказано: «Вони впокорились: не вигублю їх і незабаром дам їм пильгу; не проллеться гнів Мій на Єрусалим через руку Сусакимову; однако вони будуть слугами йому, щоб спізнали, що то значить служити не Мені, а служити царствам земним». І прийшов Сусаким, цар єгипетський, в Єрусалим і забрав скарби з храму Господнього й скарби з царської палати.

Як посмирнішав Ровоам, то відвернувся від нього гнів Господа, і не занапастив його цілковито; до того ж і в Юдеї було таки дещо доброго. Царював Ровоам сімнадцять років. Після його став царем син його Авія.

Авія царював три роки, і була у його війна з Ієровоамом. Авія вивіз на війну чотириста тисяч, а Ієровоам виступив проти його з вісімсот тисячами. Але повтікали сини Ізраїлеві від юдеїв, і віддав іх Богу у руки їм. Усього впало вбитих у ізраїля п'ятсот тисяч людей добірних. І не прийшов вже в силу Ієровоам за часів Авії.

Після Авії став царем Аса, син його. За часів його був спокій в краю десять років. І чинив Аса, що було добре й до вподоби Господеві: повидає жертовники богів чужих, порозбивав ідолів і позириував їх дуброви, звелів юдеям шанувати Господа, Бога батьків своїх, та держати закон і заповіді.

Побудував він утверджені міста в Юдеї, бо край був спокійний, і не було війни у ті роки. Але потім почались війни юдеїв з сусідами. Перший виступив проти них Зарат з Ефіопії з численним військом, але Господь допоміг юдеям. А далі почалась довга війна

між Асою й Ваасою, царем ізраїльським, який убив **Надава**, сина Ієровоамового, і став замість його царем над ізраїлем.

Далі царем в Юдеї став Йосафат. І був Господь із Йосафатом, бо ходив він переднішими дорогами Давида, отця свого. І Господь зміцнив царство в руці його, і було в його багато добра й слави. Був страх Господень на всіх царствах країв, що навколо Юдеї, і не воювали вони з Йосафатом. Філістимляне приносили Йосафатові дари, а на податки срібло; так само й араби приганяли йому скот. І підносився Йосафат все вище в гору й побудував в Юдеї твердині та міста запасові.

Тим часом в царстві Ізраїльському царі мінялися один за одним, жорстоко винищуючи один одного з усім родом їх. Сина Ваасового Ілу убив воєначальник його Замврій, який царював усього сім день. Проти його повстав другий воєначальник Амврій і довів його до страти. Після боротьби з Фамнієм, що теж хотів царем стати, Амврій затвердився на царстві і залишив престол синові своєму Ахавові.

Ахав перевищив беззаконством усіх попередників своїх. Взяв він за себе Єзавелу, дочку царя Сидону, і з нею завів ідолопоклонство Ваалові й Астарті. Царським коштом удержувалося 450 пророків Ваалових і 400 пророків Астартиних.

В царювання Ахава припинилася війна між царствами Юдейським та Ізраїльським. Царі сі навіть поріднилися між собою, і Йосафат юдейський одружив сина свого Йорама з дочкою Ахава ізраїльського Гофолією. Але союз з нечестивим царем ізраїльським не був корисним для Юдеї, бо призводив до нечестивих впливів та стягав гнів Божий на юдеїв.

Одного разу Йосафат, цар юдейський, одвідав свого родича Ахава ізраїльського. Ахав улаштував йому бучну учту і в той час пригадав, що м'” Рамоф у Галааді, яким володіють тепер сиріяне, раніше на-

лежало до царства Ізраїльського. І сказав він Йосафатові: «Чи підеш зо мною на війну проти Рамофа Галаадського?» Йосафат відказав: «Я хочу того, що й ти; мій люд як твій люд, мої коні як твої коні. Але поспитай перше, що казатиме про те Господь». Зібрав цар ізраїльський пророки, до чотирохсот чоловіка, і спитав їх: «Чи йти мені проти Рамофа?» Вони відказали: «Іди, Господь oddаст його в руки тобі». Та сказав Йосафат: «Чи нема тут ще й пророка Господнього, щоб нам через його поспитати Господа?» Ахав відповів: «Є ще один тут такий, щоб через нього можна поспитати в Господа, та я не люблю його, бо нічого доброго мені не пророкує, а тільки лихе,—се Михей». Але на бажання Йосафатове послано по Михея.

Тим часом обидва царі, одягнені в царські ризи, сиділи на площі в воротах Самарії, кожен на престолі своєму, а всі пророки віщували перед ними. Один з них Седекія зробив собі залізні роги та й каже: «Так говорить Господь: сими виколиш ти сирійців, поки не вигубиш їх». Коли прийшов Михей, то спершу говорив те, що й інші, але говорив він так не широ, що цар промовив до його: «Ще раз і ще раз заклинаю тебе, щоб ти мені в ім'я Господнє говорив тільки правду!» Тоді сказав він: «Я бачу всього ізраїля розсипаного по горах, наче вівці, що нема в їх пастуха. І каже Господь: Нема в їх пана; нехай вертаються кожен додому».

І сказав Ахав до Йосафата: «Чи ж не казав я тобі, що він не віщує мені нічого доброго, тільки лихе?» І повелів: «Візьміть Михея й посадіть його в темницю та давайте йому хліба й води скupo, покіль я щасливо вернусь». І промовив Михей: «Коли вернешся щасливо, так не Господь говорив через мене».

Обидва царі пішли на Рамоф у Галааді. І каже цар ізраїльський Йосафатові: «Я переодягнусь та й піду до бою, ти ж будь у своїй царській одежі». І переодягнувшись цар ізраїльський та й виступив до бою. Цар же сирійський повелів тридцятьом і двом начальникам своїх бойових колесниць: «Не вдаряйте ні на кого, тільки на одного царя ізраїльського». Ті, поба-

чивши Йосафата, подумали: се мабуть цар ізраїльський, та й обступили його, але Йосафат закричав, і вони спостерегли, що се не цар ізраїльський, та й одвернули від його. Один же чоловік напяв лука та й пустив навмання стрілу й пострілив царя ізраїльського. І повелів Ахав своєму візникові: «Одвертай та вивозь мене з бойового натовпу, бо мене поранено». Та битва того дня що раз більш закипала, а цар стояв у колесниці проти сирійців та увечері ємер; кров із рані стікала в колесницю. І загукали під захід сонця в війську: «Кожен вертайсь у своє місто і в свою землю!» Привезли Ахава в Самарію та й поховали.

Після Ахава царем ізраїльським став син його Охозія. Ходив він дорогою батька свого та дорогою матері Єзавели, що доводили ізраїля до гріхів. Служив він Ваалові і вбоготворяв його та запалював гнів Господа, так само, як і батько його чинив. На другому році свого царювання упав він через ґрати своєї верхньої світлиці, занедужав та й помер.

По Охозії царював у ізраїля Йорам, який зазнав сумної долі за свій непослух Госпедеві. По волі Бога жій на царство помазаний був через пророка воєначальника Йорама Іуй з наказом вигубити увесь рід Ахавів. Так і сталося. Іуй убив Йорама й 70 його синів, Єзавелу скинуто з будинка і, як провістив їй пророк, пси іли тіло її. Потім Іуй скликав усіх жерців Ваалових наче б то для принесення урочистої жертви; коли ж вони всі зібрались у Вааловім храмі, Іуй наказав воїнам увійти туди та всіх убити. Цілий ряд царів ізраїльських після Іуя в більшій чи меншій мірі не ходили путями Господніми, і царство Ізраїльське все більше хилилося до упаду. Один з пророків іменем Божим прорік, що царство се завойоване буде чужинцями. Цар Асирії Салманасар підклонив останнього царя ізраїльського Озію і примусив його платити данину. Озія таємно посылав послів до царя єгипетського для спільногого виступу проти Салманасара. Довідавшись про се, Салманасар вирушив проти Озії; після трьохлітньої облоги здобув столицю ізраїльську Самарію, одвів ізраїльтян полонянами до Аси-

рії. Замість євреїв попере^водив Салман^сар людей з Вавилону, Сирії й Месопотамії оселив їх по містах самарійських. Та за якийсь час дано знати цареві асирийському: „Ті поселяне, що повиводив єси та й оселив по городах самарійських, не знають закону тамошнього Бога, тим він наслав леви на них, а сі гублять їх, бо вони не знають хвали Бога тієї землі!“. Тоді позелів цар асирийський: «Відправте туди одного зміж священників, що ви їх звідти повиводили: нехай піде й живе там та навчить їх закону тамошнього Бога». Прийшов один зміж священників, що вони одвели з Самарії, та й осів у Вефілі і учив осадників, як їм хвалити Господа. Так люде ті навчалися шанувати істинного Бога. Але разом з тим поробили вони собі власних богів та й поуставляли в божницях на висотах. Таким чином і Господа вони шанували та й богам своїм служили звичаєм народів, із між яких виведено їх.

В царстві Юдейському син Йосафата Йорам, жонатий на Гофолії з дому Ахавового, не йшов слідами свого батька, а будував капища Баалові. Син Йорамів Охозія загинув од руки Іїу разом з царем ізраїльським Йорамом, коли відвідував свого хворого союзника, з яким разом ходив перед тим війною проти сирійців в Рамо^ф Галаадський. Тоді Гофолія, мати Охозіїна, знищила увесь рід царський та захопила владу у свої руки. Але як убивала дітей Охозії, сестра Охозіїна, жінка первосвященника Йодая, врятувала найменшого царевича Йоаса та виховувала його таємно в покоях при храмі. Коли царевичу настав сьомий рік, первосвященник Йодай оголосив його законним царем, Гофолію ж було страчено. Йоас царював 40 років; відновив храм в Єрусалимі та порядок служб у йому. Йоаса й сина його Амасію було убито. Постанніому залишився син Озія, що наїживався ще Азарією. Він царював 52 роки і був цар благочестивий, так само, як і син його Йоафам. Після Ахаза, нечестивого сина Йоафамового, царем юдейським став благочестивий Єзекія, один з кращих царів єврей-

ських, що ставив собі за зразок предка свого Давида. Він держав заповіді Господні, позносив висоти, на яких відбувалися паганські жертви, порозбирав камяні ідоли, повирубував дуброви, де провадилися поганські служби й грища. Першого ж року свого царювання, першого місяця, повелів він одчинити двері храма, який був зачинений, та очистити його. Священники виносили всю нечисть, яку познаходили в храмі Господньому, на двір храму, а левіти забирали те й виносили у потік Кедрон, і лише в шіснадцятий день було скінчено сю роботу. В храмі в присутності царя принесено перші жертви про гріх за царство, святиню й за Юдею. З цього часу відновлено булоувесь чин храмових служб так, як се установлено було за царя Давида. У відновленому храмі святковано Паску, і на се свято зійшлися люде не лише з Юдеї, але й з деяких колін ізраїльських.

За царя Єзекії асирійські царі, звоювавши царство Ізраїльське, виявили той самий замір і що до Юдеї. Цар Сенахирим вступив у Юдею, опанував багато міст та наближався до Єрусалиму.

Для оборони міста засипано джерела й потік, якими могли користуватись асирійці, поновлено мури єрусалимські, збудовано на верху башту, наготовлено багато зброї. Проте Єзекія мав надію уникнути тяжкої й непевної війни та послав—Сенахирима просити миру й обіцяв заплатити викуп. Асирійський цар наложив на Юдею 300 талантів срібла та 30 талантів золота. Єзекія oddав все срібло, яке залишилося у храмі та в царській палаті, навіть зняв золото з дверей храму й одіслав цареві асирійському. Але Сенахирим, діставши те все, послав на Єрусалим велике військо. Прийшовши перед саме місто, воєначальник асирійський Рабсак почав говорити посланцям Єзекії: «Так говорить Сенахирим, цар асирійський: на що ви покладаєте надію й сидите в твердині Єрусалимській? Чи не зводить вас Єзекія, щоб заморити вас на смерть голодом та спрагою, говорячи: Господь, Бог наш, врятує нас од руки царя асирійського? Хиба ж ви не знаєте того, що зробив я й батьки мої з усіма народами країв? Чи змогли боги

народів тих врятувати свій край від руки моєї? Як же зможе ваш Бог врятувати вас од моєї руки? Зробіть умову зо мною, ѹ нехай кожний цсть виноград свій і смокви свої, покіль займу вас у таку землю, ѹщо вашій землі рівна». Почувши сі грізні нахвалки, Єзекія роздер одежду на собі, обгорнувшись волосяним веретищем та звернувшись з молитвою до Бога. I почув він слово Господнє через пророка Ісаю: «Так говорить Господь про царя асирійського. У се місто він не ввійде і стріли не пустить. По якій дорозі прийшов, по тій самій вернетесь. Місто се я берегтиму, ѹщоб урятувати його задля Себе і задля раба моого Давида.» I сталося, одної ночі прийшов янгол Господень та й положив трупом в асирійському таборі 185 тисяч чоловік. Сенахирим вернувшись додому і, коли молився в храмі бога Нисхора, його убили два його ж сини.

Після нечестивих сина Єзекієвого Манаасі та внука Амона на престол юдейський вступив вісъмилітній син Амона Йосія. Вже на дванадцятому році свого царювання почав він вичищати землю від висот і дубров, від різбяних та литих ідолів. Вісімнадцятого року свого царювання поправив храм. Під час тої по правки первозвященник Хелкія знайшов книгу закону Мойсеєвого, занедбану до того часу. Почувши слова тої книги, Йосія роздер на собі одежду та звелів запитати Господа про долю народа, ѹщо не держав слова Господнього, написаного в тій книзі. Запитали пророчицю Олдану, і сказала вона: «Так говорить Господь: нашлю пагубу на се місце та на осадників його всі прокляття, написані в книзі, ѹщо читали її перед лицем царя юдейського, за те, ѹщо покинули мене і кадили іншим богам, ѹщоб гнівити мене вчинками рук своїх. I гнів мій запалає над сим місцем і не згасне». Цареві ж обіцяно, ѹщо все те станеться вже не за його життя, і він на свої очі не побачить того лихоліття.

Йосію убито в битві з фараоном Нехао, який, ідучи війною на царя асирійського, переходитв через землю Юдейську. Повертаючись від Ефрату, фараон закував у кайдани сина Йосійового Йоахаза та одвів

у Єгипет. Царем Юдеї став інший син Йосії Еліяким, якого фараон, показуючи над ним владу свою, як над данником своїм, переіменував у Йоакима. За його часу пророк Ієремія провіщав кару за гріхи народа юдейського—полон у царя Вавилону. «Ось уже двадцять три роки надійшло до мене слово Господнє, і я невгаваючи говорив його вам,—та ви не слухали. Ще ж посилаю Господь заздалегідь раз-пораз до вас служги свої, пророки, та ви не слухали, ані же не нахиляли уха вашого, щоб слухати. Вам казано: вернітесь кожне з ледачої дороги своєї і від лихих учинків своїх, так житимете в землі, що наділив Господь Бог вам від віків та й до віків, і не ходіть за другими богами, щоб ім служити й припадати перед ними, й не запалуйте гніву моого ділами рук ваших, і Я не буду посылати на вас лихої години. Ви ж не слухали мене, говорить Господь, приводячи мене до гніву ділами рук ваших, собі на лихо. Тим же то так говорить Господь сил небесних: за те, що ви не слухали слів моїх, пошлю й зберу всі племена північні, а з ними посланця моого Навуходоносора, царя вавилонського, й приведу їх на сю землю й на осадників її і на всі сусідні народи; і вигублю їх до нащаду, і зроблю їх страхом і сміховищем та вічною пустинею. І придавлю між ними голос радошів і голос веселоців, співи молодому князеві й молодій княгині; замовкнуть жорна, погасне світло в каганцях. Уся ж земля ся зробиться пусткою й дивовижею, і служитимуть сі народи цареві вавилонському сімдесят років. А як упливе сімдесят років, покараю царя вавилонського і той нарід—говорить Господь—за безбожність їх, і землю Халдейську, та й зроблю її вічною пустинею».

І дійсно, син царя вавилонського Набопаласара Навуходоносор, звоювавши фараона Нехао, звернувся на данника його, царя юдейського, здобув Єрусалим, наложив дань на Юдейське царство, забрав дорогоцінний посуд з храму для капища вавилонського, а також забрав найкращих юнаків з видатніших родин юдейських та переселив їх до Вавилону, щоб виховувати їх там для служби при своєму дворі. Через три

роки Йоахим зрікся платити данину. Тоді Навуходоносор, напавши на Юдею, переселив до Вавилону багато людей, а другого року полонив і закував у кайдани самого царя Йоахима, який і помер в тяжких обставинах, не діставши й звичайного похорону.

Царем юдейським став Єхонія, який царював всього сто днів. Навуходоносор знову обложив Єрусалим,—і весь царський дім з видатнішими родинами, кращими воїнами та майстрами переселено до Вавилону. На місце Єхонії Навуходоносор посадив на престол третього сина Йосії Матафію, якого переіменував у Седекію. Через кілька часу Седекія зрікся залежності від вавилонського царя. Навуходоносор обложив Єрусалим, держав в облозі більш року і мусів зняти облогу, щоб піти на зустріч фараонові Хофрі, який ішов на допомогу єдеям. Одбивши єгипетське військо, Навуходоносор повернується до Єрусалиму і здобув його після сорокденної облоги. Коли військо вавилонське увірвалося в місто, Седекія кинувся втікати, але його піймано й одведено до переможця. Після вироку Навуходоносора, на очах Седекії зачолото синів його, по тому єиковото йому очі, заковано у кайдани та одведено до Вавилону, де він і помер у вязниці.

Скоро по тому начальник тілохранителів царя вавилонського Навузардан прибув до Єрусалиму, на протязі трох день спалив місто—з храмом, палацами царськими та всіма кращими будинками. Стіни Єрусалима зруйновано. Мешканців Єрусалиму переселено у Вавилон. По дорозі до Вавилону первосвященника та князів юдейських було приведено перед очі Навуходоносора, який звелів їх скарати. Через чотири роки Навузардан знову був в Юдеї і вже в шостий раз переселив у Вавилон 745 людей.

Пророки.

Коли царство Єврейське поділилось на два царства, Бог став часто посыпати пророків. Се були такі святі люди, що з натхнення Духа Святого провіщають волю Божу, учили правді та істині, грішних людей направляли на добрий путь. Часом вони проповідували, віщували майбутнє—те, що має бути, і називалися тому пророками. Одні з них проповідували лише на словах, а інші, окрім того, залишали по собі книги, написані під натхненням Святого Духа. З пророків ізраїльських найбільш знані: Ілія, Єлісей, Йона, а з пророків юдейських: Ісаїя, Ієремія, Даниїл.

I.

ПРОРОК ІЛІЯ.

(3 Царств, XVII—XIX; XXI—XXII; 4 Царств, I, 1—17).

Пророк Ілія, родом з міста Тесби коліна Нафалімового, жив за нечестивого царя ізраїльського Ахава. Його горливість до Господа була як огонь, слово як полум'я. Тим словом виказував він нечестивому цареві всі беззаконня його.

Ілія прийшов до Ахава і пророкував йому, що за нечистість його та всього народа ізраїльського Господь покарає їх посухою та голодом. Так і сталося. Три роки з половиною не було ні роси, ні дощу, на полі нічого не родило,—і настав голод. Ілія в той час жив у пустелі біля струмка, і звідти пив він воду, а ворон носив йому їжу. Через рік струмок висох, і Бог наказав пророкові іти в місто Сарепту Сидонську, до одної вдови, і там жити. Ілія підійшов до міста Сарепти і побачив, що одна жінка збирає дрова. Він попросив у неї води та хліба. Але вона одмовила, що у неї нема нічого печеної, а єсть лише пригоршня борошна у діжці і трохи масла у збаночку, і от вона піде, спече з того що-небудь для себе та для сина свого, а після сами вони повинні загинути з голоду. Ілія сказав, щоб вона спершу йому спекла коржика,

а муки і масла у неї не зменшиться заувесь час голоду. Вдова повірила йому і зробила так, як він сказав. Ілля оселився в її господі і жив у неї увесь час, поки був голод; муки і масла у неї справді не зменшалося. Син тої вдови заслав та й помер, але Ілля помолився Богу, і він воскрес.

Через три з половиною роки з часу, відколи почалася посуха, Ілля прийшов до Ахава і сказав, що треба покланятися тільки правдивому Богові; а щоб упевнитись, хто саме правдивий Бог, принесемо,— сказав він,— жертву: ви свому богові, а я свому, але огню класти не будемо; хто пошле з неба огонь на жертву, той правдивий Бог. Всі згодились. Спершу жерці Ваалові поставили жертовник, положили на його дров, а зверху закололи теля і увесь день кричали: «Ваал, Ваал, послухай нас!». Але огню не було. Після спорудив жертовник Ілля, положив на його дров, а на дрова теля і помолився Богу про огонь. Огонь зійшов з неба і спалив жертву. Бачучи се, нард славив правдивого Бога, а жерців Ваалових, з наказу Іллі, убили. Після того Ілля помолився Богу про дощ, і Бог послав дощ на землю; земля стала родючою, і голод перестав.

Завела, жінка Ахавова, почувши, що сталося з жерцями Вааловими, заприсяглася: «Нехай те і те

заповідають мені боги, коли я завтра о сій добі не зроблю з твоєю душою те саме, що сталось із душою кожного з них». Ілія ж пішов у пустелю, прийшов до гори Хорива, увійшов там у печеру та й заночував у ній. Прийшло до його слово Господнє, і сказано йому: «Чого ти тут, Іліє?» Він відказав: «Запалав я ревністю про Господа, бо сини Ізраїлеві понехали заповіт Твій, жертовники Твої поруйнували й пророків Твоїх повбивали мечем, зоставсь я один, та вони настають і на мою душу». Господь повелів йому вийти, стати на горі та ждати вияву Божого. І от зашуміла сильна буря, що роздирала гори й розбивала скелі, після бурі стався землетрус, по трусі земляному огонь,—та ні в бурі, ні в землетрусі, ні в огні Господь не виявив себе; але по тому настало тихе віяння прохолоди, — і тоді почувся голос Господень до Ілії. Господь велів Ілії помазати в пророки, в наступника собі, Єлісея.

З пустелі Аравійської Ілія вернувся в землю Ізраїльську, знайшов біля села Авелмехоли, в коліні Ісаахаровому, Єлісея, що горав волами, і кинув на його плащ свій—на знак, що посвячує його на пророка. Єлісей, покинувши воли, пішов слідом за Ілією та лише попросив, щоб дозволив йому попрощатися з батьком та з матір'ю. Ілія дозволив, і Єлісей узяв пару волів та й заколов їх, а плугом зварив мясо та й роздав людям, щоб їли. Тоді пішов за Ілією та служив йому.

Тим часом цар Ахав заплямував себе новим злочином. Він хотів купити один виноградник у його власника Навуфея, але той не згоджувався продати. Тоді Єзавела, жінка Ахавова, навела наклеп на Навуфея, що він образив царя, і його судили та скарали смертю, а виноградник став власністю царя. Коли Ахав був у тому винограднику, щоб його присвоїти, прийшов туди Ілія і промовив до царя: „Се ти вбив та ще й увіходиш у спадщину. Так говорить Господь: на тому врочищі, де пси лизали кров Навуфеєву, лизатимуть вони й твою кров. Єзавелу ж пожрутъ собаки“. Почувши Ахав сі слова, роздер на собі одежду, надів волосяне веретище на тіло, постив, спав у ве-

ретищі й ходив, звісивши голову. Тоді прийшло до Іллі таке слово Господнє: „Що він впокорився передо Мною, не дам лихій годині прийти за його віку; в дні сина його нашлю горе на дім його“.

II.

ПРОРОК ЄЛИСЕЙ.

(4 Цар., II—IX; XIII, 14—21).

Коли Господь схотів взяти Іллю на небо, ішов Ілля з Єлисеєм і підійшли вони до Йордану, а п'ятдесят учеників пророчеських стояли одалеки їх. Взяв Ілля верхню одежду свою, ударив по воді, і розступилась вода по обидва боки, так що вони обидва перейшли по сухому. Як перейшли, промовив Ілля до Єлисея: «Проси, що тобі вчинити, перш ніж буду взятий од тебе». Відказав Єлисей: «Нехай би у мене було удвоє духа, що в тобі».—«Важкого просиш, — сказав Ілля,—та коли бачитимеш, як я буду взятий од тебе, так воно й станеться». Тим часом, як вони в такій розмові ішли далі, зявилася несподівано поломяна колесниця з поломяними кіньми. Вони іх розлучили й понесли Іллю в бурі на небо. Бачучи се, Єлисей закричав: «Батьку мій, батьку! Ой, колеснице Ізраїлева й візниче його!» Та не бачив його більш. І вхопив одежду свою та й роздер надвое. І підняв Ілліну милоту (верхню одежду), що впала з його, вернувсь та й став на березі Йордану. Тоді вдарив тою милоттою по воді, та вода не розступилася. І сказав він: «Де ж є Бог Іллін?» І вдарив удруге по воді, і вода розступилася сюди й туди, і перейшов Єлисей. Побачили сини пророків, що були в Ієрихоні навпроти, та й промовили: «Дух Іллін опочив на Єлисеї.» І пішли на зустріч йому та й вклонились перед ним до землі.

Пророк Єлисей мав дар творити чудеса, і творив їх у великому множестві. Був він у Ієрихоні, і казали міські люди: „Гарне місто се видом, та вода непогожа, і земля не родить“. І промовив він: „Принесіть мені нову посудину і вкиньте солі туди“. Як же вони принесли, пішов він до криничаного джерела, вкинув со-

лі й промовив: «Так говорить Господь: я зробив сю воду здорововою, тепер уже не буде від неї ні смерті, ні неврохаю». Так і стала вода погожою по слову, що промовив Єлисей.

Звідти пішов він у Вефиль. Коли він ішов доро-гою, повибігали малі діти з міста та й сміялись із його, викрикуючи: «Ходи, лисий! ходи, лисий!» Він обернувсь і, побачивши їх, прокляв їх іменем Господ-нім. І вийшли дві ведмедиці з гаю та й роздерли со-рок і двоє дітей.

Одна з жінок синів пророцьких, плачучи, промо-вила до Єлисея: „Мій чоловік умер, а ти знаєш, що він був богообоязний повсякчас; тепер же прийшов по-зичальник і хоче моїх обох хлопців забрати в невіль-ники“. Єлисей відказав їй: «Скажи мені, що в тебе є в господі». Вона відказала: «Нема нічого в твоєї слу-жебки в хатині, лише олійна посудина, а в ній трошки олії». І сказав він: «Іди, напозичай порожнього посуду по всіх сусідах твоїх та назбірай не трохи, то-ді увійдеш та й наливатимеш в кожну посудину, а котра буде повна, віdstав на бік». Так вона і вчини-ла. Сини їй подавали посуд, а вона наливала, аж по-ки вся посуда була вже повна. Як же пішла вона й оповіла се Божому чоловікові, сказав він їй: «Іди, про-дай олію та й заплати твою позичку, а з останку житимеш сама й сини твої».

В одної жінки помер син, і вона в своєму горі звернулася до Єлисея. Він увійшов у кімнату, де лежав хлопчик, та й молився. Тоді нахилився над хло-пятком, притулив уста свої до його уст, очі свої до його очей і руки свої до його рученят, пригорнувшись до його, й отрілось тіло в хлопятка. І знявсь ізнов, походив по світлиці, підійшов та й схилився над ним. І чхнуло хлопя сім раз та й роскрило оченята.

Єлисей пішов у Галгал. Була тоді голоднеча в тій землі; ученики пророцькі сиділи перед ним. І зве-лів він слузі своєму: „Постав найбільшого казана та й звари юшку синам пророцьким“. Пішов один з них у пол’, щоб назбирати зілля, і знайшов дику вочу рост’ ну, нарвав із неї овочів повну одежину, при-йш с та й накрішив у казан з юшкою, бо не знат,

що то отрута. Налили їсти, та скоро ученики покушиали юшки, закричали: „Смерть у казані, чоловіче Божий!“ І не змогли їсти. Він же сказав; «Принесіть борошна сюди». Всипав муку в казан та й звелів: „Наливай людям, нехай ідять“. І не було вже нічого шкідливого в казані.

Неєман, воєвода царя сирійського, був великий чоловік у своїй землі й високо поважаний, але був прокажений. Раз у поході зайняли сирійці дівчинку з землі Ізраїльської в полон, і вона служила у дружини Неєманової. Одного разу сказала вона своїй пані: „Коли б мій пан побував у пророка, що в Самарії, той вигоїв би його з прокази“. Довідавшись про се, Неєман удався до пророка. Коли прибув він із кіньми своїми й колесницею перед ворота господи Єлисеєвої, пророк вислав слугу до його й звелів сказати: «Іди та викупайся сім раз у Йордані; тіло твоє знов посвіжіє і будеш чистим». Неєман розгнівався та й відійшов із словами: «А я думав, що він до мене вийде й, приступивши, призове імя Господа, Бога своєго, й доторкнеться рукою своєю до прокази та уздоровить мене. Чи то ж ріки Дамаску, Абана та Фарфар, не ліпші, ніж вода в Йордані? Хиба ж мені не можна було викупатись у них та й очиститись?» Але слуги його промовили до його: „Коли б тобі пророк наказав зробити щось важке, так хиба ж би ти не зробив? А надто, коли він сказав тобі: викупайсь, так будеш чистий“. Послухався він, пішов та й викупавсь сім раз у Йордані, поринаючи, як звелів чоловік Божий. І освіжіло тіло його, як у молодого хлопяти, і він очистився. Вернувся він до чоловіка Божого, приступив перед його та й каже: „Знай, тепер я зрозумів, що нема Бога на всій землі, тільки в Ізраїлі. Прийми ж гостинець від слуги твого“. Та хоч як намагався, щоб узяв, але пророк одмовився брати.

Одного разу сказали пророцькі ученики Єлисеєві: «Як бачиш, місце, де живемо при тобі, нам тісне; під демо лише на Йордан, і нехай там кожен візьме по дереву, щоб спорядити нам місце й осістись на ньому». Пророк відказав: «Ідіть», і сам пішов з ними. Прийшли до Йордану, і як один рубав деревину, упа-

ла сокира його з топорища в воду. І крикнув він: „Ой, лиxo, вона ж позичена!“ Чоловік Божий спитав: „Де вона впала?“ Коли показано йому місце, вирубав він ціпок, кинув туди, і ось сокира сплила. Він і каже: «Лови її». Той простяг руку і взяв її.

Як занедужав Єлісей і в тій недузі мав умерти, прийшов Йоас, цар Ізраїльський, до його та й промовив: „Батьку мій, батеньку! Ти колеснице й комоннику Ізраїлів!“ Єлісей промовив до його: «Візьми лука, відчини вікно на схід сонця і стріляй!» Той стрілив. І сказав Єлісей: «Се стріла вибави Господньої, стріла вибави від сирійців, і ти звоюєш сирійців та у ніщо обернеш». І повелів дальнє: «Візьми стріли та бий ними по землі!» І вдарив цар тричі та й зупинився. Розгніався на його чоловік Божий і сказав: «Тобі б ударити було пять або шість раз, тоді б ти побив сирійців цілковито, а тепер побੋш їх тільки тричі».

Умер Єлісей, і поховано його. Другого року прийшли в землю ватаги моавитські. І сталося, що ховали одного чоловіка, та як побачили ватагу, вкинули чоловіка в Єлісеїв гріб, а він, падаючи, торкнувся об кості Єлісеїві, ожив та й знявся на ноги.

III.

ПРОРОК ЙОНА.

(Кн. пророка Йони).

Пророкові Йоні Бог наказав іти в Ниневію, столицю Асирійського царства, і проповідувати там, що мешканці її своїми гріхами прогнівили Бога, і скоро те місто буде зруйновано. Та Йона не хотів попереджати майбутніх ворогів землі Ізраїльської про те лихо, що їм загрожувало, — і він сів на корабель та й поїхав зовсім у другий бік. Але піднялася така страшна буря, що корабель мав загинути. Усі, хто був на кораблі, дуже злякалися і рішили кинути жереб та таким чином довідатись, через кого саме спіткало їх таке лиxo. Жереб упав на Йону. Йона признався про свій гріх і сказав: «Киньте мене в море, і буря

перестане». Його кинули, і буря зазраз утихла. З наказу Божого, кит проковтнув Йону, і в череві китово му пробув він три дні та три ночі, а після Господь звелів китові викинути його на беріг¹⁾). Тоді Йона повернувся в Ниневію виконати волю Божу. Нинев'яне, коли довідалися, яке тяжке лихо загрожує їм, залишили свої діла, стали каятися і молитися. Господь, бачучи се, помилував їх.

Та прикро се було Йоні, що пожалував Господь майбутніх ворогів його народу, і він молився: «О, Господи, хиба ж не се говорив я, бувши ще в моїй країні? Знав бо я, що ти—Бог благий і милосердний, довготерпеливий і багатий на ласку та що маєш со жаління над нуждою. Візьми ж у мене душу, Господи, бо краще мені вмерти, а ніж жити».

І вийшов Йона з міста, сів під містом, зробив собі шатро та й жив у холодку, визираючи, що стається з містом. А Господь Бог виростивколо його ростину, і знялась вона понад головою в Йони, щоб мав тінь над головою та щоб успокоїв свою досаду. І Йона вельми зрадів тій ростині. Як же другого дня вранці почала зоря зоріти, повелів Бог хробакові, щоб підгриз ростину, і вона всохла. А як зійшло сонце, послав Бог гарячого вітра, і сонце припекло Йону в голову, так що він зовсім ізовяв і бажав собі смерти й сказав: «Краще мені вмерти, а ніж так жити». І промовив Бог до Йони: „Чи то ж бо тобі досадно через ростину?“ Він одказав: «Досадно, хоч би й умерти». Тоді сказав Господь: «Тобі жаль, дарма що коло неї не поравсь і не зростив її,—що за одну ніч виросла й за одну ніч поникла; а Мені б то та не жаль було Ниневії, великого міста, що в йому більш сто двадцять тисяч чоловіка живе, що не вміють розпізнати правиці од лівиці».

¹⁾ Трохденне перебування Йони в череві китовому було прообразом трохденної смерти і воскресення Ісуса Христа.

IV.

ПРОРОК ІСАІЯ.

(Книга прор. Iсаії, VI; VIII; IX; LIII).

Господь покликав Ісаію до пророцтва, і мав про-
тотаке видіння. Він бачив Господа на високому і
ліднесеному престолі. Кругом його стояли серафими,
кожен о шістьох крилах; двома закривав собі лице,
двома закривав ноги, а двома літав. І покликували
вони один до одного: «Свят, свят, свят Господь сил,
вся земля повна слави Його!» І хитались підвалини
й пороги від голосного поклику іх, а будинок спов-
нився димом. Бачучи се, промовив Ісаія: «Горе мені,
погибель моя! Бо я людина з нечистими устами, й
живу між людьми нечистими,—а се ж очі мої бачили
Господа сил небесних!» На се прилетів до його один
серрафим із жаріючим вуглем, що взяв кліщами з жер-
товника, і приторкнувсь ним до його уст та промо-
вив: «Приторкнулось оце до твоїх уст, і взято від те-
бе беззаконність твою, і з гріха твого ти очищений». І
почув він голос Господень, що говорив: «Кого б ме-
ні послати і хто там піде?» Тоді сказав Ісаія: „Ось
я, пошли мене“. І відказав голос: «Іди й промов до
тих людей: слухатимете й не розумієте, і дивитиме-
тесь очима, та не вбачатимете; бо запеклося серце
в цього народу, й тяжко чути ушима, та й очі свої
затулили, щоб не бачити очима й не почути ушима;
і не второпають серцем та й не навернуться, щоб я
їх оздоровив». І промовив пророк: „Докіль же цього,
Господи?“ А Господь сказав: «Докіль не опустіють мі-
ста й не зостануться без осадників, а domi без лю-
дей, та докіль земля отта цілом не стане пустелею.
І далеко займе Господь людей в неволю, і пусто-глухо
в землі стане. І коли б ще десята частина зосталась
на ній і назад вернулась, та знов буде спустошена;
але як із теревинта й з дуба, коли іх зрубати, зоста-
ється корінь, так святе насіння вийде з кореня
того».

Пророк Ісаія провіщав, що Юдейське царство
зруйнують вороги, юдеїв буде одведено у полон, а піс-

ля вони знову повернуться у рідну землю. Особливо ясно пророкував він про Спасителя, що він походить з роду Давидового та народиться од діви. За нечестивого царя юдейського Ахаза на Єрусалим рушили цар сирійський Рецин і цар ізраїльський Факей з великим військом. Страх напав на єрусалимлян. В той час Бог послав до Ахаза пророка Ісаю, який подав йому радісну вістку, що обидва царі не матимуть успіху, при тому на знак, що до народження Збавителя з дому Давидового не буде сей рід знищено, сказав пророк: „Оце дастъ вам Сам Господь знак: ось невинна діва зачне в утробі й породить сина й дадуть імя йому Ємануїл (Бог із нами)“.

Пророк Ісаї описав події з життя Спасителя такими рисами, наче б се писав не пророк, а сучасник, що бачить все те на власні очі: що Він буде не лише чоловік, але разом і Бог, що Він просвітить усіх людей своєю науковою, прийме на себе гріхи усього світа, постраждає за них і визволить усіх, хто вірує у Його, од вічної загибелі. «Люд, що в темряві блукає,—каже пророк,—побачить світло велике; живучим в країні тіні смертної ~~світло~~ засияє. Ти розміожиш нарід, даси йому радощі великі; звеселиться він перед Тобою, як веселяться, коли обжинки справляють, як радуються, коли здобич діллять. Бо ярмо, що його давило, й палицю, що його побивала, й тростину у гнобителі його—Ти поломиш; бо хлопятко народилося нам—син даний нам; власть на раменах Його, а дадуть імя Йому: Дивний, Порадник, Бог кріпкий, Отець будучого віку, Князь міра. Царству Його й миру Його не будо границь; на Давидовім престолі й царстві Він сяде, щоб утвердити й укріпити Його судом справедливим від тепер повіки. Він взяв болі й недуги наші на себе; а нам здавалось, що се Бог Його покарав, побив та понизив. Він же поранений був за гріхи наші й мучений за беззаконня наші; се кара за ввесь мир наш упала на нього, і ми Його ранами оздоровлені. Всі ми блукали, як вівці, кожен ходив свою дорогою.—провини ж усіх нас вложив Господь на Нього одного. Його брано на допит, та Він терпів добровільно й не одкривав уст Своїх; неначе вів-

цю на заколення, Його ведено, і як ягня перед постригачем німує, так і Він не одчиняв уст Своїх. З узів і від суду пірвано Його, хоч рід Його—хто Його збагне. Вирвано Його з землі живущих; за проступки людей моїх претерпів Він смерть. Визначили гр'б Йому з злодіями,—та Його поховано в багатого, бо не вчинив Він гріха, й неправди не було в устах Його. Та Господу вгодно було Його вбити, то ж віддав Його на муки; але як принесе Він життя своє в жертву примирення, то й узрить потомство довговічне».

V.

ПРОРОК ІЕРЕМІЯ.

(Кн. прор. Ієремії, Кн. Плач Ієремії).

За часу царя юдейського Йосії Господь покликав пророка Ієремію.

Покликаючи Ієремію, Господь сказав йому, що перше, ніж він народився, призначив його пророком для народів. Коли Ієремія одмовлявся, кажучи, що не вміє говорити, Господь обіцяв йому, що буде з ним, щоб йому помагати, а затим доткнувся уст його і сказав: „Се вложив Я слова Мої в уста тобі. Я поставив тебе нині над народами й царствами, щоб по твоєму пророцькому слову вони падали і вставали“. Після показано Ієремії видіння. Господь запитав його: «Що ти бачиш, Ієреміє?» Той відповів: „Бачу жезл з дерева, що пильнує¹⁾“.—„Бачиш гарразд,—сказав Господь,—бо Я пильную слова Мого, щоб його сповнити“ (себто: буду пильнувати за виконанням того, що провіщу через тебе). І вдруге запитав його Господь: «Що бачиш?» Ієремія відказав: «Бачу,—кипить казан, піддуваний вітром з півночі». Господь тоді промовив до його: «Од півночі прийде лихо на всіх мешканців землі сієї за те, що покинули Мене й приносили жертви богам іншим та припадали ниць перед роботою рук своїх. А ти говори їм все, що Я накажу тобі. Се

¹⁾ Так говорили євреї про дерево **микдальове**, бо воно найскоріше починає розцвітати.

Я вчинив тебе неначе міцним містом, залізним стовпом та мідяною стіною на всю оту землю проти царів юдейських, проти князів іх, проти священників і против народу землі сієї. І хоч будуть вони воювати против тебе, та не подужають тебе, бо Я з тобою, щоб рятувати тебе“.

З цього часу пророк Ієремія ясно пророкував, що за свою нечість нарід юдейський дістане тяжку кару: його переможуть вороги, одведуть його у полон до Вавилону, і буде він у неволі 70 літ. Таке пророкування подав він цареві юдейському Йоакимові, коли Навуходоносор, цар Вавилону, наближався до Єрусалиму; і дійсно, пророкування те збулося, і наслідком опанування Єрусалиму Навуходоносором було перше переселення євреїв у Вавилон. Цар Седекія, поставлений Навуходоносором, склав союз із кількома царями—идумейським, моавитським, амонітським, тирським та сидонським проти Науходоносора. Тоді Господь повелів Ієремії положити собі на шию ярмо та через послів, які були на той час в Єрусалимі, послати таке ж ярмо і до пяти царів, що вступили з царем юдейським у союз проти Вавилона.

Гіркі пророкування Ієремії викликали гнів, обурення против його та переслідування. Знаходились віщуни, що говорили зовсім інше,—що було більше дещо подоби тодішнім людям. Один такий віщун Ананія віщував, наче б то іменем Божим: „Розір'є ярмо царя вавилонського. Через два роки верну в се місце увесь посуд дому Господнього, що позабірав Навуходоносор“. І зняв Ананія дерев'яне ярмо з Ієремієної ший та й поломив його і сказав: „Так говорить Господь: то я розірву за два роки ярмо Навуходоносора, царя вавилонського, на шиях у всіх народів“. Та надійшло слово Господнє до Ієремії, щоб сказав він Ананії: «Так говорить Господь: ти поламав ярмо дерев'яне, а замість його наведеш ярмо залізне». А що до самого Ананії провістив Ієремія, що він помре того ж року, бо говорив наперекір Господеві; і так сталося.

Коли воєначальник Навуходоносорів Навузардан взяв Єрусалим після облоги, Ієремію було заковано у

кайдани разом з іншими полоненими, щоб разом з ними одвести у Бавилон. Але Навуходоносор велів Навузарданові, щоб не чинив нічого лихого Ієремії та опікувався ним. Ієремія оселився у Масифі, де пробував намісник царя єавілонського Годолія.

Один з юдейських воєначальників Ізмаїл убив Годолію і все населення Масифи примусом повів до амонитян. Тоді другий воєначальник Йоанан кинувся за цим навздогін, одбив полонених і повернув їх додому, сам же Ізмаїл утік до амонитян. Йоанан і вся військова старшина просила Ієремію навчити, що ім чинити, обіцяючи виконати все, що Господь скаже через його. Як уплило десять день, сказав Ієремія волею Господнею: «Коли зостанеться у сій землі, то Я вас побудую, а не повалю, насаляжу вас і не повириваю, бо Я з вами, щоб вам помагати. Коли ж вискажете: не хочемо жити в цій землі, та й не послухаете волі Господа вашого, а скажете: ні, таки підемо в землю Єгипетську, то знайте, що поляжете од меча, голоднечі й морової пошести в тому місці, куди захотіли йти, щоб там пробувати». Але Йоанан та його прибічники не послухались голосу пророка та й пішли до Єгипту, взявши з собою і пророка Ієремію.

VI.

ПРОРОК ДАНИІЛ.

(Книга пророка Даниїла).

1. .

Заволодівши Єрусалимом за царя юдейського Йоакима, Навуходоносор звелів набрати юнаків із значних юдейських родин і єчити їх ріжним наукам при своєму дворі. Серед них були: Даниїл, Ананія, Азарія і Місаїл. Ім цар сказав давати їжу від свого столу і вино, яке сам пив. Але Даниїл та три товариші його боялися опоганитись, івші таке, що заборонялося законом Мойсеєвим, і просили свого доглядача давати ім їсти самі лише овочі, а пити саму воду. Той не згоджувався, гадаючи, що коли вони помарніють, то.

цар гніватиметься на нього. Вони упросили його спробувати на протязі десяти день, і вийшло, що вони за той час не тільки не схудли, але ще й кращий мали вигляд, ніж іх товариші, що їли все. Тоді додглядач дозволив їм їсти й пити все, що вони хотіли. За се Бог дав їм таку здатність до науки, що на іспиті вони показались ліпшими за всіх товаришів своїх, особливо ж Даниїл, якому Бог дав ще дар толкувати сни. Коли скінчилася іх наука, цар залишив їх на службі при собі. Усім тром дано було імена інші, Даниїла названо Валтасаром, а тих трох—Седвах, Місах та Авденаго. Се на добро йшло полоненім юдеям, бо сі юнаки могли таким чином обороняти своїх земляків од усякої кривиди. Крім того, і паганці могли через них дознаватися про Бога істинного.

2.

Одного разу Навуходоносор бачив сон, а як прокинувся, то забув його. Він скликав усіх мудрих людей і тих, що сни толкували, і звелів їм нагадати сон та витолкувати, що він значить. Вони не могли вгадати, що снилося цареві, і казали, що се понад силу людську. Цар розгнівався і наказав усіх іх скарати. Тоді шукали й Даниїла та його товаришів, щоб їх убити. Даниїл упросив царя дати йому час, тоді він вгадає і витолкує царський сон. Прийшовши до дому, він росказав про се своїм приятелям Ананії, Азарлі та Місаїлові, щоб вони разом з ним просили у Бога милости, бо усім їм доведеться загинути разом з іншими. Бог почув їх молитву. Коли Даниїл прийшов до царя, цар спитав Даниїла: «Чи справді можеш ти сказати мені сон, що мені снився, та й проти чого він?» Даниїл відповів цареві: «Тайни, про яку цар допитує, не здоліють виявити йому ні мудреці, ні чарівники, ні віщуни, ні ворожбители, але єсть на небесах Бог, що відкриває тайни, — Він і показав тобі, царю, що має статися в будуччині!». І росповів Даниїл, що коли він, цар, лягав спати, то все думав, що буде на землі після його; потім він заснув і приснився йому великий ідол, що в його голова була золота, груди і руки срібні, живіт і стегна мідяні, ноги

почасти залізні, почасти глиняні. Після одвалився од гори камінь та й ударив ідола по ногах. Ідол розсипався, а камінь зблішився так, що укрив собою всю землю. Цар згадав, що такий саме сон він бачив. Даниїл пояснив йому, що золота голова значить царство Вавилонське, після того настануть три інших царства, одно по одному, але вже не будуть такі величні, як царство Вавилонське. Після них начнеться царство Боже—здвигне Бог небесний царство, котре повіки не роспадеться і не перейде до другого народу; воно повалить усі царства, а само стоятиме по віки вічні¹⁾.

3.

Навуходоносор звелів поставити на полі велику золоту статую, скликав народ і оголосив, щоб усі, скоро почують глас труби і музику, стали б на коліна на землю і поклонилися тій статуї, як Богові, а хто не поклониться, того вкинути в роспалену піч (се була найлютіша кара у вавилонців). Ананія, Азарія і Місаїл не поклонились, Даниїла нє було при тім. Навуходоносор розгнівався на них, сказав роспалити піч всемеро більше, як звичайно, і вкинути їх туди. Але Бог послав янгола у піч остудити її, і їм нічого не сталося, навіть волосся та одежа не опалилися. Бачучи таке чудо, цар прославив Бога правдивого, а Ананію, Азарію та Місаїла настановив начальниками над полоненими юдеями, що були у його царстві.

4.

Через якийсь час Навуходоносорові знову приснився сон, що дуже його стрівожив і засмутив. Наказав він привести всіх мудреців вавилонських, щоб пояснили йому той сон, але вони не могли його пояснити. Звернувся цар і до Даниїла: „Валтасаре, головою над мудрецями! я знаю, що в тебе дух святого

1) Чотири царства, витолкувані Даниїлом, такі: 1) Вавилонське, чи Халдейське; 2) Перське чи Мидо-Перське; 3) Грецьке, що по смерті Олександра Македонського поділилося на Македонське, Фракійське, Азійське чи Сирійське і Єгипетське; 4) Римське. Царство ж вічне—Церква Христова.

Бୋга, й ніяка тайна тобі не тяжка; відкрий же сон, що мені снився. Бачив я посеред землі дерево дуже високе, вершина його досягала до неба, й було його видко до країв землі. Лист на ньому прегарний, і овочів на ньому рясно, а поживи на ньому стало б усім; під ним находили холодок польові звірі, на гіллі його гніздились піднебесні птиці, і з нього живилось усяке тіло. І бачив я — аж се зійшов з неба Невисипущий і Святий і кликнув він голосно: «Зрубайте се дерево, пообрубуйте його гілля, обтрусіть листя з нього й пороскідайте овочі його; нехай повтікають звірі зпід нього і птиці з його гілля; але головного його кореня залишіть у землі; нехай він в залізних та мідяних ланцюгах в траві на полі зрошується небесною росою, і нехай буде зо звірями пай його в траві земний. Людське серце візьметься в нього, а дано йому буде серце звіряче, доки не мине над ним сім років. На раді Невисипущих так постановлено, щоб знали всі живущі, що Найвищий царює над царством людським і дає його, кому хоче, та настановляє над ним і приниженою між людьми». Оттакий сон снився мені; а ти, Валтасаре, скажи, проти чого він, бо ні один із мудреців у моїому царстві не міг обявити його значіння, а ти можеш, бо дух святого Бога при тобі».

Тоді Даниїл трохи не годину перебував у величному зворушенні, аж цар почав ізнов говорити: «Валтасаре! нехай не трівожить тебе сей сон і його значіння». Валтасар відповів: „Мій добродію! нехай би твоим супротивникам сей сон, і ворогам твоїм значіння його! Дерево, котре ти бачив, що було здорове й міцне, своєю вершиною досягало до неба й його було видно на всю землю, се — ти, царю, що єси великий і кріпкий, а сила твоя дуже змоглася й сягнула в небо, властъ же твоя — до країв світа. А що ти, царю, бачив Невисипущого й Святого, що зійшов з небес і промовив все, що росповів ти, — то от присуд Всешишнього, який прийде на мого добродія, царя. Тебе вилучать із між людей, і ти житимеш на полі зо звірями; годуватимешся травою, неначе віл, падатиме роса з неба на тебе, і с'єм літ промине над тобою,

доки спізнаєш, що Найвищий царює над людським царством і дає його, кому хоче. А що приказано було полищити головний корінь дерева, то се значить, що твое царство зостанеться при тобі, коли ти спізнаєш власті небесну. Сим же то, царю, нехай буде до вподоби тобі моя порада; спокутуй твої гріхи справедливістю і проступки твої милосердям до бідних,—от чим може продовжитись спокій твій”.

Усе се сталося з царем Навуходоносором. Через дванадцять місяців, походжаючи по царських горницях у Вавилоні, промовив цар: «Чи ж не великий сей Вавилон, що я збудував його на славу величности моєї!» Та ще слова не вийшли з уст царських, як надійшов з неба голос: «До тебе, царю Навуходоносоре, мовиться: царство відійшло від тебе!» Зараз і справдився сон над Навуходоносором, і відлучено його від людей, він ів траву, неначе віл, і спадала роса з неба на його тіло, так що волосся на ньому поросло, ніби на левові, а нігги в його—наче в птиці!. Як же минули ті часи, Навуходоносор підвів очі до неба — й розум єрнувся до його, й благословив він Все-вишнього, хвалив і прославляв Всесущого. Вернувся розум, вернулись постава й передн'ший вид Навуходоносора. Тоді шукали його радники й дуки, й привернено його на царство, й величність його ще бльше підвищилась.

5.

Після Навуходоносора кілька царів минулося у Вавилонському царстві. Нарешті сів на Вавилонськуму престолі Валтасар.

Цар Валтасар справляв раз великий бенкет задля тисячі вельмож своїх. Напившись вина, він звелів принести золотий та срібний посуд, що Навуходоносор виніс був з Єрусалимського храму. Поприношено золотий посуд, і пили з нього цаг, його вельможі й його жінки.. Пішли вони й славили богів золотих і срібних, мідяних, залізних, деревяних і камяних.

Саме у ту годину показались пальці, наче людської руки, й писали навпроти свічника на вапні стіни царської палати. І бачив цар частину руки, що

писала. Тоді змінився цар на виду своїому, затрівожився і кликнув, щоб привели мудреців та віщунів, і сказав їм: «Хто прочитає се написане й виложить мені, що воно значить, того вберуть у пурпур, і золотий ланцюг буде на шиї в його, і буде третім князем у царстві». Але ніхто не міг прочитати написаного та виложити цареві значіння його. Валтасар злякався ще гірше, вигляд лиця його змінився в нього, та й вельможі його потрівожились. Цариця ж мати увішла в горницю бенкету і сказала: „Царю! пий по віки, нехай не лякають тебе твої думки. Є в твоїому царстві муж, що в ньому, Даниїлі, якому цар змінив ім'я на Валтасара, знайдено високий дух, знання й розум, спосібний викладати сни, відгадувати загадкове й розвязувати помотане. Так хай викличуть Даниїла, він скаже, що се значить“.

Тоді введено Даниїла перед царя, і цар сказав йому, що коли він може прочитати написане й скакати значіння того, то буде убраний в пурпур, і золотий ланцюг буде на його шиї, і стане третім князем у царстві.

Даниїл відповів: „Подарунки твої нехай зостануться в тебе, й почесті віддай кому іншому; а написане я цареві прочитаю та й, що воно значить, я йому витолкую. Не смирив ти свого серця, а підчав себе проти Господа небес, і се принесено посуд дому Його. Бога, що в Його руці твоє дихання і в Його всі стежки твої, ти не пошанував. За се й послана Ним ся частина руки, що оце й написала. І от що написано: Мене, текел, у парсин (перес). А ось і значіння слів: Мене—обличив Бог царство твоє і постановив йому кінець; текел—тебе зважено на вазі й знайдено дуже легким; перес—розділено царство твоє і віддано мидянам та персам.

Тоді звелів Валтасар, щоб убрали Даниїла в пурпур, і вложили золотий ланцюг на його шию, і оповістили його третім князем в царстві.

Тієї ж таки ночі Валтасара, царя халдейського, вбито, а царство обняв Дарій Мидянин.

6.

Новий цар Дарій дуже полюбив Даниїла і поставив його одним з трох головніших начальників сего царства. Багато вельмож газдріли тій честі Даниїловій. Прикро було їм, що полонений юдей займає таку високу посаду, і шукали способу погубити Даниїла. Одного разу упросили вони царя видати такий наказ, щоб на протязі тридцяти день ні про що не вільно було просити нікого, крім царя, а хто б того наказу не виконав, укинути того у яму, в якій були леви. Даниїл, як і попереду, не переставав що дня молитися Богу і просити милости Його. Вороги Даниїлові виказали про це цареві, і цар мусів укинути його у левячу яму. Другого дня цар підійшов до тієї ями і дуже здивувався, що Даниїл живісінський, бо янгол Господень оборонив його од левів, і ті не рушили його. Цар звелів війняти Даниїла з ями та вкинути туди його напасників, і леви у ту ж мить розірвали їх. Дарій прославив Бога Даниїлового, а самого Даниїла полюбив ще більше.

7.

Перебуваючи в чужинецькому полоні, Даниїлувесь час линув душою до рідного краю і що дня тричі молився, ставаючи на коліна перед вікнами, що були одчинені в напрямку Єрусалиму. Читаючи в книзі пророка Ієремії, що запустіння Єрусалиму має продлитися 70 літ, він молився про наступлення цього сподіваного часу. Під час молитви янгол Гавриїл сказав йому: «Сімдесят сімок призначено для твого народу й святого міста твого, щоб було спокутувано проступки, запечатано гріхи і беззаконня прощено, та доки приведено буде вічну справедливість і затверджене буде видива й пророцтва й помазаний буде Святий над Святыми. Так дізнайся і розумій: од того часу, як вийде наказ, щоб одбудувати Єрусалим, до Мессії Владики—сім сімок і шістьдесят дві сімки; і вернеться народ, і збудовано буде вулиці та мури, але в тісних часах. А як мине сім і шістьдесят дві сімки, відданий буде на смерть Мессія. Після приайде воєво-

да і зруйнує місто й святыню; од його вийде спустошення наче од повені. В час останньої сімки буде поставлено (Новий) заповіт; в середині ж сімки перестануть жертви й приносини (старого заповіту), а святыня стане гидкою пусткою».

Юдея після полону Вавилонського під владою Перських царів.

I.

ВІДНОВЛЕННЯ ЄРУСАЛИМУ Й ХРАМУ.

(2 Пар., XXXVI, 20 — 23; Кн. Ездри, I — V; Кн. прор. Агея, II, 6 — 10).

Вернувшись з полону Вавилонського, юдеї довгий час були під владою царів Персії.

По смерті Дарія властителем Вавилонського царства став Кир, цар перський. Першого ж року свого царювання Кир оголосив по всьому царству, що Господь, Бог небесний, давши йому всі царства на землі, звелів йому збудувати дім Господеві в Єрусалимі, що в Юдеї; дозволяв, всім, хто хотів би з юдеїв, іти в Єрусалим та будувати дім Господа, Бога ізраїльського; мешканцям тих країв, де жили переселенці, наказував цар допомагати їм сріблом, золотом, іншим добром та товаром, жертвуючи по добрій волі на храм Божий в Єрусалимі. Сам Кир звелів повернути увесь дорогоцінний посуд, який вивіз Навуходоносор з Єрусалиму. Повернулося на батьківщину сорок дві тисячі юдеїв під проводом Зоровавеля, внука Іехонії. Повортці стали селитися по старих містах своїх.

В свято новоліття юдеї зібралися в Єрусалим. Первосвященник Ісус, разом з священниками та Зоровавелем, з начальниками колін Юдиного та Веніаминового, спорудили жертвовник на старому місці і відновили ранішні та вечірні жертви всепалення. Далі

вишукали будівничих та робітників, наготовили каміння та кедрового лісу і вже другого року по повороті з полону заложили новий храм на місці колишнього. Свято було урочисте,—священники трубили в труби, левити з цимбалами співали хвальні пісні Господу. Старі люди, що бачили давнішній храм, плакали голосно при закладинах цього храму, але голос іх тонув у радісних криках народу, що здобувався знову на храм Господеві на рідній землі.

Самаряне, сусіди єдеїв, прийшли до Зоровавеля й сказали: „Будемо й ми будувати з вами, бо, як ви, так і ми звертаємося до Бога вашого й приносимо йому жертви“. Але єдеї відмовили їм, за що ті почали вишукувати способів перешкодити їм у будуванню храма: підкуповували проти них царських радників, писали доноси, що єдеї виводять мури Єрусалиму, щоб звільнитися від залежності персам. Наслідком цього правителем Самарії звелено було збройною рукою припинити будівельні роботи в Єрусалимі. Пророк Агей та Захарія, іменем Божим, впевняли єдеїв відновити будівельні роботи в храмі. Пророк Агей звертався до єдеїв: «Сі люде говорять: не настав ще час будувати храм Господень. А вам же час жити у ваших прикрашених будинках, коли тим часом сей дім стоїть пусткою?» Послухали Зоровавель та первосвященник Ісус пророків, і через два роки будівельні роботи було відновлено. Пророк Агей, піддержуючи духа своїх сучасників, казав їм: «Кріпся, весь народе землі, бо я з вами—говорить Господь сил небесних—що трохи, се станеться скоро, затрясу небом і землею, морем і суходолом, двигну всі народи, і прийде Той, що Його бажають усі народи, і сповню дім сей славою. Велич цього останнього храма буде більша, як давнішого, і на сім місці я дам мир».

Тим часом прийшли до Єрусалиму областена-чальники перські і стали допитуватись, з чийого дозволу храм будується. Коли зясовано ім було, що се робиться з наказу царя Кира, то одписали вони про се до тодішнього царя перського Дарія, і той звелів розшукати відповідний наказ Кира. Розшукавши, цар Дарій дав наказ своїм областена-чальнікам, щоб уступ-

пились з Єрусалиму та не спиняли будівельних робіт в храмі, а крім того, щоб з майна царського видавали на будівлю, скільки буде потрібно. Через 19 літ од початку роботи будівлю храму скінчено, храм оновлено жертвами всепалення і понаставлювано священників по їх відділах та левитів по їх чергах на службу Божу в Єрусалимі, як написано в книзі Мойсеєвій.

II.

**ЕЗДРА Й НЕЄМІЯ ВІДНОВЛЯЮТЬ ЦЕРКОВНИЙ ТА ЦИ-
ВІЛЬНИЙ ЛАД В ЮДЕЇ.**

(Кн. Ездри, VII—X; кн. Неємлі, I—XIII).

1.

Цар Артаксеркс I дав дозвіл священників Ездри, письменників та тямучому в законі, вернутися в Юдею і взяти з собою тих, хто хотів би з ним іти. Цар та його дорадники пожертвували золота й срібла на храм в Єрусалимі, та дано було Ездрі дозвіл збирати на се пожертви по всій землі Вавилонській. Крім того, цар дав відповідний наказ скарбівничим за рікою Ефратом видати Ездрі срібла до сотні талантів та велиki кількості пшениці, вина, оліви й солі, увільнити від податків священників, левитів та нетінеїв, що служать при храмі. А Ездрі наказано: «По премудрості Бога твого настанови урядників і суддів, що знають закони Бога твого, а хто не знає, тих учіть. Хто ж не буде повнити закону Бога твого й царевого закону, над тим нехай негайно суд чинять—чи то на кару смерти, чи то на вигнання, чи на кару грошову, чи на вязницю».

При одній річці за Вавилоном зібралися біля Ездри більш 1.700 людей. Тут пробули три дні і рушили в дорогу. Прибувши до Єрусалиму, Ездра передав священникам при храміувесь посуд та пожертвовані скарби і вступив до виконання своїх обовязків, згідно царському наказові

2.

У царя Артаксеркса служив виночерпієм юдей Неємія. Раз до його в столичне місто Сузи прийшов один з братів його Ананія і ще кілька чоловік з Юдеї. Вони росказали йому, що земляки їх перебувають у своїй батьківщині в великій біді та в приниженню, та й мур єрусалимський розвалено і ворота його попалено огнем. Засмутився тим Неємія, і коли подавав цареві вино, той помітив сум його та спитав про причини того. Неємія одмовив цареві: «Нехай живе цар повік! Як же не має бути смутним лице моє, коли город, місце гробвищ батьків моїх, стоїть спустошений та й ворота його попалено огнем». Цар спитав його: «Чого ж бажаєш?» — «Коли царська ласка, — одповів Неємія, — то пошли мене в Юдею, в місто, де гробовище батьків моїх, щоб я одбудував його». Цар згодився, дав йому листи до зарічних начальників та до доглядника лісів царських, щоб давав Неємії матеріял для будівель. Та місцеві представники влади неприхильно зустріли приїзд царського посланця, і Неємія бачив, що вони будуть йому у всьому перешкоджати, чому він вночі оглянув руїни мурів єрусалимських. Зібрав він по тому начальників народних, росповів їм про доручення царські, і вони дали свою згоду — будувати мури столичної. Роботу поділено було між видатнішими мешканцями міста, і вона провадилася одночасно в багатьох місцях. Згадані противники Неємії змовились перешкодити праці збройною рукою, але Неємія сам озброїв половину мешканців і поставив їх на сторожі, та й решта працювала, озброївшись мечами. Роботу скінчено за 52 дні, і посвячення стін відбулося дуже урочисто.

Неємія заводив лад в Юдеї та научав народ закону Божому. Виїхавши на рік до Вавилону, застав він, повернувшись, багато непорядків, які намагався викоренити: відновив десятину на храм, заборонив працювати та торгувати по суботах, заборонив братися з чужовірками і т. ін. По смерті Неємії влада в Юдеї перейшла до первосвященників.

III.

Е С Т Е Р .

(Книга Естері, I—IX).

Цар перський Артаксеркс справив бенкет, показуючи пишність та величність свого царства. На протязі 180 день справлено бенкет для прибічників царських та сатрапів 127 областей, а по тому на протязі 7 день для народа столичного міста справлено бенкет у пишному саду царському. Так само спровалила гостину для жіноцтва й цариця Астія.

На сьомий день, як від вина розвеселилось серце у царя, сказав він, щоб привели царицю Астію перед лицем царя в царському вінці, на те, щоб показати народам та князам красу її, бо вона дуже гарна. Але цариця не скотіла прийти по наказу царя. І розсердився цар вельми та спитав мудреців, які знали давні звичаї, що вчинити по закону з царицею за непослух. З іх поради цар постановив, що Астія не входитиме перед лицем царя, а її царське становище цар передасть другій, що ліпша за неї. І послав цар просе по всіх краях царевих письма, писані в кожний край його письмом і до кожного народу його мовою.

Після того сказали цареві двораки, що служили при ньому: «Нехай би пошукали цареві молодих гарних дівчат, і дівчина, що вподобають її цареві очі, нехай буде царицею замість Астії». Так і зроблено.

Був у Сузах, столичному місті, один юдей, на ім'я Мардохей, з коліна Веніямінового. Він був переселенець із Єрусалима, як і інші бранці, виведені з Єхонією, царем юдейським. Виховував він Гадасу, дружину ж його — Естер, дочку дядька свого. Дівчина ся була гарна станом і гожа з лиця. Після смерті її батька та її матері взяв її Мардохей до себе замість дочки. Як же оповіщено наказ царя та як зібрано багато дівчат у Сузі, тоді взято й Естер в дім царський під догляд Гегея, сторожа коло жінок.

Цар уподобав Естер, і запобігла вона в його ласки й прихильності більше усіх дівчат. Надів він

царський вінець їй на голову та поставив її царицею замість Астії.

Естер не згадувала про свою рідню і про свій народ, як звелів їй Мардохей. Тим часом Мардохей, сидячи коло царської брами, чув як царські прислужники Гавага й Тара змовлялись наложить руку на царя Артаксеркса. Довідавшись про се, дав Мардохей знати цариці Естері, а Естер сказала цареві від імені Мардохея. Діло висліджено й знайдено справдішнім, і обох змовців повіщено на дереві. І вписано добродійство Мардохейове в книгу щоденних записок у царя.

3.

Після сих подій звеличив цар Артаксеркс Амана, я підніс його й постановив його вище за всіх князів, що були в його. І всі, хто служив при цареві, кланялися і припадали перед Аманом, бо так звелів цар. А Мардохей не кланявся й не падав ниць, бо він був юдей, а юдеї припадають тільки перед Богом. Як побачив Аман, що Мардохей не кланяється й не падає ниць перед ним, то розгнівався вельми. Та йому здавалось нічим накласти руку на одного Мардохея, але як йому сказали, з якого народу Мардохей, то Аман задумав вигубити всіх євреїв в усьому царстві Артаксеркса.

Сказав Аман до царя Артаксеркса: «Є один народ роскіданий і розсяаний поміж народами по всіх краях твого царства; а в іх закони інші, ніж у всіх народів, та й законів царевих вони не виконують; цареві ж не слід так полишати іх. Коли цареві до вподоби, то нехай припише, щоб іх вигубити, а я одважу десять тисяч талантів срібла в руки скарбників, щоб вложили в царську скарбницю».

Тоді здійняв цар свій перстень з руки своєї і віддав його Амонові, щоб ствердiti засуд проти євреїв. І сказав цар Амонов: „Віддаю тобі твоє срібло й народ; чини з ним, як хочеш“.

Аман звелів написати до царських сатрапів і до начальників у кожній країні, і до князів у кожного народу від імені царя Артаксеркса, щоб повбивати, вигубити й викоренити всіх євреїв, малого й старого,

дітей і жінок за один день, тринадцятого дня дванадцятого місяця, себто місяця Адага, а їх майно розграбувати. Відпис із приказу віддати в кожну країну, як закон, оповіщений для всіх народів, щоб були напоготові до сього дня.

Гонці одійшли зараз з царським наказом. Оповіщено ж наказ і в Сузах, столичному місті.

4.

Коли Мардохей дов'дався про все, розірвав на собі одежду й накинув на себе веретище, посипав голову попелом і вийшов насеред міста та взвивав голосним, жалібним кликом. Дійшов він до царської брами, бо не можна було входити в царську браму вранці. Служниці ж Естері й оповіли їй, і стревожилася цариця. Послала вона одежі, щоб Мардохей надів їх та зняв із себе свої дрянні. Але він не прийняв. Тоді покликала Естер Гатаха, одного з царевих слуг, що він його пристаєвив до неї, та й послала його до Мардохея довідатись, що й про що се. Розказав йому Мардохей про все, що сталося, при тому наказував Естері, щоб пішла до царя і благала в його помилування й просила його за свій народ. Естер переказала Мордохеєві: «Усі слуги цареві й народи в країнах царських знають, що кожному, чи чоловікові чи жінці, хто єступить до царя у внутрішній двір, не бувши покликаним, один присуд—смерть; тільки той, до кого цар простягне своє золоте берло, зістанеться живий. А мене не кликали до царя оце єже тридцять день». А Мардохей сказав у відповідь Естері: „Не гадай, що ти одна зпоміж усіх юдеїв врятуеш своє життя в царському домі. Коли ти в сей час мовчалиш, то спасіння й визволення прийде юдеям із іншого місця, а ти й д'м батька тєого загинєте. А хто відає, чи не задля такого часу ти й досягла почести царської“. Естер на се відповіла Мардохеєві: «Піди збери юдеїв, що знаходяться в Сузах, і постіть ради мене, і не їжте й не пийте три дні ні в день ні вночі, та й я з моїми служницями так само поститиму, а потім піду до царя, хоч се проти закону, і коли загинути—загину».

Мардохей пішов і зробив, як звеліла йому Естер.

5.

На третій день Естер убралась по-царськи. І стала вона на внутрішнім дворі царської палати під помешканням царевим; а цар сидів на царському престолі своєму, в царському домі проти входу в дім.

Коли цар угледів царицю Естер, що стояла у дворі, знайшла вона ласку в очах його. І простяг цар до Естери золоте берло, що було в його руці, і Естер приступила й доторкнулась кінця берла. І сказав цар до неї: «Чого тобі, царице Естере. І яке твоє прохання? Навіть до половини царства буде дано тобі».

І відказала Естер: «Коли царева ласка, нехай прийде цар із Аманом сьогодні в гостину, яку я зготувала для нього». Цар відповів: «Підіть швидко за Аманом, щоб учинити по слову Естерионому». І прийшов цар із Аманом на гостину, що наготовувала Естер, та сказав Естери, попиваючи вино: „Яке ж твоє бажання? Воно буде вдоволене, хоч би до половини царства“.

І відповіла Естер: «Оце моє бажання й моє прохання: коли я запобігла ласки в очах царевих і коли цареві до вподоби вдоволити моє бажання й здійснити моє прохання, то нехай цар з Аманом прийде ще завтра на гостину, що зготую їм, і завтра вчиню я по царському слову».

Вийшов Аман того дня веселий, але як угледів Мардохея коло царської брами, і той не встав та й з місця не рухнувся перед ним, тоді сповнився Аман гнівом на Мардохея. Однаке Аман вдергається. А як прийшов до своєї господи, то сказала йому Зереша, жінка його, та й усі його приятелі: «Нехай приладять дерево заввишки на п'ятьдесят локтів, і скажи вранці цареві, щоб повісили на йому Мардохея, а тоді підеш веселий з царем у гостину». І подобалось се слово Аманові, і він приготовив дерево.

6.

Тієї ночі відняв Господь сон у царя, і він звелів слузі принести памяткову книгу дневних записок, читали іх перед царем, і знайшли записане, як Мардохей виповів на Гавоту й Тару, двох слуг царських, бувших на сторожі коло порога, що задумували наложить руку на царя Артаксеркса. І промовив цар: «Яку честь і відзнаку дано за се Мардохеєві?» Двораки цареві відповіли, що нічого не вчинено для нього. Цар сказав: „Хто у дворі?“ А Аман тоді прийшов у двір царського дому поговорити з царем, щоб повісити Мардохея на дереві, що він зладив йому. Двораки й сказали, що се Аман стоїть у дворі. І сказав цар: «Нехай увійде».

Увійшов Аман, і сказав йому цар: „Що б зробити тому чоловікові, що цар хоче його відзначити почестю?“ Аман помислив в своїому серці: «Кому ж іншому скоче цар зробити пошану, окрім мене?» Та й сказав цареві: «Про того чоловіка, що цар хоче його відзначити почестю, нехай принесуть убрання царське, в яке вдягається цар, і приведуть коня, що на йому їздить цар, надінуту царський вінець на голову його, і нехай дадуть убрання й коня в руки одному з перших князів царських, — і вберуть того чоловіка, що його цар хоче пошанувати честю, і вивезуть його на коні на міський майдан, і покликають перед ним: отак робиться тому чоловікові, що його цар хоче відзначити почестю».

І сказав цар Аманові: «Зараз же візьми убрання й коня, як ти сказав, і зроби се юдеєві Мардохеєві, що сидить коло царської брами; нічого не помини з усього, що ти казав». І взяв Аман убрання й коня, і вбрав Мардохея, і вивів його на коні на міський майдан і покликував перед ним: «Так робиться чоловікові, що його цар хоче відзначити почестю».

І вернувсь Мардохей до царської брами. А Аман пішов чимскорше до своєї господи, смутний, закривши голову. Розказав Аман Зореші, своїй жінці, і всім своїм приятелям усе, що з ним сталося. І сказали йому мудреці його й Зореша, жінка його: «Коли Мар-

Мардохей з роду юдеїв, через котрого ти почав впадати, то не переможеш його, а напевно впадеш перед ним».

Ще вони розмовляли з ним, аж прийшли слуги цареві й квапили на Амана, щоб ішов на гостину, що зготувала Естер.

7.

Прийшов цар із Аманом гоститись у цариці Естери. І сказав цар Естері так само й на другий день, як напився вина: «Чого ти бажаєш, царице Естере, воно буде тобі дано; яке ж твоє прохання? Хоч би й до половини царства, воно буде здійснене».

І відповіла Естер: «Коли я, царю, знайшла ласку в очах твоїх, і коли цареві до вподоби, то нехай буде дароване мені життя мое по мойому бажанню, й нарід мій, по проханню моему. Бо видані ми, я й нарід мій, щоб нас вигубити, поєбивати і занапастити». На се відкaszав цар Естері: „Хто ж то такий, і де той, що поважився в серці своїсму таке єчинити?” Естер промовіла: «Ворог і супротивник—то сей Аман». І затрусиився Аман перед царем та царицею.

Устав цар від гостини в гніві і пішов у сад коло палати; Аман же залишився благати царицю Естер за життя своє, бо бачив, що йому від царя призначена вже гірка доля. Як же цар вернувся з саду в дім гостини, припав був Аман до ложа, де знаходилась Естер. І сказав цар: «Навіть і царицю хоче знеславити єдома у мене!» Тільки що вийшло слово з уст царевих, а вже й закрили Аманові лице. І сказав Харбона, один із слуг при цареві: „Он і дерево, що його зготував Аман про Мардохея, що говорив на добро про царя, стоїть коло Амонового дому, заввишки на п'ятьдесят локтів”. І звелів цар: «Повісьте його на ньому».

І повісили Амана на дереві, що він приладив про Мардохея. І вгамувався гнів у царя.

8.

Того ж дня віддав цар Артаксеркс цариці Естері дім Амана, ворога юдеїв, а Мардохей ввійшов перед лицем цареве, бо Естер призналася, що він для неї.

І зняв цар свій перстень, що одняв від Амана, та й віддав його Мардохеєві; а Естер настановила його донщиком над домом Амановим.

І говорила Естер далі перед царем,—упала йому в ноги, і плакала та благала його відвернути злообу Амана і намір його, задуманий проти юдеїв. Простяг цар до Естери золоте берло; і підвелась Естер, і стала перед лицем царевим та й промовила: «Коли цареві до вподоби, і коли я запобігла ласки перед лицем царевим, то нехай би було написано, щоб відкликано письма по наміру Амана, ним писані про згубу юдеїв по всіх царських країнах; бо як я можу дивитись на лихо, що спаде на народ мій, і як мені дивитись на загибель рідних моїх?»

Сказав цар Артаксеркс до Естери й до Мардохея: «От я віддав дім Аманів Естери, а його самого повелисили на дереві за те, що він накладав руку свою на юдеїв; то ж напишіть і ви про юдеїв, що вам сподобається, від імені царського і ствердіть царським перстнем».

Покликано царських писарів і написано все так, як звелів Мардохей від імені царя Артацсеркса: що цар дозволяє юдеям скріпитись в кожному місті і стати до оборони свого життя, вигубити, повбивати і знищити всіх, що ворогували проти них,—дітей і жінок, а маєтки їх розграбувати в один день по всіх областях царя Артацсеркса, у тринадцятий день дванадцятого місяця Адара. Відпис з цього наказу віддати в кожну країну, як закон, оповіщуваний всім народам, щоб юдеї були напоготові того дня помститись над своїми ворогами.

Гонці, що пустились верхи на прудких царських конях, погнали швидко й сквално з царським наказом. Оповіщено наказ і в Сузах, престольному місті.

Вийшов Мардохей від царя в царських ризах жовтої й білої барви та у великому золотому вінці і в висоновій мантії. У місті Сузах було тоді у юдеїв освітлення і радощі, і святкування. У кожній країні, і в кожному місті, й на кожному місці, куди тільки доходив наказ царя, так само були радощі та веселощі в юдеїв, банкетування та святкування. Багато зпо-

між народу в краю поставало юдеями, бо на них напав страх перед юдеями.

9.

Дванадцятого місяця, то є місяця Адара, на тринадцятий день його настав час, щоб здійснився наказ царя, в той день коли вороги юдеїв сподівались взяти владу над ними. Зібралися юдеї в своїх містах по всіх краях царя Артаксеркса, щоб накласти руку на тих, що задумали проти них лихо; і ніхто не міг проти них стати, бо страх перед ними напав на всі народи. Усі князі по країнах, і сатрапи, і начальники над областями, і всі інші урядники царські підтримували юдеїв, бо напав на них страх перед Мардохеєм. Юдеї вбивали всіх ворогів своїх, витинаючи мечем, вигубляючи й викорінюючи, і чинили з ворогами своїми, що хотіли; убито було юдеями сімдесят п'ять тисяч людей. В Сузах, престольному місті, вбили юдеї й вигубили п'ятьсот душ, окрім десятих синів Амана.

Того ж дня сказано цареві про число вбитих у Сузах, столичному місті. І сказав цар Естері: «У Сузах, столичному місті, вбили юдеї й вигубили п'ятьсот душ; що ж вони зробили по інших країнах царевих? Яке ж твоє бажання, і воно буде вдоволене. І яке твоє прохання? Воно буде здійснене».

Естер сказала: «Коли цареві до вподоби, то нехай би було дозволено юдеям, щоб в Сузах робити те ж саме й завтра, що сьогодні, та нехай би й десятьох синів Аманових повісили на дереві». Цар повелів так зробити; і дано наказ в Сузах так само й чотирнадцятого дня місяця Адара, і вбили в Сузах триста чоловіка та аж на п'ятнадцятий день того місяця Адара втихомирились і зробили його днем банкетування та веселощів.

Постановили юдеї і взяли на себе й на своїх дітей невідмінно, щоб святкувати що року два дні, та щоб ці дні були пам'ятними, і святковано їх від роду до роду в кожному поколінні, в кожному краї і в кожному місті.

IV.

ЄВРЕЇ ПІД ВЛАДОЮ ГРЕЦЬКИХ, ЄГИПЕТСЬКИХ ТА СИРІЙСЬКИХ ЦАРІВ.

1.

Останнім царем перським був Дарій III. За його Перське царство було переможене Олександром Великим, що був царем Греції, Єгипту та Сирії.

Діставши після облоги місто Тир, столицю Тирського царства, Олександер попростував на Єрусалим. Первосвященник Адуй зустрів його надзвичайним способом. Коли Олександер наблизався до Єрусалиму, на зустріч йому вийшли первосвященник в своїй первосвященницькій одежі з золотою на шапці дощечкою з іменем Божим, священники в своїх священничих одягах та увесь народ, одягнутий в біле. Цар зійшов з коня, вклонився імені Божому, що сияло на золотій дощечці, та привітав Адуя. В храмі йому показали пророцтво Даниїла про те, що цар грецький переможе царство персів. Се зробило на його велике враження, і він дозволив жити юдеям по їх законах, увільнив од податів у суботні роки, обіцяв ті самі пільги і тим юдеям, що залишились у Мідії та Вавилоні.

2.

По смерті Олександра Великого царство його роспалося на кілька царств, і євреї підпали під владу царів спершу Єгипетських, а після Сирійських.

За єгипетського царя Птоломея Філадельфа було перекладено Святе Письмо з єврейської мови на грецьку, якою тоді найбільше говорили. На бажання цього царя первосвященник Єлеязар вибрав з дванадцяти колін єврейських по шости старих людей та, доручивши їм найсправніший список святих книг, послав їх у Олександрию. Тут їм призначено дім на острові Фаросі, де вони й працювали що дня над перекладом. Переклад закінчено у 70 днів,—се т. зв. переклад се-

мидесяти (певніше 72 перекладчиків). Його їй досі вживає Православна Церква.

Антіох III сирійський одвоював Юдею од Єгипта і ставився до юдеїв прихильно,—дозволив їм жити по своїх звичаях та навіть сказав видавати з царського скарбу все потрібне для храмових жертв, а самий храм оголосив неприступним для чужовірців. Інакше, цілком протилежне, поставився до юдеїв Антіох Епіфан. Коли в Єрусалимі виникла боротьба між ріжними кандидатами на первосвященника і боротьба та прийняла збройний характер, він прийшов у Єрусалим і звелів своїм воїнам убивати кожного, кого попадуть. Усього вбито було до 40 тисяч народу та стільки ж продано у неволю. Переможець увійшов у святилище, забрав усі дорогоцінні речі та посуд. Чез два роки Антіох Епіфан прислав у Єрусалим лютого Аполонія, начальника над справами податковими, з 32 тисячами війська, і той, діждавши суботи, коли юдеї безпечно святкували, напустив своє військо на мирних горожан та винищив багато люді. Город зруйновано, країні будівлі спалено, наєті стіни міські розвалено. Залишено лише фортецю на горі Сионі, по над храмом, і звідти воїни та інші прибічники Аполонія ловили та грабували людей, що ходили до храму.

Врешті Антіох Епіфан видав до всіх своїх ріжновірних підданих наказ визнати одну паганську віру, щоб всі були одним народом. Зокрема юдеям наказано перерімнити всі релігійні установи, закони й звичаї, скасувати суботи, припинити жертвоприношення в храмі по закону Мойсеєвому, а замість того позаводити капища та дуброви і в жертву приносити свиней та інший скот, яким гидують євреї. Дійсно, храм єрусалимський посвячено Зевсові Олімпійському, повернуто його в паганське капище, де приношено поганські жертви, та відбувалися соромицькі забави й ігрища. Книги закону винищувалися, а хто ховав їх у себе, того карали смертю.

В той час тяжкого переслідування за віру бачимо приклади великої відданості вірі. Одного з дуже поважних книжників Елеязара примушували істи ідо-

ложертовну свинину; коли він одмовився, обіцяно йому було наодинці, що між не дозволеним для євреїв мясом положено буде шматки такого мяса, що євреям можна їсти,—аби лише він прилюдно виконав волю царя. Елеязар одмовився від такого ошуканства, кажучи, що коли б він і врятувався од мук сьогосвітніх, то від кари Божої не уникне. Девяностолітнього ісповідника віри істиной було після того тяжко скарано смертю.

Приведено було до самого царя сім братів, і цар вимагав, щоб вони іlli ідоложертовне мясо. Вони рішуче відмовились, і ім по черзі відрубувано руки, ноги, вирізувають язика, здирано шкуру з тіла та палено на роспечених сковородах—на очах їх матері Соломонії. Скаравши старших братів, цар звернувся до наймолодшого, обіцяючи йому багацтво, шану і владу; казав і матері, щоб вговорила вона сина, аби не одмовився од свого щастя. Але мати як раз умовляла сина, щоб він ішов слідом братів своїх, не страшився мук, бо Господь воскресить його та поверне їй разом з братами його. Хлопець мужньо сказав до мучителів: „Чого ще ждете? Не думайте, що я скорюся перед нечестивим наказом,—я слухаюсь лише закону Мойсеєвого». І він загинув на туртурах, а після спалено його мати.

В оборону працівникої віри та р'дного краю постав священник Матафій з п'ятьма своїми синами. Між ними найбільше вславився в тій боротьбі з сирійцями Юда, названий Макавеєм (молотом). З невеликим військом Юда Макавей не раз перемагав сирійців і здобував міста краю. Коли вступив він до Єрусалиму, то знайшов храм спустошеним, а в притворі виросла трава, як у степу. Юда сказав вичистити храм, поставив жертвовник новий і посвятив його при молитвах і жертвах. Але одного разу оточило Юду Макавея велике сирійське військо (22 тисячі), а у його було лише 800 чоловік. Юда не хотів утікати і загинув славною смертю у бої.

ВІДНОВЛЕННЯ САМОСТІЙНОСТИ ЄВРЕЙСЬКОГО НАРОДУ.

Брати Юди Макавея—Йонафан та особливо Симон—довго і вперто звільняли рідну землю од ворогів чужинців. Йонафан загинув у тій боротьбі, не дождавшися успішного кінця її. Симону ж удалося довершити зусилля своєї родини та з нею цілого народу. Підносячи свідомість і дух свого народу, успішно провадячи боротьбу його з чужинцями, Симон все більше підвищував значення Юдеї серед сусідніх країн. Особливо здобула собі Юдея сили й значення тоді, як в Сирії, по смерті Антіоха Епіфана, почалися безконачні внутрішні заворушення та зовнішні війни, викликані ріжними претендентами на сирійський престол. У одного з таких претендентів Дмитрія Никатора Симон здобув звільнення Юдеї від дані. Тим самим Юдея стала формально незалежною. Сталося се через 436 літ після скасування престола Юдейського по зруйнуванні Єрусалиму та храма. Першим незалежним правителем Юдеї був таким чином Симон, архиерей, воєначальник та вождь юдеїв.

За час Симона, мудрого правителя, заведено внутрішній лад в Юдейській землі, піднявся і матеріальний добробут народу. Нарід любив Симона, і на знак народної вдячності йому, було на мідяних дошках написано та на горі Сионі, на стовпі, виставлено заслуги Симона для свого народу. Але Симон загинув від підступної руки свого ж зятя Птоломея, який гадав таким способом віldати Юдею знову під владу сирійців, здобувши собі від них намісництво в Юдеї.

Юдея зосталася незалежною, і на престол юдейський вступив Симонів син Йоан, прозваний Гирканом, себто руїнником своїх ворогів. Він правив Юдею 31 рік. Син його Аристовул додав до свого первосвященичого титулу ще й титул «цар». Правив він один рік. За брата його Янея (називався ще Олександром), почалися внутрішні заворушення в Юдеї, викликані головним чином жорстокістю цього правителя.

В дальшому ті заворушення мали причиною боротьбу за престол з боку ріжних претендентів. Ріжні претенденти зверталися за допомогою до римлян, і се прискорило підпорядкування Юдеї Римській державі. Помпей, спонуканий двома братами—Аристовулом та Гирканом, що змагалися між собою за юдейський престол, прийшов в Юдею, зайняв Єрусалим, увійшов у Святе Святих храму та підклонив Юдею римській владі, а останнього царя юдейського Аристовула з дітьми його повів у кайданах в Рим для свого триумфу. Гиркан залишився в Єрусалимі первосвящеником, але без царського титулу. На тому скінчилася державна незалежність Юдеї.

VI.

ЮДЕЯ ПІД РИМСЬКОЮ ВЛАДОЮ.

Первосвященик Гиркан, правитель лінівий безпечний, не мав дійсної влади, — такою фактично користувався друг його Антипатр. Скоро цезар (Імператор римський) призначив Антипатра прокуратором Юдеї, а прокуратор поділив владу з двома синами своїми: Фасайлом, якому доручив Єрусалим і його околиці, та Іродом, який правив Галилеєю. Врешті вся влада над Юдеєю перейшла до Ірода, який винищив усіх нащадків родини Макавеїв. Римський Сенат оголосив Ірода царем Юдеї. Ірод, хоч і називався царем, але сам підлягав римському кесареві. За часу цього Ірода народився Ісус Христос.

По смерті Ірода правили Юдеєю три його сини, а після стали правити намісники римські. Один з таких намісників бувPontій Пилат, що за його часу роспятий був Ісус Христос.

В сей час вся земля Єврейська, або ж Палестина, поділялася на чотири частині. Верхня північна частина називалася Галилеєю, середня — Самареєю, нижня, південна — Юдеєю, з правого боку східня частина, що за рікою Йорданом,—називалася стороною Зайорданською або ж Переєю.

ОБІТУВАННЯ БОЖЕ ПРО СПАСИТЕЛЯ.

Обітування Боже про Спасителя світа збулося. Бог Отець послав Єдинородного Сина Свого на землю, щоб спасти людей. Син Божий зійшов з небес, вселився у Всенепорочну Діву Марію і, по натхненню Св. Духа, воплотився і вочеловічився од Ней,—то є прийняв душу і тіло людське, крім гріха, та, як чоловік, родився і став жити на землі, не перестаючи в той самий час бути всюдисущим Богом. Син Божий, що воплотився од Діви Марії, називається Ісусом Христом, а Пресвята Діва Марія достойно називається Богородицею або Матір'ю Божою, бо Спаситель Ісус Христос, що родився од Ней,—не чоловік тільки, а разом і Бог, а одним словом назвати—Богочоловік.

З М И С Т.

Початок світа й життя перших людей.

Стор.

1. Початок світа	3
2. Перші люди	5
3. Гріх перших людей	5
4. Кара за гріх і обітниця про Спасителя	6
5. Каїн, Авель та їх ближчі нащадки	7
6. Ной	8
7. Потоп	9
8. Діти Ноя	11
9. Вавилонська вежа та розсіяння людей	11

Патріархи.

10. Авраам	12
11. Ісаак	19
12. Яків	24
13. Йосиф.	34

Історія народу єврейського до опанування землі обітованої.

14. Мойсей	44
15. Ісус Навин	72

Судді.

16. Гедеон	76
17. Самсон	79
18. Самуїл	80

Царі.

19. Саул	84
20. Давид	87
21. Соломон	103
22. Царі Юдейські та Ізраїльські	111

Пророки.

23. Пророк Ілія.	123
24. , Елісей	126
25. , Йона	129
26. , Ісаїя	131
27. , Іеремія	133
28. , Даниїл	135

Юдея після полону Вавилонського під владою Перських царів.

29. Відновлення Єрусалиму й храму	142
30. Ездра та Неемія відновляють церковний та цивільний лад в Юдеї	144
31. Естер.	146
32. Євреї під владою Грецьких, Єгипетських та Сирійських царів.	154
33. Відновлення самостійності єврейського народу	157
34. Юдея під Римською владою	158
35. Обітування Боже про Спасителя	159

Ціна 2 зол.

**З замовленнями звертатись до Варшавського
Синодального Складу.**

Warszawa (4). Zygmuntowska 13.